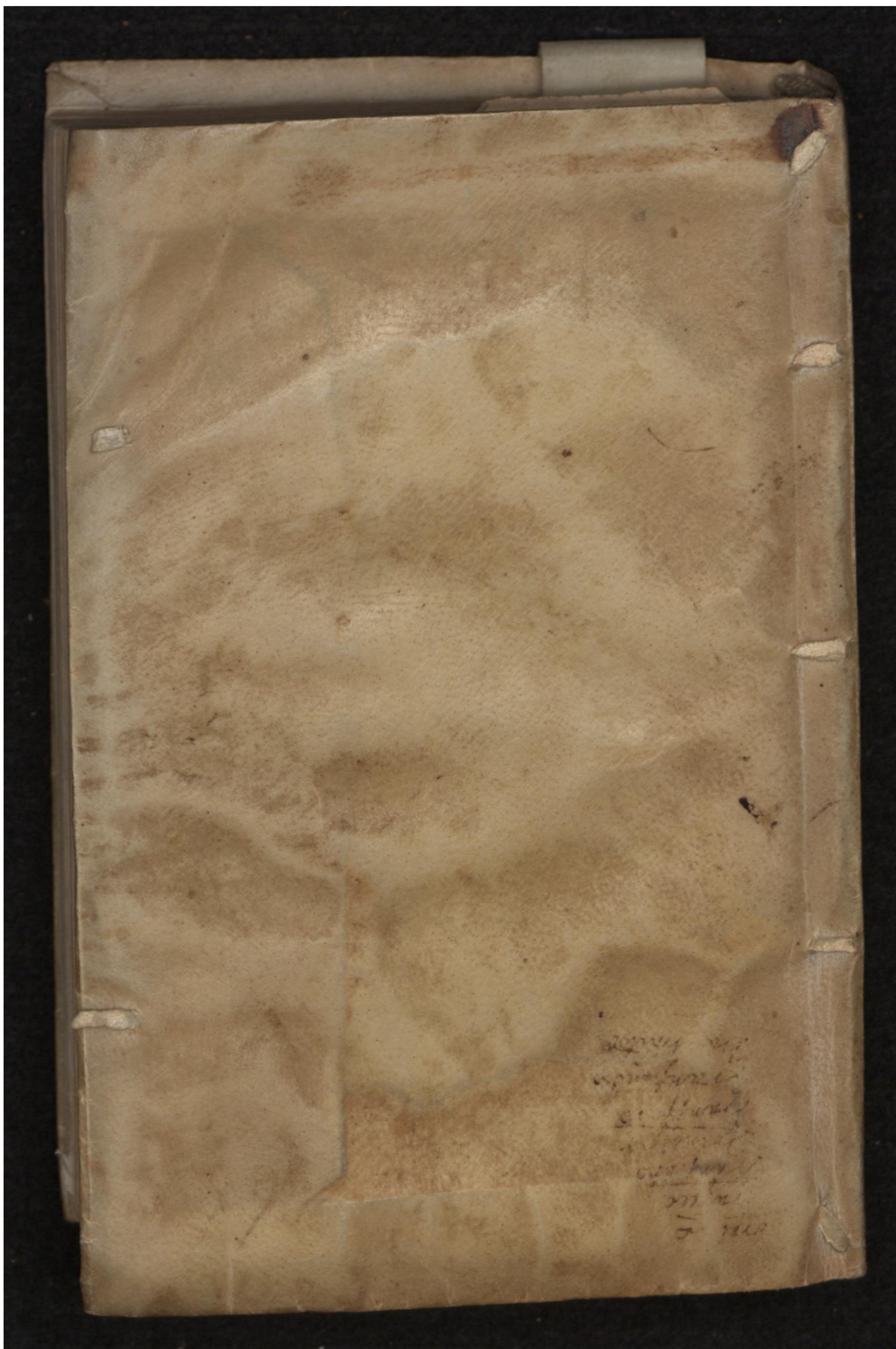
[illegible] chronicorum ut quos [illegible]
[illegible] annotationes [illegible] cui [illegible]
[illegible] nominatum
hoc modo. [illegible] Alex. [illegible]

Toletus in log. 3 2 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.^a 2
Polyonyma 3

N.

Post.ill 44

Liber de [illegible] Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Fragm[illegible]

C. 1. cap

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

liber de [illegible]ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sæpius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis sæpe citantur.

[illegible]

Epistolarum scribendarum Ratio

ex Iusto Lipsio, Io: Voellio et alijs

Epistolæ Etymon et Nomina.

Epistola Græcum nomen est ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν, idest a mittendo dicta: quasi Missoria dicas aut Missam.

Alijs etiam nominibus Priscis appellarunt, Litteras, Tabulas, Tabellas, Codicillos.

Litteras (Poetæ etiam Litteram), ob eminentiam, et creberrimum usum.

Tabulas, Tabellas, Codicillos a materie: quia ante Chartæ et Membranarum usum Antiqui epistolas collega scribebant in Tabellis è fago, abiete, buxo, tilia, sive phylira, acere, citro, ebore, superinducta cera, unde Portatores, Tabellarios vocarunt. Pagellæ autem erant et species minuti libelli.—

qua

qua aliquid

Rhetor. in log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Definitio Epistolae.

Epistolam Lipsius definit, Scriptum animi nuntium ad absentes, aut quasi absentes.
[quod postremum addidit, quod interdu̅ ea usurpata ad praese̅tos, ut de Augusto potissimu̅ legitur.]

Epistolae Partes.

Epistolae Partes faciunt nonnulli easdem, quas Rhetoricae Orationis
1 Exordium vel Principiu̅,
2 Narrationem vel expositionem, vel Propositione̅,
3 Confirmationem cum qua Confutatio iungitur,
4 Peroratione̅ denique vel Conclusione̅, vel Clausulam.

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citant.

Ex quibus ille frequentissime,
exordium, expositio, et Clausula.

Exordium epist.ae

Exordium precedebat olim
Salutatio, idest Nomina
et Salus.
Nomina in ipsa epistolae fronte
bina semper ponebant,
Suum et Alienum, illo praeposito
etiam ad digniorem.
Blandientia aut laudantia
verba nec sibi nec alteri
tribuebant, nisi quis in
Imperio aut Magratu esset.
tunc enim addebant dignitatis
titulos, ut M. Cicero Imp. L.
Paullo Cos.

qua
qua aliqua

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Epitheta item nulla apponebant, nisi ad unice caros aut domesticos, quos interdum Humanissimos, Optimos, Suauissimos, Suas animas appellabant, et receptissimo uerbo, Suos. quod postremū Prisci etiā leuiter notij, sed Sabinij etas passim et omnib. dedit, etiā Imperatoribus, ut uidere est in Plinij Iunioris epis. Salus etiā adiecta post nomina sic: S. D. salutem dicit, uel sic: S. P. D. Salutē plurimā dt. Sed ut Latini Salutem, sic Hebrei Pacem, Greci Felicitatem uel Gaudiū precabant. Hebreorū more D. Paullus salutat: Gratia uobis et pax a

Liber de [torn] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica voelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

Viag[illegible]

Deo Patri nostro et Dno [illegible] Jesu xpo.
Grecorum more: Plato Dioni
Bene agere: Isocrates Phi-
lippo Gaudere. Sic olim.
Hodie aliter. nostra n. etas
Nomen scribentis et salu-
tem in epistole caput; +
nomen vero eius ad quem
scribitur in ipsius dorsum reiecit.
Neque aliud prefixerunt
epistole nostre, nisi appel-
landi quamdam formulas,
Beatissime Pater: Invi-
ctissime Caesar: Maxime
Rex: Illustrissime et Ex-
cellentissime Princeps:
Illustrissime et Reverendiss.
Domine: aliasque usu
dicendas.

qua
qua aliqua

pone-
casus
s in-
imos,
nos,
abant,
suos.
[illegible] etiam
s etas,
dit, etiam
videre
s epis.
homina
, vel
nimam dt.
ie, He-
licita-
bant.
lus sa-
xa a

Toletus in log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

Siquis tamen, in Latinis præ-
sertim epistolis ad doctos,
probos, simplices, simpli-
cem illam et veterem sa-
lutandi formā retineat,
non est damnandus.
Post Salutationē veteris ordi-
endi formula frequentiss.
illa fuit : S. V. B. E. E. V.
i. Si vales bene est : ego valeo.
vel paullo aliter : S. V. G. E. V.
si vales gaudeo : ego valeo.
Sed præter illā, triplex est epistæ
ordiendæ ratio. Aut enim
obliquè in epistolā ingredimur,
aut rectè, aut ~~[illegible]~~ abruptè.
Obliquum exordium Insinuatio
dicitur : qua uti possumus in
epistis non modo tribus illis tē-

Liber de [illegible] ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citant.

...nis pre-
...vectos,
...mpli-
...m sa-
...neat,
...dus,
...s ordi-
...entes.
...e. V.
... vales.
V. G. e. V.
...ales.
...t esse
...nim
...edimus,
...upte.
...atio
...us in
...llis te

poribus de quibus Rhetores, sed
etiam quoties videbitur ad
rem conferre.

Rectum exordium dicitur Prooe-
mium: in quo servanda quae
Rhetores praecipiunt, nonni-
hil tamen ad epistolae proprie-
tatem deflexa, ut dicemus.
Ducitur ergo ex Personis, aut
Rebus ipsis: e quibus Bene-
volentiae conciliandae rationes
petimus.

A Personis Benevolentiam
colligemus commemorantes
Amicitiam et Mutua officia,
quae inter maiores nostros et
illius ad quem scribimus extitere;
aut Amicitiam nostram natam
et educatam ob similia studia,
convictum mutuum, mutua officia;

Fragment...

qua
qua aliquod

Toletus in Log. 3 2 . 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

aut Cognatione vel Affinitate;
aut Virtutis aliquod genus,
maxime liberalitatem,
officium, Iustitiam, Fidem;
laudandis hisce virtutib. vel
in ipso vel etiam sine arro-
gantia in nobis; aut
Merita ipsius in nos cum
grati animi significatione;
aut Merita in ipsum nostra, cum
verecunda significatione;
aut Nostros de ipso sermones;
aut Delectationem, quam ex
ipsius litteris, commodis, glo-
ria capimus; aut Moles-
tiam quam ex ipsius incom-
modis trahimus; aut Curam
quam pro illius salute, digni-
tate, fortunisque suscepimus;

aut
aut
Ca
qu
ve
a
na
Pe
et
sin
A. Ne
len
si n
is,
ad il
si se
nou
lita
aliu

Liber de [illegible] ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Trophaeo
Trophaea multarum orationum Ciceronis saepe citant.

aut Observantiam in ipsum nostram;
aut denique Incommodum, Inopiam,
Calamitatem nostram communem
quos commendamus. Sic Bene-
volentiam nobis conciliabimus
a Persona nostra, a Perso-
na eius ad quem scribimus, a
Persona Maiorum utriusque,
et a Persona eorum de quibus
scribimus.

A Rebus autem ipsis Benevo-
lentiam contrahemus,
si negabimus ad nos pertinere
id, de quo scripturi sumus,
ad illum magnopere;
si rei magnitudinem, periculum,
novitatem, antiquitatem, uti-
litatem, iucunditatem, necessitatem
aliudve simile significabimus.

qua
qua aliquid

Voletus in loq. 3 2.10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet. 2
Polyonyma 3

(quamquam hæc ad Attentionem
magis pertinent)
si rem duriorem præmunitione
aliqua moliemus, antiquam
illi tractandam proponamus;
si a pervetusta quapiam sen-
tentia, facetove memora-
bili epistolam ordiemur.

Abruptum epistolæ initium dicimus,
cum epistola Insinuationem
vel Proœmium non habet.
Id autem constat ex oratione
aliquando vel Pathetica, vel
concitata, vel Figurata,
ut quid? tu me hoc tibi man-
dasse existimas &c: Putares
ne unquam accidere posse &c:
Adeone me iniustum esse existima-

Liber de [illegible] Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

sti dc: Estne? uili dc: Ain
tu? Ain tandem? &c.
Atque hec de litterario Exordio.
Sequebatur, ut de reliquis par-
tibus, Expositione, Confirma-
tione, Conclusione, precipe-
remus. At quoniam illarum
precepta in singulis epistolarum
generibus commodius tradi vi-
dentur; ideo de generibus
epistolarum nunc agendum.

Genera Epistolarum.

Genera Epistolarum Iustus Lipsius
tria facit; Serium, Doctum,
et Familiare: ante illum
Paullus Manutius fecerat
duo: Morale s. et Negotiale.

quia
quia aliquid

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Plerique omnes epistolas ad tria genera revocari posse putant;
Deliberativum continens Suasorias, Dissuasorias, Hortatorias, Dehortatorias, Consolatorias, Petitorias, Commendatitias, Monitorias, Conciliatorias et Reconciliatorias, Mandatorias, vel Imperatorias;
Iudiciale complectens Accusatorias vel Criminatorias, Defensorias, Deprecatorias, Expostulatorias, Purgatorias, Exprobratorias, Comminatorias, Invectivas;
Demonstrativum complexum Nunciatorias vel Narratorias, Lamentatorias vel Lacrymosas, Gratias agentes, Gratulatorias, Officiosas, Disputatorias, Laudatorias,

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citant.

Vituperatorias, Dedicatorias
vel Nuncupatorias.
Iocosae ac Mistae per tria haec genera
vagantur.

Suasoria. Di Consiglio

Suasoria epistola est, qua alicui suade-
mus, eique consilium damus, ut
aggredi aliquid velit.
Principio Benevolentiam captamus
a Personis vel Rebus, ut
supra diximus.
Secundo loco Narrationem subjicimus
ad suadendum accommodatam.
Tertio Proponimus quod suadere volumus.
Quarto. Confutamus siquid adversatur: nisi sit commodius Confu-
tationem Confirmationi postpo-
nere vel admiscere.
Quinto Propositum Confirmamus

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

tum Rationibus, tum Rationum confirmationibus: de quibus mox.

Sexto Locupletare possumus rem ipsam Exemplo, Auctoritate, Prouerbio, Sententia, Simili, Dissimili, Contrario uarie inter se missis.

Postremo Epilogum aut Conclusionem collocamus: in quo ad stimulandum Laudem, Spem, et expectatione adhibere possumus.

Rationes ad Propositu probandu sumi debent Ab Honesto, Vtili, Necessario, Tuto, Iucundo, Facili, Possibili, Circumstantijs, Locis topicis reliquis.

1 Honestum est, quod est Natura sua laudabile, ut Virtus omnis, Fama, Fuga infamie, et quidquid legibus et bonorum exemplo commendatu est.

2 Vtile est, quod Propter fructu et commodum expetitur: et consistit

Liber de [illegible]ore Vossii pag. 93.
Rhetorica Vossii sæpius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sæpe citant.

Diag[illegible]

Rationū
ibus mor.
mus rem
itatis,
simil,
rè inter

Conclusio
ad stimu-
, et ex-
umus.
bandū
or, Vel,
ndo,
nsecutis,

itura
, fama,
legibus
ū est.
uctio et
onsistit

in bonis præsentibus conservandis
et futuris comparandis; vel in
malis præsentibus propulsandis
et futuris cavendis: estque vel
Animi ut Docilitas, Celeritas in-
genii, Memoriæ felicitas, Bo-
nitas naturæ et indolis, eruditio;
vel Corporis, ut forma, Vires,
Velocitas, Bona valetudo; vel
fortunæ, ut Liberi, Propinqui,
Amici, Honores, opes, Gratia
et similia.
3 Necessarium est quod aliter esse
vix aut ne vix quidem potest.
4 Tutū positū est in tuenda sua per-
sonaque incolumitate.
5 Jucundū est, quod delectationē adfert.
6 Facile, quod minimo vel parvo
labore, sumptu, tempore absolvitur.
1 Possibile, quod efficiendi faculta-
tem habet.

Qua
Qua aliquid

Dietericus log. 3 2. 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet. 2
Polyonyma 3

quib. auxilijs. al. Per quas quotiens

8 Circumstantias nomine octo potissimum significantur, Persona, Res, Locus, Facultates, Numerus, Caussa, Modus, Tempus, quae uulgato uersiculo comprehenduntur; Quis, quid, Vbi, quib. auxilijs, Cur, quomodo, quando.

9. Loci Topici noti sunt ex Rhetorica Inuentione, Definitio, Partium enumeratio &c.

Rationum Confirmationis peti solent a locis quinque, s. Ab exemplo, Maiori, Minori, Pari, Contrario. Exemplum suppeditat Jo: Voellus, libro de Ratione scribendi epistolas.

Suasoriae epistolae in Familiaribus sunt lib. 2. ep. 18 Officium. li. 4. ep. 7. et li. ep. 8. Regnum. ep. 9. et li. li. 8. ep. 16. Exanimatus. li. 9. ep. 9. Saeculares—

Liber de [...]tore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Virga...

Responsio Ad Suasoriam.

Ad Suasoriam rescribimus,
1 Gratam nobis amici suasionem fuisse:
2 Auctoritatem, Consilia, Monita Amici et fidelis, et Prudentis apud nos plurimum valuisse:
3 Omnia nos facturos, quae suaserit:
4 Memores nos huius officij fore:

Si nostra sponte facturi eramus, respondebimus, nostra consilia confirmata fuisse auctoritate amici, prudentis, fidi, liberi suadentis.

Si non facere omnino statuerimus; primum Mirabimur amicum talia nobis suasisse; tum rationes proferemus, quibus non facere statuerimus; postremo nos omnia boni consulere dicemus.

Si consilio parere cupimus, aliqua tamen causa impedimur; idoneis excusationibus utemur.

qua
qua aliquid

quotiens
octo
~~[struck]~~
Perso-
...tus, Cau-
que vul-
...ndant,
Cur,
x Rhe-
definitio,
poti
Ab
...ri, Pati,
...pedi-
Ratione
...lianbus
...i. li. 4
ep. 9.
...imatus.

Toletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Parbt. 1 13
Riccob. Rheta. 2
Polyonyma 3

Atque hęc in Responsione etiam ad Dissuatoriã, Exhortatoriã, et Dehortatoriã servare poterimus, de quib. infra.

Responsiones ad suasionẽ sunt in Familiarib. l. 2. e. 13. Raras. quę respondet epistolę 6. l. 8. li. eod. ep. 16. Magno &c. quę respondet eptę 16. l. [illegible] lib. 10 ep. 4. Gratissime [illegible] Plinianu

Dissuasoria.

Dissuadendi ratio eadem erit, quę suadendi: sed Argumenta [illegible] cantur ex locis contrarijs, i.

A Turpi, Inutili, Non necessario, Periculoso, Molesto, Difficili, Impossibili.

Sed diligentissime hęc omnia incommoda imminentia colligãtur.

Huius gnis sunt l. 2. ep. 3 Rupę. l. 7. e. 20. Amabilior. l. 8. e. 5. quatu. l. 10. e. 5 Lectis.

À Su
na
in
ba
mu
tia
ani
ex
et
pot
In hoc
Prim
si c
non
imp
Defin
qua
Ve
Tuc
aut

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis sepe citant.

Hortatoria.

À Suasione differt exhortatio.
nam in illa agitur ut quis uelit,
in hac ut audeat: in illa pro-
bationibus docetur, in hac sti-
mulis excitatur: in illa senten-
tiam alterius mutare, in hac
animũ addere studemus. denique
exhortatio Suasionis epilogus
est frequentissime, quia affectibus
potius, quam argumentis constat.
In hoc autem genere
Primum Beneuolentiã captabimus,
si caussa ipsius ad quẽ scribimus,
non nostra, nos ad hoc officium
impulsos dicemus.
Deinde Proponemus rem ipsam,
quam ostendemus Honestam,
Vtilem, Necessariã, Tutam,
Iucundam, Facilem, Possibilem,
aut horum aliquid.

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Parbt. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Sum Amicũ stimulabimus ab aliquo
ex decem hisce locis, scilicet
A laude, Spe, Metu, Amore, Odio,
Miseratione, Expectatione, Ae-
mulatione, Exemplo, Obsecratione
1 A laude incitabimus laudando
tum Rem ipsam tũ Personã.
Re laudanda excitabimus, si Piã,
si Religiosam, si Magnificã,
si Raram, si Novam, si Ardu-
am, si adhuc Intẽtatã dicemus.
Persona laudanda commovebimus,
si Gesta ab homine dilatabimus;
si Hortabimur ad animosè per-
gendũ in bene coeptis; si Cla-
ritatem generis, Opulentiam,
Nobilitatem, Dignitatẽ, Impij
prestantiã, Vires, Sapientiam,
Virtutẽ, Aetatem, Unum rem
extollemus, ac neqd hisdignũ ad
mittat monebimus. Sed Iuventus,
et Decrepita senectus apertius,
Virilis aetas et matura tectius laudãda

2 A S…
3 A Me…
4 Ab A…
5 Ab O…
6 A Mi…

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sepius citatur in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

2 A Spe Premiorum permouebimus proponendo Immortalitatem, Beatitudinē, Decus, Gloriam, Honores, Opes, Voluptates honestas, Tranquillitatem, aut aliud Commodū.

3 A Metu Incommodorū, proponēdo Inferos, Aeternos cruciatus, Turpitudinē, Ignominiam, Acerbitatem, Dolores, Inmul tus, aliudue damnum.

4 Ab Amore, si eorū Caritatem, quorum gratia res geritur, commemoratione renouabimus.

5 Ab Odio, si Odium et Atrocitatem in eos, contra quos dimicatio suscipitur exaggerabimus.

6 A Miseratione, si Amicorū sollicitudinem, inopiam, Luctum, Squallorem; inimicorū autem potentiā, ferociā, audaciā insolentiā adducemus. Atque hic Prosopopoeię locus esse potent.

Qua
Qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma — 3

7 Ab Aemulatione, hoc est Imitatione virtutis, aut Aemulorum amplificando gloriam, virtutem, studium, Conatus, opes; aut certe Aemulorum ignaviam, inscitiam, Infirmitatem, inopiam proferendo.

8 Ab expectatione, si ostendimus quanta sit Amicorum de hominis virtute expectatio concepta ex Nobilitate, Indole, Educatione, Loci celebritate, Ante dictis vel factis &c.; aut contrà quanta sit Malevolorum expectatio, quantum gaudium ~~futurum~~ futurum sit, quae scommata, qui risus, quanta ferocitas; si forte res parum feliciter ceciderint.

9 Ab exemplis tum veris tum fabulosis. Vera sic tractabimus, ut quos homines imitandos proponimus, cum honorifica praefatione nominemus; quos verò

Imita-
lonu
rtutem,
aut
um, in-
inopia

dimus
homi-
concepta
edhca.
rite
contra
gpreca.
tum
ta, qui
; si
cidint.
, fa-
imus,
os pro-
re fa-
s uero

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

nullo pacto imitandos propo-
nimus, breuiter uituperemus.
In fabulosis autem tractandis,
Poetarum laudem prefati, quid
sibi uir prudentissimus fig-
mento eiusmodi uoluerit ape-
riemus.
10 Ab Obsecratione cum, cui scribi-
mus Per Virtutem aliquam, per
Indolem felicissimam, per Inge-
nium ad honestissima natum,
per Gloriam partam, per quid-
uis aliud rei ac personae ac-
commodatum obsecrabimus, ut
se digna uelit et audeat.
Lenior ac mollior Adhortatio so-
let, si forte metuamus, nequid
offendat, his rationibus. Nam
uel dicimus, Amore incredibili
nos fuisse impulsos ad hortandum
freniis potius egentem quam calcarib.

Virg[illegible]

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 . 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma — 3

Vel rogamus ut ignoscat importu-
nitati nostrę ab immodico glorię
salutis et utilitatis illius desi-
derio profectę. Vel negabi-
mus nos languentē accendere
voluisse, sed currentē incitare.
Denique virtuti eius omnia se-
cunda precamur.
Huius generis in familiaribus
sunt l. 2. e. 4 epistolam. l. 10.
ep. 3 Cum ipsū. et ep. 5. Binas.
Lib. 12. ep. 24. Ego nullū.

In De
Prin
ut
Deind
Hanc
lem
losa
pibile
Num
loci
sup
Max
Nec
mod
ea r

Liber de i ore Vrecti pag. 93.
Rhetorica Voecli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

Dehortatoria.

In Dehortatione hec servari possunt.
Principio Benevolentiam captamus,
ut in Exhortatione.
Deinde Proponimus rem ipsam.
Hanc ostendimus Turpem, Inutilem, Non necessariam, Periculosam, Molestam, Difficilem, Impossibilem.
Tum dehortamur a decem illis locis, A laude, A spe &c. de quib. supra.
Maximè autem exaggeramus
Rei turpitudinem, et Incommoda: et exempla eorum quib. ea res infeliciter evenit, colligimus.

Doletus in log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma — 3

Consolatoria.

Consolatoria epistola est, qua dolorē afflicti lenire conamur: habetq; Exordiū, Propositionē, Confirmationem, Conclusionem.

Exordij hęc ferè sunt precepta:
Primum alterius hominis calamitatē dolebimus. ⅁
Deinde Doloris nostri caussas referimus, moderatè augentes eamq; acerbitatem. Atque hic aliquando profitemur, parū nos ad consolandum esse idoneos.
Tum, si videatur, laudamus illius Amorem, Humanitatem, Pietatē, si amissionē suorū lugeat.
Propositio deinde sequitur, Non esse omnino dolendū, aut certè moderatius.
Confirmatio Rationes continet, quę

dolorē
habitu
rmatio-
ta:
lamita-
tas re-
ntes
hic ali-
nos ad
s illius
lietate,
Non
rtio
t, quę

Liber de [illegible] ore Voelli pag. 93.
Rhetorica voelli sępius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sępe citantur.

ad mę[r]orem minuendū valent
Rationes sumuntur Ab Humana
conditione, A Persona ipsius,
A Persona Defuncti, et Amicoz,
A Diuina voluntate, A Re ipsa.
quę omnia referri possunt ad
Suasionis locos Ab Honesto,
Vtili, Necessario &c
Ab honesto oriunt illa: Huma-
nitatis esse dolere, Intemperantię
immoderatè dolere: Sapientum
virum nulla rē con tristari, nisi tur-
pitudine ac vitio, neque lędi pos-
se nisi a se ipso: Pręceptis Philo-
sophię instructū, et vsu doctū
fortiter ferre debere quod ex com-
muni mortaliū lege sit pati necesse:
Indignū esse prudenti viro, quę
aliis pręcipere ad consolationem con-
sueuerit, ea sibi non subijcere:
Communē esse hominū opinionē
nihil ab eo indecorè factum iri:
Cauendū illi, ne gloriam multis

V

qua
qua aliqua

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma — 3

virtutib. collatã, constantię famã
cumulandã contemnat: Specta-
tam nobis esse illius Sapientiã,
animiq. magnitudinẽ invictã,
cui sit potius gratulandũ, quã
solatium quaerendũ: Incommo-
dũ acceptũ laudi et famę profuturũ.
Ab Util.: In eo ipso quod dolet, in-
esse aliquid, cur laetandum sit potius
quam dolendum, aliaq. id genus.
A Necessario: Communẽ hanc esse
legẽ, ut mortales in vita multa pa-
tiantur: Statutũ esse hominibus
semel mori: Summã felicitatem
ad quã tendimus debere a duris
initiis proficisci, et similia.
A Tuto, vel Periculoso: Animo et
corpori dolorem immoderatum
esse perniciosũ, cũ Deus offen-
datur et valetudo frangatur: ba[illegible]
A Iucundo: Iucunda aliquando

Liber de [illegible] ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis saepe citant.

fama
Greta
ntias,
icta,
mas
mmo-
hitur.
let, in-
otius
endis.
e esse
lta pa-
cenibus
itatem
uris
ia.
imo et
ntum
ffen-
tur: Ba
iando

fore praeteritorum malorum recordatione. Bi.
A Facili: Malum minime fore diuturnum: Tempus ipsum malo medicinam allaturum, quam tamen sapiens repraesentare ratione facile possit et debeat: [illegible]
Incommodum non esse tanti, quanti appareat: Bi.
A Personarum Circumstantia: Nolle Patriam, propinquos, amicos, de funere illius maerentes:
A Loci Circumstantia: Mundum hunc et Corpus ipsum, unde Animus migrat nil aliud esse, nisi exilium locum, et carcerem. Bi:
A Temporis circumstantia: Opportune propinquum esse mortuum appropinquantibus malis, post vitam iucunde feliciterque traductam.
A Modi Circumstantia: Mortuus

Fragm[illegible]

Qua
Qua aliquid

Woletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma — 3

esse cum tantæ pietatis signifi-
catione, ut sperari facile pos-
sit, præclare cum illo actum esse: Si
A Dei Voluntate et Decreto: Ac-
quiescendum diuinæ voluntati;
cum Dei opt. max. nutu iuste
clementer ac sapienter omnia
gubernentur &c.
Quorum pleraque confirmari pos-
sunt Maioribus, Minoribus,
exemplis, ut in suasoria dixi-
mus.
Iudicium denique in Rationibus af-
ferendis adhibendum: ut aliter cum
sapiente, aliter cum rudiore, aliter
cum forti, aliter cum infirmiore
agamus.
Rationes particulares aliæ sunt,
quib. in certis consolationib. utimu
ducte A Personam aut rerum ad-
iunctis. Nam si Miles in bello ce-

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sæpius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sæpe citant.

Virague[illegible]

uderit, quam id sit gloriosum demon-
strabimus. Si Puer decesserit,
obitum dicemus æquo ferendum ani-
mo, cum difficile, imo impossibile
fuerit scire plusne voluptatis,
an molestiæ fuerit allaturus:
Si Senex; dicemus illum vita fun-
ctum honestiss.a commemorando
præclare ab illo gesta, fami-
liam relictam florentissimam, &c.
Si ob amissam valetudinem, fortunas
aut similia consolabimur; disse-
remus de huius vitæ vicissitudine
de fortunæ iniquitate acceleri-
tate, de Animi magnitudine
ac robore, de ~~[illegible]~~ casus indi-
gnitate, quod homo patiatur
quæ ab aliorum capitibus propulsare
debeat vel commeruerit. Si dolori
succumbente consolabimur, disse-

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

remus de Dolore proprio animi enervati, de nullo doloris profectu, de fortitudine dolores omnes sepeliente &c.

Conclusio, Consolationis postrema pars, Adhortatione contineb.t ad animum ab angorib. abducendum, ad pristinam tolerantiam, animi magnitudinem, sapiam &c; vel Delatione nostri studij, consilij, operae &c; vel denique Caussam cur scribendi fine faciamus, ne scilicet fortitudin. et constantiae illius diffidere videamur.

Consolationes in Famil. sunt l. 4. ep. 3 Vehementer. ep. 5. Posteaquam l. 5. e. 16. Etsi vnus. ep. ~~18~~ 17. Non oblivione. ep. 18. Etsi egomet. l. 6. ep. 1. Etsi eo. ep. 4. Non quod. ep. 21. Etsi cum.

Ad Con
Gratat
Dubiu
nos
Seuati
Declar
ns
fort
acer
Dolori
Agemus
Preca
Amici
litt
Si Consol
dabi
Mali
Gras
qui
Epist.

Liber de ... ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Tragae...

Ad Consolatoriam Resp.

Ad Consolat. respondebimus,
Gratam nobis consolationem fuisse;
Dubium nobis non fuisse, quin ille
nostris incommodis ~~tristaretur~~, doleret.
Levatum fuisse animum illius lris;
Declarabimus nos, quanti ponderis apud nos fuerint, animi
fortitudine in re tanta, tam
acerba, tam subita, tam difficili etc.
Doloris causas hic exponere poterimus.
Agemus gratias.
Precabimur a Deo leta omnia.
Amici praesentiam aut crebras
litteras desiderabimus.
Si Consolatio nihil profuerit, laudabimus amici animum, ac diligentiam.
Mali magnitudinem exaggerabimus:
Gratias agemus, et Precabimur Deum
ut supra.
Epist. huius generis sunt l. 4. ep. 6.

qua
qua aliquid

anim
... pro-
... lores
... trema
... cbit
... duce-
... tiam,
... Xo;
... dis,
... demum
... facia-
... n et
... deamur.
... nt l. 4.
... teaque
... Hon-
... t. l. 5.
... quod.

Metrus in loq. 3 2. 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

ego uero. l. 5. ep. 13 Quaquid. ep. 15 Omnis amor.

Petitoria.

Petitoria epta est, qua aliquid pro nobis, uel pro alijs petimus: pro nobis modestius, pro alijs liberius. Petitio rei per se honestae Recta, rei non ita honestae Obliqua erit. In Recta petitione hoc seruabimus. In Exordio beneuolentiam captabimus commemoratione illius Humanitatis, Liberalitatis, Beneficiorum in nos et alios, Obseruantiae ac fidei nostrae in illum, Amicitiae maiorum nostrorum &c.

Siquid ...
rabim...
Confir...
Iust...
cilo...
dum ...
Conclu...
mun...
cu m...
uel c...
In Oblig...
tione ...
man...
sit in...
quod ...
dic...
Ostende...
impetr...
Vnita...
gnis ...
Confir...

Liber de [illegible]ore Vossii pag. 93.
Rhetorica Vossii saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Siquid narrandum erit, breviter narrabimus, ac Petemus.

Confirmantes docebimus rem esse Iustam, Honestam, Necnon illam facilem, et Honorificam, et Commodum allaturam.

Concludemus Obtestatione, et Remunerationis pollicitatione, cum nostrae facultatis extenuatione, vel certe Grati animi promissione.

In Obliqua Petitione per Insinuationem indicabimus, quanta premamur necessitate, quam sit inutilis indigenti pudor, quam grave sit petere ab homine, de quo nihil promeriti simus.

Ostendemus deinde spem nostram impetrandi a singulari eius benignitate, quae ignotis etiam et indignis opitulari consueverit.

Confirmatio et Conclusio erit, ut supra.

qua
qua aliqua

Toletus in Log. 3 2. 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma — 3

Petitiones in Familiaribus sunt
l. 3. ep. 12. Cum et contra. l. 5. e. 12
Coram me. l. 6. e. 17. Si mihi.
Apud Virg. Aeneid. 1. uersu 69.
Aeole &c. et lib. 7. uersu 213.
Rex genus &c.

Ad Petitoriã Resp.ᵒ

Responsur ad Petitionẽ uel conce-
demus postulata uel negabimus.
Si concedemus, uel res difficilis
erit, uel facilis.
Concedentes rem difficilẽ, expone-
mus petitionẽ: Rei difficultatẽ
ostendemus uel a natura rei uel
a facultate nostra: Difficulta-
tis a nobis eius caussa superatas
dicemus: denique fatebimur, nihil

esse, q
illius
sitati
Concedi
Nos
onem
se of
mais
in ill
in n
ut t
mire
sem m
rogat
ueatu
esse f
uerbon
Nos r
sponte
Nihil
potan
cu a
petebe
ueb. p

Liber de [illegible] ore Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli sæpius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sæpe citantur.

...s sunt
...c. l. 5. c. 12
...mihi.
...rm 69.
...n 213.

...ss.
...l conce-
...abimus.
...ticilis
...expone
...ltate
...li vel
...culta-
...perata
...r, nihil

esse, quod communi amicitiæ,
illius virtuti, nobilitati, neces-
sitati non debeamus.
Concedentes rem facile rescribimus,
Nos gaudium, oblata nobis occasi-
onem gratificandi amico: Cupe-
re ostendere voluntatem nostram
maioribus in rebus: Eam esse nostram
in illum benevolentiam, vel eius
in nos amorem, aut virtutem,
ut tantam in petendo modestiam
miremur: libentissimo nos animo
rem minimam ac facillimam concedere:
rogare ut frequentius opera nostra
utatur: nos idem, ubi fuerit opus,
esse facturos. Comitas quædam
verborum hic inseri poterit, ut
Nos iam antea destinasse nostra
sponte facere, quod rogati facimus;
Nihil gratius nobis mandari
potuisse; Iniuriam nobis fieri
cum rogamus ab eo qui iure suo
petere a nobis possit; Maioribus
reb. pro suis meritis dignum esse &c.

Virgan...

qua
qua aliqua

Voletus in log. 3 2 . 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Consiliũ flagitati, modestè fatebimur, nos parũ ad dandũ consiliũ idoneos: consiliũ dabimus ingenuũ, fidele, ac prudens: rationibus illud cõfirmabimus: excogitare nihil salubrius nos potuisse ostendemus.

Negantes iusta de caussa, Petitionẽ exponemus: Difficultatẽ ostendemus a varijs circũstãtijs: Probabimus rẽ esse illi inutilẽ, vel parũ eius personã dignã: Rogabimus, ut nobis ignoscat: Affirmabimus voluntatẽ nostrã semper fuisse ac fore ad gratificandũ illi paratã; idq preteritorũ officiorũ exemplo testabimur.

Videatur in Famil. l. 1. e. 5. Famil. l. 5. e. 6. Cicero ad me. l. 9. ep. 16. Delectabantur.

Liber de [illegible] ore Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Virgae

Commendaticia ep.a

Commenda.a ep.la est qua aliquem commendamus.
In hoc genere Caussas exponemus commendationis, ut Amicitiam, Consuetudinem, Necessitudinem intercedentem nobis cum commendato, Beneficia eius in nos, Doctrinam, Nobilitatem, Dignitatem, Modestiam, Virtutes &c.
Vel exordiemur captantes benevolentiam ut in Petitoria.
Narrabimus deinde aliquid, si fuerit opus: unde nascatur Commendatio ipsa vel Petitio.
Confirmatione ostendemus rem Honestam, Piam, Iustam, Necessariam, Facilem &c.
Claudemus Permittentes, Commendatum, aut nos fore bene-

qua
qua aliquem

Voletus in Loq. 3 2.10
Streb. in Pirst. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

fiei memores et gratos: et, si
videbitur, operas nostras et
studium deferemus.
Commendatitiae sunt l. 1. ep. 3
Aulo Trebonio. l. 2. ep. 3.
Hondio. l. 6. e. 9. Cu Aulo:
que est perfectissima. l. 7. e. 5
Vide quam. l. 13. fere omnes.

Ad Commendat.as Resp.o

Si Amicus nobis erit commēdatus
rescribemus. Gratam nobis comm
datione fuisse cū agatur de homi
ne nobis amico propter Obser-
vantiam in nos aut nostros, Hu-
manitatē, Doctrinam, Virtutē &c.
Cupere nos hominis caussa non
solū ob amici commendationē, sed
ob nostrū iudicium ac voluntatē:

Summ
esse g
nobis
Si Com
nobis
rescr
ab a
tract
compl
desid
Si pau
grit,
diu n
nolun
Dolere
existi
neque
differ
omitt
doctrin
ditu t
cū tam

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis sepe citantur.

: et, si
tras et
L. 1. ep. 3
ep. 3.
Aulo:
L. 7. e. 5
omnes.

Potos.
mmédabus
is comm
de homi
r Obser-
ros, Hu-
irtute be
a non
one, sed
tate:

Summo ergo studio nos facturos esse aut fecisse omnia, nihilq; nobis molestum fore.

Si Commendatus neque amicus nobis, neque notus fuerit, rescribemus, nos ita hominem ab amicis nobis commendatum tractaturos, ut nostram operam, consilium, studium nulla in re desideret.

Si parum Honesta commendatio fuerit, respondere licebit, Iamdiu nos occasionem desiderasse voluntatem nostram ostendendi &c. Dolere, quod salua honestate vel existimatione nunc gratificari nequeamus: In aliud tempus nos differre officium, quod in presens omittamus: Mirari amicum tanta doctrina, prudentia, virtute preditum tales suscipere caussas: Amicum tamen aliquo modo excusabimus.

Virgin

qua
qua aliquid

Oletus in log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Huius generis in Famil. sunt l. 5. ep. 11. Grata. l. 15. e. 14. M. Fabium.

Monitoria epla.

Monitoria est, qua aliquem de officio suo, vel de aliquo emendando vitio admonemus.

Estque duplex, vel sine obiurgatione, vel cum obiurgatione.

In Monitoria sine obiurgatione ac reprehensione:

Primum Auctoritatem quamdam inducimus vel ab Aetate, qua illum superamus, vel ab Usu rerum multo, vel a Doctrina et diuturno studio.

Liber de [illegible]ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Deinde Grauitati quandā sermo-
nis exponemus, quid fieri conue-
niat, ut quomodo uita instituenda,
uersandum in studijs, stylus pa-
randus &c.
Postremo probatissimorū auctorū,
quorū auctoritas plurimū apud
eū ualere possit, dictis uel
exemplis omnia confirmabimus,
ostendentes quod laudis uel in-
famie illi sint consecuti.
In Monitoria cū obiurgatione ac
reprehensione, plerisq. molesta,
Primū dicemus laudantes, Mul-
tas egregiasq. esse illius uirtutes;
ideoq. nos pati nō posse illas ali-
quo uitio obscurari.
Deinde extenuabimus Vitiū eius,
culpā conijcientes uel in etatem,
uel imprudentiā, uel consuetudi-
nem cū hominib. parū idoneis.

mil. Sit
5. c. 14.
ula.
ne de
us eme
obiur-
atione.
atione
amdā
qua
Vsu
trina

Viag...
qua
qua aliquid

Voletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ca 2
Polyonyma 3

Tum a uitio abducere conabimur
his fere rationibus: Ipsius na-
turam esse facile per doctrinam
moderandam: Splendorem gentilium suorum
et anteactae uitae suae intuendum, quod
requirat in eo summae laudis asse-
cutionem: Ipsum potius de parta glo-
ria quam de comparanda sollicitum
esse debere: uel Non sibi soli, sed
liberis etiam ac posteris gloriam quae-
rere oportere, ne illam suis inui-
dere uideatur: In futuro hominum
sermone nihil audiendum quod glo-
riam obscuret: Amicos nihil ab
eo nisi honestum et gloriosum expectare,
ideoque uitij emendationem optare:
Ipsum nobis ad gloriam comparandam
adiutorem fuisse, ideoque ad augendam
quoque esse debere: Etc.
Post afferimus exempla illi nota
tum eorum qui in simili uitio, tum

eorum q
insign
in ead
Deinde
dere
adhibe
parte
demus
ne bim
Clausul
hec dix
incita
uel Ip
dignita
bonos
strene
gerer
da sp
nition
Gratu
nos. li

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

eorum qui in virtute contraria
insignes fuerunt maxime
in eadem familia vel civitate.
Deinde Modum vitij castigandi tradere poterimus, ac studium assidue adhibendum docebimus. quod si ex parte correxerit, gaudium ostendemus, et ut penitus tollat admonebimus.

Clausula monitionis erit: vel Nos haec dixisse potius ad currentem incitandum, quam dormientem excitandum: vel Ipsum optime perspicere, quid sua dignitas requirat: vel Imitandum illi bonos poetas et actores, qui in postremis fabulae actu optime se gerere studeant: vel Amore quodam praecipuo ad hoc officium admonitionis nos fuisse impulsos: vel Gratum nobis fore, si ille pari in nos libertate utatur.

qua
qua aliqua

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhetᵃ. 2
Polyonyma 3

Si Potentes admonebimus; Primũ Adulatores, a quib. depravantur, notabimus: Tum Virtutes et simplicitatem Potentiũ profe-remus: Postremo cautè ac mode-stè hortabimur, ut quę alieno vitio contraxeniat, virtute pro-corrigant, et excelsã indolē in li-bertatē vindicent.

Monitorię sine obiurgatione sunt l. 9. ep. 8. et Fl. manus. l. 14. e. 18 Considerandũ. Ad Quinctũ fratrē epta 1. Cum obiurgatione ep. 8. l. 7. Scripsit ad me.

Ad Monitoriā R.

Quę de Responsione ad Suatoriā supra precepimus, eadem huc transferri possunt.

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citant.

Virg[illegible]

Conciliatoria et Reconciliatoria epistola.

Conciliatoria epistola est, qua aliquem alicui benevolum facimus:
Reconciliatoria vero, qua aliquem alicui post inimicitias in gratiam reducimus.
Conciliamus autem vel Reconciliamus vel alios vel nos ipsos.
In Conciliatoria Primum exponemus causas, quibus ad ambiendam illius amicitiam simus inducti.
Deinde siquid nobis inerit, quod hominem ad amorem provocare possit, sine arrogantia significabimus.
In Reconciliatione Primum laudabimus in eo ad quem scribi-

qua
qua aliquem

Soletus in Ep. 3 2.10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

mus Clementiam; inez aute de quo scribimus ostendemus Virtutis, Prudentiam, Iustitiam etc; sed precipue Poenitentiam. Tum illatas iniurias excusabimus reijciendo illas in Imprudentiam, Casum, Necessitatem etc. Postremo claudemus Adhortatione ad Oblivionem iniuriaz instaurationemq amicitiae —

Ad Concil. et Reconcil. R

Ad Conciliationem rescribentis Ad- mirabimur expeti amicitiam n... extenuabimus laudes nob. trib... Retorquebimus illas in laudante In amicitiam recipiemus, Nostra omnia sine exceptione offerem...
Ad Reconcil. omnia sunt facilia, quedam tamen rescribi possunt ut ad Commendatiia.

Imp...

Impera... riores... Stati... imper... Impera... ibus, C... Benigne... benig... Imperan... Exordio... animos... qua ad... vel uti... tamen... tate... mili... Narrati... exordi... quid im...

Liber de [illegible]ore Vossii pag. 93.
Rhetorica Vossii sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Vinaque[illegible]

Imperatoria, Mandatoria, Prohibens epistola.

Imperatoria epistola est, qua Superiores, Magistratus, aut Potestatem habentes sibi subiectis imperant.

Imperaturi considerent quis, quibus, quid, quomodo imperent.

Benigne omnibus, ingenuis tamen benignius imperandum.

Imperans retineat semper auctoritatem.

Exordio, si fuerit opus, lectoris animos preparabimus, ratione qua ad imperandum adducimur, vel utilitatem exponemus: aliquando tamen rei magnitudinem, difficultatem, honestatem, laudem vel premium proponemus.

Narratione incipiemus, si nullo exordio fuerit opus: in qua quid imperemus dilucide expo-

qua
qua aliquid

Voleterim log. 3 2.10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.ca 2
Polyonyma 3

nemus
Ostendemus deinde Rei Hone-
statem, Utilitatem, Necessi-
tatem, Possibilitatem, Fa-
cilitatem, ad quas Modus re-
gerende pertinet.
Mandandi ratio eadem est
que Imperandi, nisi quod
Mandans rogare potest,
Imperans non potest, sed
tantum adhortari.
Prohibendi quoq ratio non multu
ab Imperandi dissidet. sed loco
premij penas uel ignominiam
proponimus.
Atque hec de Gnij Deliberatiui
epistolis. sequuntur Iudici-
alis generis —

Accusat
dicitur
mus.
Exordium
dolorem
ostende
bitation
amice f
Narratio
Confirma
libus
Epilogus
subijc
Crimin
Iudict
tuas
dicitur.

liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc opusculo
Aphtonia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

[illegible]

Accusatoria ep(isto)la.

Accusatoria, quae et Criminatoria dicitur, est qua alterum accusamus.
Exordium ferme abruptum erit, quo dolorem nostrum et rei atrocitatem ostendemus per Conquestionem, Dubitationem, aut Exclamationem aliamve figuram.
Narratione verisimili rem exponemus.
Confirmabimus illam rationibus e libris Rhetorum petendis.
Epilogum vel aliquid epilogi loco subijciemus.
Criminatoria est l. 8. ep. 13.
Pudet me. l. 11. ep. 3. litteras tuas. quae ab alijs expostulatio dicitur.

qua

qua aliquem

Voletus in lop. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Defensoria epla.

Defensionis siue Confutationis ratio qualis esse debeat hę Ciceronis epistolę monstrabunt. l. 3. e. 7. Pluribus uerbis. et 8. etsi quantum. l. 5. e. 2. Si tu. quę excusatoria uideri potest l. 11. e. 27. Nondum. quę maxime propria est huius loci. et ep. 28. Magna uoluptate

Deprecatoria epla

Deprecatio est, qua culpam confessi, ut nobis alijsue ignoscatur oramus.
In hoc genere supplices erimus:
Culpas ingenue fatebimur:

quam
uel a
Aetat
idott,
primi
Genez
fatione
Cum qui
afflig
dolore.
senion
Quem pl
clemen
plomb
Melion
quam
se bona
probab
Auctorit
ponem
spond
Exemplu
Sabinia

Liber de [illegible] Vocti pag. 93.
Rhetorica Vocti sæpius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sæpe citantur.

[illegible]

quam extenuabimus postea,
vel ab Imprudentia, vel ab
Aetate, vel ab Insolentia,
idest, Novitate, quod nunc
primum peccauerit, vel a
Genere delicti, vel a Trans-
latione partis culpæ in alios.
Eum qui deliquerit, dicemus sic
affligi pœnitentia, pudore,
dolore, metu, ut dignus mi-
sericordia videatur.
Quem placare conabimur, eius
clementiam laudabimus et im-
plorabimus.
Melioris vitæ spem ostendemus,
quam ex delinquentis indole per
se bona, alijsq. benefactis eius
probabilem reddemus.
Auctoritatem quoq. nostram inter-
ponemus, aut pro delinquente
spondebimus.
Exemplum apud Plin. l. 9. e. 21. Ad
Sabinianum.

qua
qua aliquid

[illegible]
tionis
hæc Ci
unt.
ij. et 8.
Si tu.
potis
maxi
loci.
uptate
epta
ipam
ne igno
imus
imur.

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma — 3

Ad Deprecatoriā R.

Principio laudabimus Confessio=
nem culpæ: qua diximus nos
impulsi maxime ad ignoscendū.
Addemus, Cupere nos nemini
prorsus irasci; nemine punire
sed aliorū iniuria a mansue=
tudine ad iustissimā irā ali=
quando trahi.
Nihilominus semper apud nos
valuisse plus Clementiā et
mansuetudinē ad Ignoscendū,
quā Iram ad puniendū,
nec tam aliorū iniuria lædi,
quā submissione placari.
Denique pollicebimur, si ille
se in posterū bene gesserit,
nos illius candorem multo ha=
bituros.

Liber de [illegible] ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

Virga

Expostulatoria epta.

Expostulatio, quae et querela vel querimonia dici potest, est qua officium alicuius requirimus, vel de aliquo querimur, quod ab officio discesserit, ut quod fidem fefellerit, quod amicitiae sit oblitus, quod litteras nullas iamdiu miserit &c.

Principio illa ne laedat leniri potest vel laude, vel Joco, vel dissimulatione, si videbitur.

Rem ipsam damnabimus ita tamen, ut voluntatem excusemus quantum licebit.

Mirabimur quid causae fuerit, cur officio functus non sit: negabimus tamen nos suspicari neglectum officium fuisse.

Demum Cohortabimur illum, ne in posterum committat, ut merito de officio praetermisso accusari possit: quod ea res illi dedecori, nobis moerori futura sit.

Qua

Qua aliqua

Voletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Parbt. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Huius generis est l. 3. ep. 6 Cum m[...]
um. l. 5. e. 7. Situ exercitusque
l. 16. e. 26. Verberau[...].

Ad expostulatoriã R.

Ad expostulationẽ iniustã resire[...] bemus Vel Nos Non fecisse, ue[...] recte fecisse rationib. honestis cõ[...] probando. Deinde gratã potius[...] quã graue fuisse nobis amic[...] expostulationẽ.

Ad Iustã expostulationẽ respondeb[...] mus extenuantes rem ipsam transferentes culpã uel in Imprudentiã, uel in Casũ, uel N[...]cessitatem. Potuimus etiã com[...]parata caussa dicere, nos è duobus malis minus elegisse.

Huius generis uidentur esse l. [...] e. 1. Quamquã, et Definitionẽ [...]pra citatẽ, et Purgationẽ de qbus i[...]

Liber de [illegible]ore Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

Purgatorio

Purgatoria vel Excusatoria Epistola.

Purgatio (vel Excusatio) est, quae officij praetermissi vel neglecti, aut consilij suscepti excusationem continebit.

Expostulationi contraria est, ac frequenter illam sequitur.

Ad expostulationem ergo respondentes Primò simpliciter illam exprimemus, eaque nos nihil offensos dicemus.

Deinde obiectum crimen rationibus a nobis removebimus: Vel facti ratione affirmemus, culpam reijcientes in Fortunam, Imprudentiam vel Necessitatem, excusantes temporis angustias, Occupationes, Morbos, Pericula, et alia id omnis.

Festiva excusatio etiam habetur, cum eodem crimine amicum condemnandum dicimus, quo nos condemnaverit.

Huius generis sunt l. 1. ep. 1. ego. quae et Nuntiatoria dici potest.

qua
qua aliquid

Toletus in log. 3 2. 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

ep. 9. Persuadendum. l. 2. ep. 1. Qu
quam me. quae missa erit. l. 10. e
Meum studium. ep. 23. Numquam
ep. 31. Minime. l. 11. e. 13 Jam
ago. l. 13. e. 5. Quod. Desine
tias hic multi numerarant.

Ad Purgatoriam R.

Ad excusationem Idoneam, siquid respondendum erit, poterimus re-scribere, Nos non aliter accipere ipsam rem, quam ipse fecerit vel dixerit: Vel in eam partem excusatione accipiemus, quae ad eius laudem spectet: Vel idonea illius excusatione usum dicemus, rogabimus tamen ne saepius faciat.

Ad Minus Idoneam excusationem rescribimus modestè rationib. ostendentes accipiendas non esse, monentesque ut maiorem in posterum rationem habeat honoris &c.

Videndū
potius
inflam
Huius g
pro ex

Ex

Exprobr
ficia
Huic go
nemin
Disposit
Possumu
benefic
illis in
In exprob
ab homo
ad bene
Non pe

Liber de [illegible] ore Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multand orationis Ciceronis saepe citant.

ep. 1. epi
l. 10. e
nunquam
13 Jam
Desin
t.

Videndū denique hic, ut Amicus
potius ad Virtutē, quā ad Iam
inflammetur.
Huius generis est ep. 4. l. 4. Atti-
pis excusationem.

Exprobratoria epla.

Exprobratio est, qua ingrato bene-
ficia exprobramus.
Huic generi abrupta exordia con-
veniunt maxime.
Dispositio certa nulla esse videtur.
Possumus tamen primo nostra
beneficentia in illū, deinde
illius in nos ingratū animū am-
plificare.
In exprobratione profitebimur, nos
ab homine ingrato et immemore
ad beneficia exprobranda cogi:
Non poenitere collati beneficij,

siquid
mus re
accipe
cerit ut
te exa
ad eiu
nea illi
, roga
faciat
ne re
ib. oste
, mo
tenim
&c.

qua
qua aliquid

Doletus in loq. 3 2 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.ca 2
Polyonyma 3

neque in posterum a conferendi
b. imperaturos; sed Malef
cium pro beneficio non esse re
ponendum, et Virum bonum semp
officij memorem et gratum esse debere
atque alia id genus.
Videatur l. 5. c. 5 ethi. et ep
2 h. tu. quamuis hęc proprie
exprobratoria non sit.

Ad exprobrationem R.

Ad exprobrationem cum iusta caussa, e
cusabimus Paupertatem, Imbecill
tatum, Fortunas &c: Pollicebi
mur nos, data occasione, probi
turos nos memores et gratos.
Ad exprobr. sine iusta causa, Nobi
non beneficium datum sed gratiam rela
tam esse: aut Parem gratiam nos
retribuisse, indiesque maiorem esse
relaturos: Nihil fuisse opus illa
exprobratione &c.

Com
In hoc g
primu
exagg
Ides m
In
Inuectiu
quem i
uerbis
am, t
etamu
Hoc epi
proba
insecto
terend
Nam u
homini
Hic quo
presi

Liber de [illegible] ore Vossii pag. 93.
Rhetorica Vossii sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Vergame

Comminatoria epta.

In hoc genere Natura nos docet primum iniuriā exponere, tum exaggerare illā, post minitori. Ideo nihil aliud præcipiemus.

Invectiua epta.

Invectiua epta est, qua in aliquem invehimur, et atrocissimis verbis eius crudelitatem, perfidiam, tyrannidem, scelera insectamur.

Hoc epistolarū genus eatenus est probandū, quatenus ad vitiū insectandū, hominēq; ab illo deterrendū comparatum est.

Nam ut in vitia inuadendū, ita homini parcendū.

Hic quoque non est necesse plura præscribere.

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Ad Inuectiuā R.

Inuectiuę epistolę aut numquā, a[...]
sedata iam ira respondendum[...]
Primū igitur epistolę inuehentis [...]
nos capita proponemus:
Deinde moderatè rationibus o[...]
nia refutabimus: uel saltem
suspicionē attenuabimus.
Vitam nostrā ex ante actis esse
spectandā: nullā nobis causā
uel honestatis uel utilitatis, u[...]
[...]ditatis fuisse id faciend[...]
uel di[...] &c.
Poterimus etiā post capitū pro-
positione singula ordine [...]
futare.
Amicitias nos conseruaturos, qu[...]
ad uelit, indicabimus.
Atque hęc de Iudicialis gene-
ris epistolis.

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citant.

Virgu[illegible]

R.
...nquad...
...endum
...hentis
...:
...nibus
...alorum
...mus.
...tis esse
...s causa
...tatis, ...
...faciend...
...u pro...
...os, qu...
...gene-

<u>Nuntiatoria vel Narratoria vel Expositoria epist.ae</u>

Ea est, qua certiorem aliquem facimus de rebus ad nos, vel ad illum, vel ad Remp. pertinentibus, vel denique de rebus, quae illi voluptatem aliquam afferre possint.

Exordium (quod vel ob familiaritatem, vel ob crebram de[illegible] sumptione, vel ob [illegible] negotiis angustias saepe omittitur) sumi potest vel ab acceptis litteris, vel a bona valetudine, vel a quacumque re ad benevolentiam pertinente.

Narratio sit brevis, dilucida, et consentanea veritati.

Ordo in illa servetur, ut prius

qua
qua aliquod

Toletus in log. 3 2. 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet. 2
Polyonyma 3

de antecedentibus quam de consequentibus, de generalibus quam de specialibus, de amici rebus, quam de nostris exponamus.
Si sola rei cognitio quaeritur, nihil cognitione dignum omittemus; si etiam delectatio, maiorem verborum sententiarumque urbanitatem ac varietatem adhibebimus.
Ad hanc formam epistolarum referuntur descriptiones Personarum, Animantium, Locorum, rerum omnium.
Concludere possumus nostram operam, vel crebriores litteras pollicentes, aut etiam mutuam scriptionem rogantes.
Huius generis sunt lib. p.° ep. 2. 4. 5. 8. lib. 4° ep. 12. lib. 5° ep. 6. lib. 7° ep. 2. lib. 8. epistolae fere omnes.

Ad ex...
Iucu...
quib...
Roga...
Grãs...
Desid...
plen...
Possum...
que...
Huc...
l. 4. e...
Grate...
12. e...

Lamine...
crym...
comm...
patri...

Liber de [illegible] ore Vocelli pag. 93.
Rhetorica Vocelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Virgarum

Ad Nuntiatoriam ep.

Ad expositoriam rescribere possumus,
Iucundas nobis fuisse litteras,
quib. omnia noverimus, quæ optabamus.
Rogare nos, ut idem faciat sæpissimè.
Gratias nos agere quammaximas;
Desiderasse (siquid omissum fuerit)
pleniorem narrationem, &c.
Possumus etiam uicissim scribere,
quæ amicis fore grata putemus
Huc pertinent lib. 2. ep. 8. quid?
l. 4. ep. 15. Accepi. lib. 5. ep. 21.
Gratæ. lib. 7. ep. 31. facile. lib.
12. ep. 18. quod. et 28. Antè tior.

Lamentatoria ep.

Lamentatoria, quæ et flebilis, et lacrymosa dicitur, est, qua de incommodis nostris, nostrorum, uel patriæ querimur ac dolemus.

qua
qua aliquid

Toletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

Hic doloris nostri caussas referem.
quam spem (si ulla erit) et in
quo habeamus monstrabimus.
Interrogationes, et Exclamatio-
nes ad movendū adhibebimus.
Cetera precepta suppeditabit
dolor, qui solet unumquemque
reddere disertum, et eloquētē.
Lamẽtat.ª est lib. 9. ep. 11. Vel.
l. 14. e. 1. et litteris. ep. 3. Accep.
Responsio ad Lamentatoriā
Consolatoria erit, de qua sup.

Actio gratiarum.

Gratiarū Actio est vel Recta, vel
obliqua.
Recta est, qua, aperte grās agimus.
In qua acceptū beneficiū ampli-
ficabimus his ferme rationibus:

Liber de [illegible] ore Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli sæpius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sæpe citantur.

Virga…

Si Vltro ac sponte, si cito, si
opportune, si Vberius quam
petere ausi simus, si nihil pro-
merito, si Non expectantibus,
si ab eo quem ex animo amamus,
si homine quem æque caram
habeamus ac nos ipsos, largitum
fuerit.
Consilio uel admonitione iuvantibus
fatebimur, nos plus debere quam
pecunia opem ferentibus.
Agnoscere nos beneficii ampli-
tudinem declarabimus.
Quam multos eodem beneficio de-
uinxerit ostendemus.
Relationem gratiæ uel memorem
et gratum animum pollicebimur:
aut Deum ut bene merenti gratiam
referat pro nobis precabimur.
Obsequia deinde Gratiarum actio est,
qua non agendo gratias maxime agimus.

qua
qua aliquid

Voletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

In qua ostendimus, ut Benefi-
cium maius esse, quam, ut vulgari
more gratiae sint agendae; vel
Gratiae [redacted] actione potius, quam
gratiarum [redacted] actione opus esse; vel Ami-
citiam nostram esse maiorem, quam
ut gratiarum actionem desideret; d…

Si res minus ex voto nostro succes-
serint, nihilo minus nos debere
fatebimur, cum per amicum non
steterit, quominus ea quae vo-
lebamus consecuti simus.

Gratiarum actio in Justa epistola
primum sibi locum vindicabit.
Leguntur in Familiaribus l. 3. e. 13
Quati. l. 10. e. 4. Gratissimae. e. 11.
Immortales. e. 24. Facere.
l. 11. e. 13. Jam. l. 15. e. 11. Quatae

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Ad Gratiar. actionem R.

Gratias agenti respondemus. Nos neque mirari et gaudere grata officia nostra fuisse homini omnium gratissimo; Dolere, quod plura non potuerimus dare; Neque desiderasse in tanta necessitudine gratiarum actionem, neque expectasse.
Pollicebimur dignitatem eius in dies maiori curae nobis futuram: quam tamen iam eius virtutibus adeo amplificatam vel amplificandam, ut nihil addi posse videatur.
A magnis viris non modo nullas admittamus gratiar. actiones, sed etiam Beneficium nos magis allexisse, quam dedisse dicemus.
Vide l. 2. c. 10. officium. l. 5. c. 11. Grata. l. 10. c. 19. cuiumquam.

qua
qua aliqua

Beneficium vulgari ... vel ... quam ... Amicitia ... qua ... dicere, ... succes... debere ... non ... usu... ... scola ... habet. 3. c. 13 ... c. 11. ... quare

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

Gratulatoria ep.

Gratulatoria epistola est, qua testificamur nos alterius felicitati gaudere.

Gratulatio debetur vel Utilitati, vel Dignitati, vel Virtuti.

Ea duplex est Recta et Obliqua

In Recta Gratulatione Primum Gaudium nostrum et voluptatem exaggeramus.

Deinde Dignitatem aliudve Bonum, quod sit consecutus, attollimus et amplificamus varijs rationibus ostendentes, eam esse Magnam, Honorificam, Utilem, Convenientem illius virtuti, Frustra a multis ambitam, Delatam non potenti, non ambienti, sed expectanti, non a fortuna, sed a prudentum iudi-

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Virgi[illegible]

cio, ab ipsius Virtute &c. Num-
quam nobis dubium fuisse quin
consecuturus esset; Meritu eius
multo maiora [illegible]re &c.
Spem dabimus ad maiora per-
uenturum.
Postremò bene precabimur, ut
quod illi contigit ut ipsi, amicis,
Reip. perspectus fautor ac filix.
Cic. ad Curionem lib. 2. ep. 7. tria
seruat in officio Gratulationis:
Primum gratulatur partam dignitatem,
deinde bene precatur, tum hor-
tatur ad dignitatem cum laude gerendam:
ut Paul. Manut. obseruauit.
In Obliqua Gratul.ne Primum expo-
nemus quid alij gratulaturi illi
essent, ut dignitatem, honorem &c.
Deinde dicemus nos malle gratu-
lari honori, qui splendorem ab
hominis uirtute acceperit, et indies

qua
qua aliquid

qua
fil-
litati,
iti.
bligua
mum
tatem
lindue
tutus,
mus
entes
conis-
te offi-
ultas
tanti,
ti non
m rudi-

Toletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

maiorē sit acceptures: Vel gratulationē deberi ipsius virtuti, quę ante velut in obscuro latebat, nunc illustri loco sit meritò collocata: Vel nos gaudere non tam accessione dignitatis, quàm quod facultas et materia illi sit data exercendę uirtutis.

Adhortatione supersedere nos dicemus, qui sciamus illud non indigere stimulis &c.

In Mista epistola Gratulatio primum sibi locum uindicat: ut Cicero indicat l. 2. ep. 9. l. 3. e. 12. l. 16. e. 2.

Gratulatoria est lib. 2. ep. 5. Hęc negotia. ep. 9. Primum. l. 15. e. 7. Sed et pietatis. ep. 8. Maxima. ep. 9. Marcellum. ep. 12. lth.

Ad Gra[...]
Hos [...]
Amic[...]
tatis m[...]
Num[...]
secun[...]
quem[...]
illius[...]
Mul[...]
nost[...]
orn[...]
in h[...]
Mult[...]
ma[...]
auxi[...]
Grat[...]
Huius[...]
uirt[...]

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Vel
[illegible]
obscuro
[illegible]
nos gau
digni-
tas et
expene-
[illegible]
non
labio pr
et Cicero
l. 16. e.
ep. 5.
m. l.
8. Max
12. Eth.

Ad Gratulatoriã R.

Ad Gratulationẽ respondebimus,
Nos gratam habuisse illã;
Amici benevolentiã uel human-
tatem agnoscere;
Numquã dubitasse, quin ille
secundis rebus nostris gauderet,
quemadmodum nos uicissim reb.
illius letis gaudere soleamus.
Multo maiorẽ existimaturos
nostras filicitatem, siquid uel
ornamenti uel commodi conferre
in hominem per ipsã poterimus.
Multũ confidere in amici hu-
manitate ac prudentia, unde
auxiliũ expectemus.
Gratias nos agere &c.
Huius generis est l. 4. c. 11. Plu-
[illegible]um. et ep. 14 Binas.

[illegible]

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.ᵃ 2
Polyonyma 3

Officiosa ep.

Officiosa est, qua operam aliamve rem nostram alicui vel pollicemur, vel praestamus.

In hoc genere commemorabis, si videbitur, amicitiae caussas, dicemus

Operam, Curam, Diligentiã, Auctoritatem, Gratiam, Facultates nostras esse paratissimas ad omnia quae ad amici voluntatem, dignitatem, commodũ pertineant:

Gratissimũ nobis fore, si ipse, ipsius amici ac propinqui in omnibus opera nostra, aliisque utantur rebus.

Diu desiderasse nos dari tempus quo ostenderemus quanti ipsũ faciamus &c; vel doluisse nunquã datam nobis occasionẽ officij praestandi tamdiu debiti:

Liber de [illegible] ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sæpius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sæpe citantur.

n ali-
[illegible] vel
is.
is, si
is, di
, Auct
[illegible]
ad omni
, digni-
ant:
ipse,
in
aliisque
tempus
[illegible]
nusqua
eius pre-

Daturos nos operam ut, siquid pretermiserimus, officiorum crebritate sarciamus:

Nihil pretermissuros, quod ad eius utilitatem, honestatemque spectet; ideoque velle, ut omnia a nobis postulet et expectet.

Siquid prestitimus, cum brevitatis, modestiæ, extenuatione, officii nostri opinione, voluntatis significatione commemorabimus: quod potissimum facimus aliquid donantes.

Officiosa est l. 6. ep. 10, alias 11. Ego quanti. l. 5. e. 8. Quantum. l. 10. e. 9. De meo.

Responsio erit Gratiarum actio, de qua supra: vel Nos agnoscere Amici humanitatem; Nobis minime nova, sed tamen grata eius officia esse; Certaturos nos officiis eius, quo animo victuros vel vincendos; Oblivione nulla obscuraturam eius officia.

Vag[?]

qua

qua aliquid

Doletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

Disputatoria ep.ª

Disputatoria (quae a Iusto Lipsio Docta dicitur, dividiturque in Philologā de amoenioribus litteris, Philosophā de naturalibus ac moralibus, et Theologā de sacris rebus) posita est in disputationibus de studiis nostris.
Hic ergo de nostris studiis colloquimur vel sciscitantes vel respōdentes, vel etiā, si qua de re parum conveniat disputantes.
Huc pertinent epistolae Platonis, Senecae, D. Augustini, D. Hieronymi pleraeque.
De hoc genere nihil praecipiendum videtur.

Laudat
Rem
Laudat
fere
locū
Laudan
libris
tius
precū
Primum
roga
fami
Deinde
adula
Tum,
qua
Adhec
Laud

Liber de [illegible]ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multand' orationis Ciceronis saepe citant.

Laudatoria ep.

Laudatoria est qua Personam vel
Rem aliquam laudamus.
Laudatio raro per se adhibetur, sed
fere in aliis epistolarum generibus
locum habet.
Laudandi ratio petenda e Rhetorum
libris, ubi de Genere demonstra-
tivo agitur. Hic tamen quaedam
praecipimus, ne nihil dicamus.
Primum, ut Nos, nostraque sine ar-
rogantia, cum verecundia, apud
familiares, coacti laudemus.
Deinde, ut alios ita laudemus, ut
adulatio, illiusque suspicio abeat.
Tum, ut in pueris spem magis,
quam rem laudemus.
Adhaec, ut aliquando non ita veras
laudes affingamus ad cohortandum

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

magis, quam ad laudandum.
Praeterea, ut in hoc genere adhibeamus sermonis venustatem, et elegantiam quammaximam.
Postremo, ut Clausula saepe contineat Adhortationem ad institutam viam tenendam.
Laudatoria est l. 8. e. 5. Hieronym. l. 9. e. 14. et hi l. 10. e. 20. et hi saty

Ad Laudatoriam R.

Ad laudationem respondebimus nostras extenuando laudes. Dicemus ergo, Nos gaudere laudari a viro optimo, prudentissimo, laudato: ut Hector apud Naevium poetam laetus sum, inquit, laudari abs te, pater, laudato viro:
Agnoscere amici laudes dum nostras legimus; eos qui propriis lau-

dibus
at de
Accep
benig
potius
rogan
in no
Laud
agno
tur e
itaq
aliqu
nunc
Denig
nobis
Prin
into
ac u
quor
potr

Liber de [...]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis sepe citant.

Virg[...]

dibus abundat, is quam optimè si-
at describere alienas:
Acceptas referre laudes ad eius
benignitatē et humanitatē
potius, quam iudicio; ideoque
rogare, ut in posterum minus sit
in nostra laude liberalis:
Laudatione virtutum, quas non
agnoscamus in nobis, vehemen-
ter esse ad illas inflammatos;
itaque enixurus, ut ille possit
aliquando veritati tribuere, quod
nunc humanitati potius largiatur:
Denique, siquid laude dignum
nobis insit, acceptum referre
Principibus, Praeceptoribus, Ad-
iutoribus, vel (quod magis pium
ac verum erit) Deo opt. max.
cuius honorificā mentionē facere
potuerimus.

qua
qua aliquid

Voletus in Log. 3 2.10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ca 2
Polyonyma 3

Vituperatoria ep[isto]la.

Vituperatio, ut laudatio, raro per se in epistolis adhibetur. cuius itidem precepta suppeditant Rhetoru[m] libri.

Prooemiu[m] ad vituperatione[m] apparatu[m] aliquem continere potest. Expositione describemus Persona[m] a malis animi corporis, fortunae, vel Rem aut Actione[m] vituperandas a circu[m]stantijs: easq[ue] cu[m] alijs similib[us] comparare poterimus. Epilogus adhortatione[m] aliquam continere potest.

Nec plura praecipienda censeo de Vituperatione, ad quam nimis ad maledicendu[m] proclivis Natura nostra satis superque nos instruit.

Dedica... ria ... qui ... ab eo ... est, ... vel ... tans... illust... typis... Exordi... qua... ab ... a ... idit... ribu... tia ... vel

Liber de [...]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis sepe citant.

Virg...

Dedicatoria vel Nuncupatoria epistola.

Dedicatoria (quae Nuncupatoria dicitur a quibusdam, quod qui alicui librum inscribit, ab eo librum nuncupari cupit) est, qua librum a nobis scriptum, vel emendatum, vel commentarijs, annotationibus, scholijs illustratum, vel nostra opera typis excusum alicui dedicamus. Exordium ducimus vel ab aliqua pulcra sententia; vel ab aliquo praeclaro facto; vel a ~~laude~~ loco aliquo communi; a fortuna, opibus, honoribus, vita, morte, prudentia, iustitia liberalitate virtute; vel frequentissime a Causis

qua

qua aliquo

Doletus in log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

dedicationis, ut a Virtute illius
variè amplificanda, ab Af-
fectu, vel Officio nostro in
illum &c.
Dedicatio libri sequitur cum
~~[illegible]~~ Vtilitate, Me-
thodo vel extenuatione li-
bri, Spe in ipsius humanita-
te animũ potius nostrũ quã
rem spectatura, Pollicita-
tione maiorum &c.
Clausula arctat sæpe obse-
cratione, ut librum, nos-
que tueatur, et in suorũ
numero habeat.
Videantur Præfationes vel
Dedicationes Ciceronis, Ma-
nutij, Mureti, Lipsij, aliorũ

Jocosa …
cam…
In Jocis …
posti…
ris a…
ac de…
ne …
Jocatio…
Cicer…
Sed ca…
iocat…
Extr…
Jocosa …
l. 7. e…
pus.
Περὶ …
lib. 5 …

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vocli saepius citat in hoc Artificio
Artificia mutandi orationis Ciceronis saepe citantur.

Virg[illegible]

Jocosa epistola.

Jocosa epist.a est, qua cum aliquo io-
camur.
In Jocis servandum, ut sint tem-
pestivi habita ratione tempo-
ris ac personae, ut liberales
ac decori, ne sint obsceni,
ne affectati.
Jocationes in mista epistola
Cicero ita claudere solet:
Sed iam iocati sumus: Sed haec
iocati sumus: Sed de ioco satis est:
Extra iocum: Remoto ioco &c.
Jocosa est li. 1. e. 10. Cur enim.
l. 7. e. 12. Mirabar. 14. Chrysip-
pus. 16. In equo. li. 9. e. 4.
Περὶ δυνατῶν. ep. 20. Dupliciter.
lib. 5. e. 16. Puto te iam

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

Mista epistola.

Mista vel Composita epistola est,
In quam plures e superioribus
formis concurrunt.
Quod si plures formę ad unā resp.
ciantur praecipuam, ab illa
epistolę denominatio petenda.
Cavenda hic confusio.
Adhibendę sunt transitiones.
Mistę apud Ciceronē sunt quam-
plurimę.
Atque hęc de tribus epistolarū
generibus exposita sunt.

Liber de [illegible] ore Vocli pag. 93.
Rhetorica Vocli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Quædam ad Clausulā solennia

In epistolæ termino ac fine quinque solennia insunt: Valedictio, loci adjectio, temporis additio, subscriptio, superscriptio. de quibus singulis pauca.

Valedictio.

Valedictio exprimitur varie: Vale: Valeto: Valebis: Have: Haveto: Salve: Vale et salve: Vale mi anime, mi suavissime: Bene vale: Recte vale: Vale feliciter, rectissime. etiā atq etiam: Fac valeas: Cura ut valeas: Da operam ut valeas: Valetudinē tuam cura diligenter. Additur aliquando

qua
qua aliquid

Toletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.a 2
Polyonyma 3

aliud uerbi: Vale et ueni: Vince et uale: Vale et stude: Vale et tu amantem redama: &c. Interdum uoto concipitur sic: Deum precor, ut te seruet, conatusque tua fortunet &c: Interdum subijcitur aliquid, quod animo exciderat: Vale. sed hoc mihi pene exciderat &c. sed pene me fugerat quod te uel maxime scire uolebam &c. item uale. rursum uale.

Loci adjectio.

Locus sic adijcitur. Datum Romæ, Datum Athenis &c: uel omisso participio Dati sic; Brundisij, Florentiæ, Genuæ &c: uel per sextum casum; Roma, Patauio &c. Ciceroni crebro omittitur.

:: Vince
Vale
:: &c.
:: Deu
ntia
rdum
nimo
mihi
gene
xime
ale.

Rome,
isso
ndisij,
: uel
Pata-
titur,

Liber de [illegible]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Voelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Vuag[illegible]

quando scilicet de loco plane constat.

Temporis adscriptio.

Adscribimus ~~etiā~~ ad epistolae calcem diem, mensem, annū, interdum etiam horam.
Diem ac Mensem sic: Kalendis, Nonis, Idibus Januarij uel Januarijs: Ad Kalendas Januarij uel Januarias: &c.
Ad hoc loco sciendum, Primum diem mensis uocari Kalendas Januarij, Februarij, Martij &c; sex consequentes dies Martij, Maij, Julij, Octobris Nonas dici, septimas, quintas, quartas, tertias, pridie Nonas, Nonas Martij &c; in reliquis octo mensibus quatuor dies tantum, quartas, tertias, Pridie Nonas, Nonas Januarij, Febr. &c.

qua
qua aliqu[illegible]

Toletus in Log. 3 2 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

post Nonas in quouis mense
octo esse Idus, Octauum Idus,
Septimū, sextū, quinctū, quartū
& tertiū, pridie Idus, Idus;
post Idus incidentes in tertiū
decimū, uel quinctūdecimū
diem mensis, reliquos dies
omnes Kalendas appellari
sequentis mensis, ut quar-
tumdecimū Januarij, decimū
nonū Kalendas februarij: itē
sextumdecimū Martij XVII
Kalendas Aprilis &c. Atque
hęc edicuntur hi uersiculi:

Prima dies mensis cuiusque est dicta
Kalendę.
Sex Maius Nonas, october, Julius,
et Mars:
Quattuor at reliqui. Tenet Idus
quilibet octo.

Liber de [...]ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citant.

Fragm[...]

Inde dies alios omnes dic esse
Kalendas,
Quas retro numerans dices a mese
sequenti.

Quot dies quisque Mensis habet.

Terdenos September habet, tri-
damque Novembres,
Junius, Aprilis: reliquis super-
additur unus:
Sit nisi Bissextus, vicenos Febru-
us octo.

Adcenbebant diem veteres etiã
hoc pacto: Dat. liberalibus, &c.
quos imitati nos non absurdè
dicimus: Natali Christi: Pridie
Natalis Ambrosian: Regalibus:
Cineralibus. &c.

Annos Veteres Ab orbe condito nu-
merabant; Greci per Olympia-
des; Romani primum Ab Vrbe

qua
qua aliquo

Voletus in Log. 3 2 a 10
Streb. in Partit. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma 3

condita, post per Consules annuos; Hos verò A Christo nato itaq; adscribimus: Anno A Christo nato, A Natali Jesu Xpi, A Christi Natali, Post Christum natū, A Partu Virginis, A Partu virgineo &c. CIƆIƆCIX.

Subscriptio.

Subscriptio priscis ignota fuit, nisi forte in litteris ad Imperatores, quibus per speciem honoris et obsequii subscribitur, Devotos se esse. Hos hodie passim usurpamus, maximè ad Principes scribentes, imò in Italicis litteris ad omnes

Su...
Superscr...
tina...
usurp...
rumq...
nobi...
In extr...
forme...
Imago...
us in...
pue V...

Liber de [illegible] ore Vrelli pag. 93.
Rhetorica Vrelli saepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis saepe citantur.

Virgan[illegible]

Superscriptio.

Superscriptio, quae nobis inter legitima est, veteribus raro videtur usurpata; quod mitterent plerumque per suos pueros, vel notos tabellarios.
In exteriore epistola nihil aliud ferme fuit, quam signum (id est Imago propria vel maiorum alicuius in cera vel creta) et linum, sive vinculum, cui signum impressum. #

Qua
Qua aliquid

Toletus in log. 3 2 10
Streb. in Rhet. 1 13
Riccob. Rhet.ª 2
Polyonyma — 3

Liber de [illegible]ore Voelli pag. 93.
Rhetorica Voelli sepius citat in hoc Artificio
Artificia multarum orationum Ciceronis sepe citantur.

[illegible]

qua
qua aliqua

a

R. P. IOHANNIS VOELLI, SOCIETATIS IESV.

GENERALE ARTIFICIVM Orationis cuiuſcunque componendæ longè facillimum, &

DE RATIONE CONSCRIBENDI Epiſtolas præceptiones vtiliſſimæ, ipſo Voello & IVSTO LIPSIO *Auctoribus.*

ACCESSERVNT INSCRIPTIONVM aliquot exempla in gratiam Puerorum confecta, ac præterea

Regulæ artificioſæ pronunciationis, & actionis ex Cicerone potiſſimùm, & Quintiliano ſingulari iudicio collectæ.

BRIXIAE,

Apud Petrum Mariam Marchettum.

De Conſenſu Superiorum.

CLARISSIMO DOMINO,

D. ANTHO. VILLONOVANO CATHOLICI REGIS AVREI Velleris equiti nobilissimo,

NECNON DOLANAE VRBIS militiæ præfecto.

IOHANNES VOELLVS societatis IESV, Vitam cum Christi gratia diuturnam.

*Absvrdvm cuipiam fortasse videbitur (clarissime Dynasta) vnum te inter omnes à me delectum, cui sagato & arma tractanti, res togatorum magis propria, & pacis alumna, ornatè copioseq; quidq; dicendi ratio potissimùm dicaretur. Silent enim plerunque vt leges, sic & artes, & artium exercitationes inter arma. Omnia nobis literarum studia de manibus excutiuntur, simulatq; motus aliquis nouus bellicum canere cepit inquit * eloquentię parens. Promulgatis enim tympani strepitu pręlijs, iuuentus rei bellicæ cupidior, quàm literariæ studiosior, pro ludi magistro, militiæ ducem eligere: sagum, pro toga induere: pro stylo, gladium accingere: pro theca &* [Dynasta] [Theca. Pennajuolo.]

*Cice. in oratione pro Muręna.

 cornu,

Cornu. Calamaio d'otto
Coniophacu. Fiasca
Sclopus.

cornu, sclopos & coniophacum assumere consueuit. Quo fit, vt vix vlla bonarum artium disciplina videatur posse in militię regno consistere. Sic sanè illi iudicent, qui te nunquam viderint: qui tuam humanitatem singularem nunquam sint experti. Quæ profectò tanta est, vt & ab omni disciplina humanitatis profecta, & in vno eodemq; animo, nedum in vno eodemq; regno & militię (si qua est) immanitas, & humanitas disciplinæ locum habere videatur. Quod vt non ita sit: duæ tamen sunt facultates in dissimili genere persimiles, quæ ad mortalium salutem conspirant omnino: vna imperatoris, altera oratoris boni. Vtrique porrò, huic animorum, illi corporum est proposita victoria. Alter enim administrator belli gerendi, alter peritus benè dicendi. Hic argumentis in oratione, ille militibus in acie prudenter dispositis tendit ad victoriam. Nihil de castris dico, nihil de agminibus, nihil de signorum collationibus: de oppidorum oppugnationibus, de commeatu, de insidijs faciendis atque vitandis, de reliquis rebus, quæ sunt belli administrandi propriæ, dico nihil. Quibus multa esse in eloquentia quæ respondeant, quis non videt? Nam aduersariorum orationes tanquam castra & oppida munitissima, argumentationum machinis oppugnantur: militum agmina, argumentorum agminibus, signis quasi collatis, opponuntur: testimoniorum commeatu atque subsidio omnia confirmantur. Quinetiam cautus & prudens orator, non secus ac prudens imperator, omnes aduersariorum tendiculas obseruat, agnoscit, vitat. Milites, vt ille

Tendicula

diui-

diuinus ait * Plato, feroces hostibus subiectis mites, vrbem custodiunt: quod idem nisi prestarent qui hastas argumentorum splendidè vibrant, Philippus Macedo Atheniensiũ oratores Athenis abducere nunquam tentauisset. Omnes vrbanę res, omnia huius Academiæ Dolanę preclara studia & forensis sapientissimorum senatorum labor, latent in tutela ac presidio bellicæ virtutis: simulatq; increpuit suspicio tumultus, artes illico nostræ conticescunt. Alexander * interrogatus qua via tam celeriter orbis totius imperiũ obtinuißet: consilio, inquit, eloquentia, & militari disciplina. Parua enim sunt foris arma, si non est consilium domi: & consilij vis exigua, quod non facundè explicare possis. Optimus certè imperator ille, vt Cæsar, qui & militari disciplina, & eloquentia splendescit. Tanta est harum facultatum cognatio: tanta est armorum & argumentorum affinitas. Nullus ergo miretur librum oratorium, artificium, inquam, instituendæ quauis de re orationis, homini rem bellicam sectanti consecratum. Nec enim, vt quidam * Pyrrho, sic nos tibi, vir illustrißime, aciem instruendi rationem proponimus: ne idem, quod ille responsum feramus, imperatore tibi non esse opus, cuius aures litui sonus nunquam percusserit. Neque id quod peripateticus ille * Phormio Annibale audiente fecit, plures horas de imperatoris officio, & de omni re militari, te audiente, disputaturus sum: ne tibi meritò, vt ille Annibali, delirare videar. Sed quod ante annos circiter quatuordecim in vniuersitate nostra Turnonia, cum illic rhetori-

* Plato in Timęo

*Plutarch. in lib. An seni administranda respub.

*Thucid. lib. 6. in concione Alcibiadis.

*Vide Cice. 2. de orat. 75.

6

Mandare typis. cam profiterer, vtcunque dolaueram componendæ orationis artificium, id nunc, superiorum meorum iußu, mandandum typis, recognitum & auctum, sub nominis tui vexillo in solem prodire voluí, quod & nobilitati studiosæ ad legationes obeundas, ad milites excitandos, ad seditiones comprimendas, adiumentum: & mei erga te, tuiq; vicissim erga me amoris argumentum eße poßit. Nam & ego in ditione tua sum natus: & tu pro tua pietate fratrem de fonte sacro suscepisti: & singularem quandam in me meosq; humanitatem semper ostendisti: & literatos omnes, eos præsertim, qui cum literis religionem coniunxissent, coluisti. Quę cum ita sint, clarißime vir atque humanissime, perge nos amare vt cœpisti, & hoc munusculum, quantillum idcunque est, eo sit loco apud te, vt studiosi omnes magis ac magis ad eloquentiam inflammentur. Nam & imperator bonus fouet oratorem bonum: & bonus orator imperatori bono presidium et ornamentum affert. Bene vale.

Sub vexillo nomi alicuius prodit in sole liber.

De fonte sacro suscipere infante.

Quantillu id cunq est.

Ex ædibus nostris vij.
Idus
Iunij. 1588.

TY-

TYPOGRAPHVS LECTORI.

QVI numeri amice lector, in hoc artificio citandis M. Tulij libris ad marginem notantur: ij ſunt quibus non ita pridem D. Alexander Scotus vir eruditione clarus, non minus laborioſè, quàm vtiliter & commodè omnia eiuſdem opera diſſecuit: quæ à me cum apparatu latinæ linguæ in Ciceronem numeris ijſdem vtrobique ſibi reſpondentibus, typis mandari cępta, in lucem prodeunt. Vtere omnibus ad tuam multorumque ſalutem: & Vale.

AD CHRISTIANVM LECTOREM.

SI labyrinthęi sinuosa per antra recessus
Erro uagos tendas (lector amice) gradus:
Qui tua Thesæo ducat vestigia filo,
Quę grati huic animi signa referre velis?
At uel Aristotelis, Marci uel scripta pererrans
Cæca per obliqui tecta uagare specus.
Iam radijs tenebras, ambages limite pandat
Perfacili textus si breuitate liber:
Non mage gratus erit, quo pulchrior omnibus unà
Artibus ars fandi est, sitq́; labore labor?

ΠΡΟ'Σ ΤΟ'Ν ΑΥΤΟ'Ν.

Εἶπ' ἄγε τί θνητοῖς μᾶλλον κλέος ἐσθλὸν ὀπάζει,
Λειριόεντα χέειν ἐκ στομάχοιο λόγον;
Ἠ' δὲ τί κυδάλιμον μᾶλλον βροτῷ ἤ μεχ οἴεις,
Τῶν ὑποπουλυμαθῶν ἔρηθὲν ἄριστα νοεῖν;
Ἀ'λλ' ἄγε σου γλώσσης γλυκερὴν ῥέεν ἔλδεαι αὐδήν:
Ἔλδεαι εὐφραδεῦς πάντα φραδέντα φρονεῖν;
Δεῦρ' ἴθι, ἀμφοτέρου μέθοδον, διδαχήν τε μαθῆσαι,
Ὄφρα θεῷ κῦδος, σοὶ ὄφρα καρπὸς ἔῃ.

GENERALE ARTIFICIVM TEXENDAE,

Seu componendæ cuiuscunque orationis longè facillimum.

PRAEFATIO.

OMPONENDAE *orationis rationem traditurus, & viam, quæ mihi omnium facillima, & cōmodissima videatur: initio illud omnes præmonitos velim, nè artem hic eloquētiæ à nobis perfectam tradi putent: sed ea tantùm præscribi, quæ seruari ab ijs oporteat, qui cum artis præcepta affluentius aliunde hauserint: quo tamē modo sit vtendum præceptis, quoue modo sit artificiosè componendum, ex ipsis nondum planè didicerunt. Nam pleriq; vel mediocriter eruditi, quamuis quæ de benè dicendo præcipiuntur à rhetoribus cumulatè perceperint, tantis tamen plærumq; tenebris offunduntur, cum sese ad scribendum comparant: vt vel ipsi quid dicant, vix inueniant, vel si quid inuenerint, rectam in eo collocando seriem minimè seruent; cumq; duas tresve orationis partes vtcumq; distinxerint, in quas res plęrumq; pulcherrimas minus ornatè, & minus ordinatè contulerint: tum demum se oratoris mune-*

re per-

re perfunctos arbitrentur. Sed quàm longè ab hoc absint, illi facilè iudicent, qui eloquentia plenè imbuti, & noua peritè ipsi componere, & in aliorum scriptis artificium solerter obseruare norunt. Atque vt sint nonnulli, qui nec inscitè, nec indisertè illa præstent, deformitate tamen agendi fœdant omnia. Demus etiam reperiri nonnullos, quibus horum nihil omnium desit, vt & artis præcepta perfectè norint, & iisdem vtantur scienter: hoc illis tamen vnum deest, quod ex eorum eloquentia, & oratione, omnibus (vt ita dicam) numeris absoluta, nullus eloquens, nullus artificiosè dicendi, non perspectò eloquentis artificio, peritus euadit. Faciem enim orationis multi cernunt: intima verò corporis, & succum, & sanguinem per totum corpus diffusum, aliaq; id genus, nec minima, nec obuia, perpauci. Quoniam ergo tria* videnda sunt oratori, quem hoc artificio instructum volumus, quid dicat, & quo quidq; loco, & quomodo (quippe qui rem oratione tractandam sagaciter perpendere, ad tractandum adhibendam subtiliter munire, inuentam ordinatè distincteq; disponere, dispositam splendore verborum, & actionis illustrare debet) dicendum omnino est, quid sit ei spectandum in singulis: sed aliquanto secus atque in tradenda arte dici solet. Nulla enim artis ordine præcepta ponemus (neq; enim id suscepimus) sed artificiosæ orationis speciem, & formam adumbrabimus: quidq; in ea componenda sequendum, quid fugiendum sit, exprimere conabimur.

Tria oratori videnda

* Cicer. in Orato. sectio. 43.

DE

DE QVAESTIONE PENITVS COGNOSCENDA.

CAP. I.

VICVNQVE igitur, vel meditando, vel scribendo de re quapiam conficere orationem parat; hoc ei primùm præcipiemus, quod præcepit a Antonius ei, qui causas ciuiles acturus est, Quamcunque quęstionem sibi tractandam sumpserit, idest quamcunque rem, de qua disserere liceat, tractaturus erit, vt eam diligenter penitusq; cognoscat. Quod idem b Fabius, & Rodulphus c Agricola faciendum prudenter admonent, remq; totam copiosius explicant. Eam nos paulò, & breuius, & planius aperire conabimur. Ille igitur quęstionem, meo quidem iudicio, facilè perspectam habere poterit: si, quam vim habeant eius partes, quid valeant, perspexerit. Nisi enim quę vocibus quęstionis omnibus subiecta notio sit intelligat, non poterit, nisi fortuitò, quin im

a Apud Cic. in 2. de Ora. 99.

Quæstionis nã penitus cognoscenda.

b Fab lib. 12. cap. 8.

c Rodolp. lib. 2. de inuent. Dial. cap. 10.

Quæstionẽ qui penitus possit perspectã hẽre

significare.

prudens

prudens in res à proposito prorsus alienas frequenter impingat. Planum fiat exemplo, quòd dicimus, & quæstio in vtramlibet partem disputanda ponatur huiusmodi.

An literarum studia sunt amplectenda?

Subiecta pars quęstionis huius duobus ex vocabulis constat: vnicum pars habet attributa. Nā sæpenumero accidit, vt non duæ modò; sed plures etiam in vtraq; parte quęstionis voces reperiantur, vt etiam docet Aristoteles terminos cōplexos communes disserendi doctores vocant.

d Arist. lib. 1 priorus Analyt. cap. 33.

Sed quotquot erunt, eas sigillatim expendere oportebit, quidq́; potestatis vnaquæq; habeat, diligenter exquirere. Quapropter in proposita quæstione videndum est quid studiorum, quid literarum nomine, quid denique participio, quę pars est attributa quæstionis huius, declaretur. Nam studia, etsi alijs locis aliter interpretari licet; hic tamen idem valent atq; exercitationes. Literæ autem significant bonas artes, quæ literarum monimentis cōtinentur. Alibi hoc ipsum nomen alio sensu variè vsurpant autores. Porrò amplecti propriè circumnectere, & circumligare significat, cum iunctum id verbum sit ex, am, quod est, circum, & plecti, quod nectere, & ligare est, à πλέχω, idest, necto, plico, ligo. Sed hæc significatio ab hoc loco aliena est: metaphorica est huius loci propria, quę est vehementer amare, aut amare simpliciter. Amplexus enim amoris indicium est, cum quos charos habemus eos amplecti subinde soleamus. Quinetiam nexus, aut vinculum, rectè amor, & beneuolentia dicatur. Neq; verò hęc otiosa trāslatio

latio est; propterea quod in ipso cursu orationis, vel similitudines, vel argumenta alia ex locis cõparatorum deprompta suppeditare poterit. Tanti refert sępenumero quibus vocibus in quæstione, quæ tractanda est, vtamur. Quòd si perfectissimã, & ad reliqua vtilissimam quęstionis cognitionem habere volet, non satis habebit vim vocum ambiguarum (quando tales inciderint) propriã eius loci, quem tractet, ab aijs distinxisse: sed hoc iacto quasi fundamento, quæ definitio sit cuiusq; rei per quanque quæstionis vocem significatę, quæ partes, idest, quę quasi membra, vel species: quæ coniugata sint, quæ notatio cuiusque verbi: quæ item similia, vel dissimilia singulis respondeant, quæ vt maiora, vel vt minora, vel vt paria illis comparentur, quæq; contrariæ sint, quæve repugnent: quę adiuncta quasq; proprietates habeant, quæ subiecta, quod genus, quod totum: qui deniq; sint earum effectus, quę causę reperiantur: hęc inquã, vel omnia, vel pleraq;, quoad singulæ quęstionis voces ferent, ex hominum doctissimorum sententia, diligenter inquiret: & ad ea intelligenda studium saltem mediocre adhibebit: atque ita perfectam quęstionis cognitionem assequetur. Quanquam à tyronibus tanta forsitan accuratio, tamque subtilis rerum inuestigatio non est requirẽda. Exemplis omnia superiora illustraremus, nisi paulò post commodius, nè bis eadem repetere cogamur, essent proferenda. Sed cum quæstiones, partim infinitæ sint, quę ex vocabulis, idest, nominibus appellatiuis, vt loquuntur grammatici, constant, & Gręcè theses, Latinè consultationes, aut propo-

Translatio suppeditat similitudines aliaq. argumenta ex comparatis

Rerum per voces q̃onis significatarũ reperiantur Definitiones, Partes, &c.

Infinitę q̃ones.

Finitę quones. propoſita nominantur: partim finitæ, quę ex nominibus proprijs conſtant, & hypotheſes Gręci, Latini cauſas, vel controuerſias appellant. Cumq́; ad vtrumque genus cognoſcendum, quæ adhuc ex poſita ſunt conueniant: ſi tamen finita quęſtio tractanda proponatur, diligentius perueſtiganda erunt omnia, quæ ijs rebus, quæ proprijs nominibus ſignificatæ ſunt, peculiariter tribuuntur, ſiue perſonæ demum illæ ſint, ſiue loca, ſiue alia cuiuſcunque generis, vt Quintilianus e admonet: quò item referre licet ea, quæ peculiaria cauſarum ab eo, & à Cicerone locis ante notatis tradita, & pręcepta ſunt. Exempli gratia, ex propoſita theſi, fiat in hunc modum hypotheſis in oratione tractãda. Sunt ne ſtudia literarum amplectenda Petro Turnoni? Huius, & perſonę, & vrbis attributa, ſeu circunſtantiæ omnes diligentius erunt ſpectandę, & perueſtigandæ: quę tametſi maxima ex parte ad locum adiunctorum referantur; tamen vel ex alijs cognoſcere hęc oratorem oportet cum teſtimonijs, & literis; vt cauſa olim à litigatoribus accipiebatur, vel ex hiſtorijs, uel certè ex conuictu, & ipſo ſenſu perſpecta omnia habeamus. quod cùm in alijs quęſtionibus id genus, tum in perſonarum laudationibus omnino eſt neceſſarium. At quęſtionis infinitæ cognitio ex ingenio potius, & rerum cognitione pendet, quæ doctorum ſcriptis comprehenſa modo præſcripto parari debet.

e Quintil. lib. 5. cap. 10. ſub finem.

DE

De cognoſcenda quæſtionis natura.

CAP. II.

VM rem penitus quæſtionemq́; cognorit, proximum eſt, vt eius naturam, genuſq́; videat: coniecturalis ne ſit, an definitiua, an qualitatis. Iuuerit enim cognitio hæc ad promptiorem argumentorum inuentionem, vt poſt melius intelligetur. Hoc eſt ſecundum etiam Antonij præceptum de cauſa in 2. de a *Oratore: Sed coniecturales quæſtiones, quibus de rei (vt ita dicã) exiſtentia, vel facultate quæri ſolet, dictę ſunt à coniecturis, quæ ſunt ſigna quædam, quibus animus peruenit ad cognoſcẽdam veritatem. Etenim coniecturæ, vt Quintilianus eſt autor, à coniectu, ideſt à directione rationis ad veritatẽ, nomen acceperunt. Ad hoc genus primùm pertinent omnes illę quæſtiones, quibus quæritur: Sit ne aliquid? fuerit? futurumve ſit? vel an fiat? an factum ſit? an futurum ſit, vt fiat? vt, An ſit ius in rerũ natura? an fuerit Hercules aliquis? an mundus ſit interiturus? & an hoſtes claſſes ædificent? an patrem necarit Sextus Roſcius? an Turcæ nobis bellum ſint illaturi? Ad hoc genus referendæ ſunt quęſtiones de voluntate, & animo cuiuſque. Nihil enim aliud quęritur, niſi quę ſit, aut fuerit, aut futura ſit mens alicuius. vt an regnum affectet Mãlius? Quo animo Pyrrhus pacem petat? Quę fuerit uo-*

a Apud Cice. in 2. de Orat 103. 10. & 132.

Quæstio 3ᵉ Conjecturalis, Definitiva, et Qualitatis.

Conjecturalis questio unde dicta

Ad Conjecturalē questionē que pertineant.

Questiones de Voluntate et Aio.

rit voluntas scriptoris, vel legislatoris, vel testatoris? Quo animo restiterit in Africam Ligarius? Quo animo Cęsar sit laturus Pompeij mortem? ad hoc idem genus, quod tempora tria comprehendit, pertinent etiam quęstiones illæ, in quibus quæritur quid esse vel fieri possit, aut non possit, vt Cicero in partitionibus declarat. Vt, ecquisnam verè, & perfectè sapiens esse possit? An populo Romano possit esse pax cum M. Anto. an Cęcilius rectè possit accusare Verrem? an hostes facilè vinci queant? an Christi cultor tentationes hostium, quibus impugnatur, possit superare? Aliæq; sexcentæ eiusdem generis. 2. Deinde coniecturales sunt quæstiones omnes, quibus origo, & initium cuiusque rei perquiritur. Vt, vnde oriatur pestilentia? an ab ira Dei? an à causis naturalibus? vt ex aeris grauitate, an ab aquis corruptis? an à noxio terræ halitu? amicitia ab indigentiane, an à natura sit orta? 3. Præterea numerantur in coniecturalibus quæstiones illæ, quibus exquiritur causa efficiens, & ratio cuiusq; rei. Vt, quæ res conficiant eloquentiam? naturane, an ars? an exercitatio, & imitatio? cur doctissimi homines de maximis rebus dissentiant? cur hostes flumen traiecerint? an ab alijs fugati, an sedes nouas occupaturi, an regionem intactam vastaturi? cur hostis humani generis pomum vetitum Euæ comedendum proposuerit 4. Denique, cum quęritur possitne res aliqua mutari, aut interire, quęstionis hoc genus de mutatione totum coniecturæ est. Vt possitne interire virtus? an in vitiū uerti? an cōmutatione aliqua eloquentia in infantiā uerti possit?

b Cic. 3. de Orat. 113.

odium

[Marginal manuscript notes: In Conjectura tria sunt tempora. — Questiones de facultate rei, vel deco, quod fieri potest. — Questiones de origine et initio rei. — Questiones de causa efficiente, et ratione cujusq; rei. — Questiones an res mutari queat.]

odium in amorem? Has 4. coniecturę partes constituit Cicero in 3. b de Oratore, & in c Topicis, quas tamen in d Partitionibus ad duo genera reuocauit, possit ne aliquid effici, & quemadmodum quidque fiat. Atque hoc genere posteriore duas mihi partes complecti videtur, de origine, & de causa efficiente. Nam siue simpliciter quęras, quę quamque rem causa efficiat, siue longius cogitatione progressus, exquiras, quę sit prima origo cuiusque rei, hoc profectò quęris, quemadmodum quidque fiat, & oriatur. Priore verò genere reliquas duas partes videtur comprehendisse, an sit, fuerit, futurumve sit: & de immutatione. Cum enim quęritur, an interire quid possit, aut in aliud conuerti, sanè quęritur, quid fieri possit, aut non possit. Quęstiones autem illę, an sit aliquid, an fuerit, an futurum sit, vix explicari solent, aut possunt, quin coniunctè tractetur illa quęstio, an potuerit, aut possit esse. Itaque qui probat non eße patrem à Sexto Roscio necatum, illud coniunctè explicat, ne interfici quidem potuiße. Et qui contendebant nullos esse Antipodas, probabant esse non posse. Et qui conantur ostendere mundum nunquam interiturum illud addunt, ne interire quidem posse vlla ratione. Propter hanc igitur tantam cōiunctionem potuerunt illę quæstiones ad quęstionem de eo, quod fieri potest, aut non potest, vtcunque reuocari. Hęc de coniecturę partibus.

b Cice. 9. de Orato. 112.
c Idem in Top. 82.
d In Partit. 64.

Conjecturę 4 partes ręvocantur ad duo genera.

Quaestio An sit conjuncte tractat cū illa An eē possit.

Definitiua quę vis à definitione traxit nomen, quod hinc omnis tota pendeat: Sed hoc nomine descriptiones etiam comprehendi volumus,

Definitiva quęstio unde dicta.

vt in ratione inueniendi, vbi agitur de loco definitionis. Quæstionis autem definitiuę genera quatuor fiunt à Cicerone, & in 3. de Oratore lib. & in Topicis: Vnum notionis, alterum proprietatis, tertium diuisionis & partitionis, quartum descriptionis.

Definitivę quonis gnā quatuor.

Questio Notionis

Quæstiones notionis dicuntur, in quibus quæritur quid in communi mente, quasi impressum sit: & quæ sit verbo subiecta notio, quem conceptum vulgo dicunt, neque aliud quicquam est nisi quod celeriter animo occurrit audito verbo, & vocabulo cuiusque rei. Vt. sit ne ius, quod maximè parti vtile est? an quod ei, qui plus potest? Hoc enim quæritur, quæ sit iuris notio in mentibus hominum impressa, & quid intelligant, qui audiunt nomen iuris. Ex eodem genere illa sunt, An sit Deus mens quædam soluta, & libera, segregata ab omni concretione mortali? an vita beata sit secretis omnibus malis, cumulata bonorum complexio?

Notio: Concetto

Questio Proprietatis

Proprietatis quæstiones appellantur cum quid cuiusque proprium sit exquiritur. Vt an bene dicere proprium sit oratoris? an in solos homines cadat ægritudo?

Questio Divisionis et Partitionis.

Diuisionis & partitionis quæstiones vocantur, cum res distribuitur in genera, aut in partes, & quasi membra. In genera: vt, an tria sint genera bonorum externa, corporis, & animi? In partes, vt, an sint quinque partes eloquentię, inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio?

Questio Descriptionis.

Descriptionis quæstiones dicuntur, cum quæritur, quæ sit forma, & quasi naturalis nota cuiusque, & totius generis quasi species quædam, imagoq; describitur: vt quæ sit species auari, quæ seditiosi, quæ glo-

gloriosi, quæ timidi, quæ audacis, quæ assentatoris, & alia generis eiusdem, in quibus natura, & vita discribitur. Aristoteles in e Topicis, & Cicero in f Partitionibus, quæstionem de eodem & alio, in qua disputatur aliud an, idem sit, subijciunt quæstioni definitionis, & rectè quidem. Quia si quæratur, idem ne sit, an diuersum definitionibus iudicandum est, vt ipse Mar. T. g in Top. scriptum reliquit: Tametsi aliam causam h Arist. explicat. Nam cum ille quæstiones definitionis appellet, non quæ definitionibus explicantur, sed in quibus quæritur, an hæc sit illius definitio? et ad has quæstiones refellendas firmissima sit quæstio de eodem, & alio (nam cuius non eadem est difinitio, idem esse non potest) ideo quæstionem de eodem et altero definitioni dixit esse subiectam. Sed de eodem, & alio questiones huiusmodi sunt: sitne idem metuere, & vereri? an idem sit rex & Tyrannus? an aliud sit perseuerantia, aliud pertinacia? Inter quæstiones autem descriptionis, & questiones notionis illud interest: quòd in questionibus notionis, quæ sit vis, & natura, siue eßentia cuiusque rei quæritur: in quæstionibus autem descriptionis qualis sit cuiusque rei forma, speciesq; perquiritur: alio tamen modo, quàm in quæstionibus qualitatis, de quibus mox dicetur. Nam in his sigillatim quæruntur cuiusque rei qualitates; in descriptione autem colliguntur vniuersæ, vt proprijs quasi notis, atque signis cuiusque rei forma, & species quasi dipingatur. Quod cum genus quoddam sit definiendi, non quidem exquisitum, atque subtile, sed sæpe

e Arist. in Top lib. 7. cap. 1.
f Cice. In Partit. 65.
g Cice. in Top 87.
h Arist. in eodem libro & capite.

B 2 tamen

tamen etiam philosophis necessarium, rectè descriptionis questiones in questionibus definitionis numerantur.

Restant questiones qualitatis, in quibus queritur quale quidque sit: vt an appetenda virtus? an vitium fugiendum? sed qualitas hic latius patet, quàm in tertia categoria Aristotelis. Nam omnia omnino accidentia complectitur. Ita questiones qualitatis, & questiones accidentis pro eodem dicere possumus. Earum species due à Cicerone fiunt. Omnes enim consecutiones, idest, qualitatis questiones, aut sunt simplices, aut comparate. Simplices dicuntur, in quibus sine vlla comparatione queritur qualis vnaqueque res sit, vt an sit vtilis virtus? an rotunda terra? an globosum cælum? an vtiles populi honores? equumne sit persequi iniurias? liceatne vim vi repellere? Honestumne sit glorie causa mortem oppetere? An sit vtilis pax cum Antonio? an honesta? an equũ fuerit occidi Tyberium Gracchum à Scipione Nasica? Comparate verò questiones appellantur, in quibus due res, aut plures inter se comparantur. Vt eloquentiane sit vtilior, an iuris ciuilis scientia? an sol maior terra? vtrum sit vtilius, omnes copias in Italia retineri, an copiarum partem in Africam à Scipione transmitti? vtrum sit equius à Cicerone, an à Cecilio accusari Verrem? vtrum honestius respondere de iure, an pro reipublice dignitate pugnare? Quid maximè sit vtile, hosti se dedere, an oppidum defendere, an omnia suis manibus delere? Quid sit maximè honestũ, respondere de iure, an in foro causas agere, an pro repub. bellum

lum gerere? Quid sit maximè æquum, ab eone accusari reum, quem ipse velit: an ab eo, quem velint, quibus iniuriæ factæ dicantur: an ab eo, quem neque velit reus, neque ij, qui reum in iudicium vocent? eadem ratio est in omnibus alijs quæstionibus comparatis, quæ consecutione continentur. Vt an Luna sit maior sole? an Sol maior terra? an eloquentia dignitate præstet iuris ciuilis scientię? Vtra optabilior vita, actuosane, an ea, quę tota in contemplatione consistit? Quæ pręstantissima sit earum virtutum, quæ Theologicę nominantur, Fidesne, an spes, an verò Charitas? & alię quæstiones infinitæ generis eiusdem. Nec enim tantùm quæstiones de iure, & iniuria, vt antiquis causarum auctoribus, sed omnes omnino quę oratione explicari possint, & debeant perfectò tractãdę sunt oratori. Quapropter omnes omnium superiorum generum species in orationẽ cadere aliquando possunt. Verùm Aristotelis decreta M. Tullij sententiæ repugnare videntur. Nam is initio libri 2. de Demõstratione quatuor affirmat esse, quę quærantur, duo simplicia, totidemq; coniuncta: simplicia, an sit, & quid sit: coniuncta, an ita sit, & cur ita sit. Et quoniam, An sit, coniectura, Quid sit definitione cõtinetur, necesse est reliquas duas quæstiones coniunctas, aut ad solam qualitatem, aut partim ad qualitatem, partim ad alias quęstionum species reuocari: vel fatendum plura tribus esse quęstionum genera. Illa ergo quęstio copulata, in qua cur ita sit ambigitur, tota coniecturæ est, pertinet enim ad eam partem, in qua rei causa perquiritur: vt, cur Sol aliquando deficiat?

actuosa vita.

Quaestio quadruplex Aristoteli.
An sit
Quid sit
An ita sit
Cur ita sit.

Quęstio Cur ita sit pertinet ad Conjecturalem de causa.

Questio An ita sit, partim Conjectura, partim qualit. continetur.

an oppositione Lunę cum lucis amissione? Illa verò quęstio, anita sit, partim coniectura continetur; Vt, an luna deficiat? an cœlum conuertatur? partim qualitate: Vt an virtus sit laudabilis? an uitium fugiendum. Quęstiones etiam cognitionis, & actionis tribus iisdem generibus comprehenduntur. De quæstionibus quidem cognitionis, quarum finis est cognitio, dubitari non potest, cum i Cicero id apertè tradat. Quæstiones autem actionis omnes, quæ referuntur ad agendum aliquando in coniecturam, aliquando in id genus cadere videntur, in quo quale quidq; sit quæri solet. Vt, an depositum furioso reddendum? an sit expetenda virtus? Ex quo perspicitur non esse plures quæstionis gradus, qui licèt in controuersiis ciuilibus, & criminum causis maxime appareant: tamen iisdem tribus gradibus omnes quęstiones continentur, & infinitæ, & finitę, siue sint exornationis, siue deliberationis, siue iudiciorum, vt M. k Antonius et l Quintilianus disertissimis verbis confirmant. Iam verò ex his, quę dicta sunt qui propositam à nobis in exemplum quæstionem (An literarum studia sint amplectenda) iudicare volet, facile perspiciet, quonam ea genere contineatur attributi distinctione adhibita. Si enim id ad futurum m tempus referas, vt sit Participium, coniecturę quęstio in deliberationem cadens, erit, cum de re facienda, futurave quęratur. Sin idem sumatur vt nomen, quasi dicas digna quę amplectamur aut amemus, seu, amabilia, quęstio, ad exornationem referenda, qualitatis.

i Cic. 3. de Orato. 112. & in part. 62.

Questiones Actionis in Conjecturā, vel in qualitatē cadūt.

k Apud Cic. in 2. de Orat. 104.

l Quintil. lib. 3. c. 6.

m Vide Cic. in Top. 93.

Questio posita supra in exemplū Conjecturalis et qualitatis ee potest.

De

De argumentis & amplificationibus quærendis ad quæstionem tractandam.
Cap. III.

Vm igitur accepto quæstionis genere, et cognito rem tractare cœperit, nihil prius constituat, quàm quibus eã rationibus probari, explicariue oporteat. Deinde illa duo diligentissimè consideret, præsertim ecclesiasticus orator: quorum alterum pertinet ad eos, qui audiunt honestis rationibus, ac sententijs, non scurrilibus dictis, sibi conciliandos: alterum est accommodatum ad eorundem animos in quemcunq; salutarem quęstio postulabit motum sententijs ad hoc ipsum idoneis, commouendos. Verùm de conciliandi, permouendiq́; ratione infra suo loco commodius pręcipietur: nunc de probandi ratione disserendum est. Vbi ergo naturam quęstionis orator viderit, quę nunquam lateat, sit ne res quęratur, an qualis sit, an quod nomen habeat: quęrere rationes, & argumenta debet, ad eam explicandam. Quorum inuentio longe facilior ijs futura est, qui nouerint rationum, & argumentorum locos, eosq́; legendis autoribus bonis, & probatis omni rerum copia referserint, ne petentibus fortè nihil suppeditent, si vacui relinquantur. Horum verò et naturam explicare, & vsum ostendere, & vt vno verbo dicam, Vniuersam inueniendi artem singulis locis enucleandis tradere, non est huius loci, nec temporis. Diem enim longiorem, & spatium

Rationes et Argum.a querenda.

temporis liberioris ad id efficiendum sumi oportet. Interim tamen, nè quis omnino se hic fuisse destitutum iure queri possit, neve à facilitate nobis proposita discedamus: agedum, quàm facillimam rationes inueniendi viam, quàm breuissimè fieri poterit, ostendamus.

Cognita igitur quæstione, & vi singularũ eius partium perspecta, nec ipsius genere ignorato, naturave incognita, videat diligenter qui orationẽ ea quæstione tractanda compositurus est, quæ sint causæ vel effectus, quod totum, vel pars, quod genus, vel species, quod subiectum, quæ adiuncta, quæ contraria, vel repugnantia, quæ maiora, vel minora, vel paria, quæ similia, vel dissimilia, quæ notatio, vel coniugata, quæ partes (quo nomine formas etiam, siue species complectimur) quæ difinitio sit subiectæ partis, vel atributæ quæstionis. Eandem inueniendi ad explicandam quæstionem argumenti, seu medij rationem, sed paulò aliter, & subtilius, & obscurius tradit a Aristoteles, cum de paranda pronuntiatorum copia disputat. Et cum earum quæstionis partiũ alterutra ex pluribus vocibus constare queat, de singulis quæ hanc discussionem ferre possint eadem quærantur: vt cum vel vnumquodque eorum, quæ iam sunt exposita ratio ipsius rei propositę eße ualeat, cum percurrerit omnia, expendat, & seligat vnum argumentum, vel plura ad ipsam quęstionem explicandam, & probandam maximè idonea. Pręterea quid vel Deus aliquando per se, aut Angelos, aut Prophetas, cęterosque homines diuino spiritu afflatos: quidve doctores ecclesię, & patres, aut alij homi-

a Aristot. lib. 1 prioris Analy. cap. 26. & aliquot sequêtibus.

homines autoritate aliqua prædití de re proposita pronuntiarint. Huiusmodi enim testimonia, quę argumenta remota dicuntur, sunt etiam rationes, quibus illa comprobetur. Quod si diuina testimonia sint, & eo spiritu, quo dicta sunt intelligantur, omnium sunt argumentorum firmissima, atq; certissima. Deus enim mentiri non potest. Quo circa hæc omnia testimoniorum genera erunt hinc inde conquirenda oratori, vt illis in orationis cursu suis locis vtatur. Sed diuinis, & doctorum Ecclesiæ, ac patrum testimonijs, in sacris orationibus, quas conciones vocant, ecclesiastici oratores creberrimis vtentur: adhibita cuique vel tot, quot opus erit ex doctorum consensu, vel ex ecclesiæ sensu, quæ in hoc genere officij errare non potest, cum sit colūna, & firmamentum veritatis, vel breuiori, vel copiosiori, vt res feret interpretatione. Hac ergo via inuestigandæ rationes erunt, & in quendam quasi cumulum congerendæ, si minus ex omni genere locorum, saltem ex aliquot locis depromptæ, vt ex omnibus firmissimæ, nec non vberrimæ seligantur, quales esse solent inter cæteras, quæ depromuntur ex loco partiū enumerationis. Et quoniam illustriora fiunt exemplis omnia, propositum thema, quod quidem sterile alioqui videtur, quantam argumentorum copiam ferat, admota falce diligentis, & accuratæ discussionis ostendere tentemus: vt in alijs rebus idem facere hinc tyrones doceantur. Tria sunt autem verba discutienda, duo in parte subiecta, Studia literarum; tertium in attributa, quod est, Amplectenda. Quamobrem ex singulis quemadmodū rationes, & ar-

Argumēta Remota

Divina Testimonia firmissima Arg.a

Orationes sacre

Testimonia divina, Ecclię, et ~~doctorum~~ Patrum interpretanda.

Rationes firmissime et vberrime que.

& argumenta eruantur, orsi à primo, videamus, ordinemq́; argumentorum paulò ante à nobis enumeratorum sequamur.

Studiorum ideſt, exercitationum literariarum.

FInis, Cognitio firma diſciplinarum ſiue artiū ad ſalutem vtilitatemq́; & ſuam & reipublicę directa, quæ cum ſit cuique ſtudioſo amplectenda, etiam diſciplinarum ſeu literarum exercitatio amplectenda erit. MATERIA pręcepta literis & doctrinis comprehenſa, Quæq́; ſunt ſubiecta ipſis artibus, in quibus ipſę verſantur, quæ certe ſunt amplectenda. Ergo & ſtudia & exercitationes quæ huiuſmodi rerū ſunt, erunt amplectenda. Hic latus ſeſe aperit campus ad confirmandam in oratione componenda hanc propoſitionem, ex enumeratione partium, ideſt, ex materia cuiuſque artis liberalis, & quæcunque in propoſito themate, poteſt intelligi. FORMA, nulla hic alia quærenda, niſi fortè modus exercitationis literariæ, quo hæc, ab alijs exercitationibus diſtinguatur.

EFFICIENS, Princeps; cupiditas diſcendi; naturalis, & innatus nobis amor ſcientiæ: quē cum Deus ingenerauerit mentibus noſtris, amplecti debemus: proinde et exercitationes literarias, quibus ſcientiam adipiſcimur. Aliæ ſunt efficientes cauſæ adiuuantes minores, cuiuſmodi ſunt (vt inſtrumenta prætercam) Doctores artium qui auditores exercent, exercitationum ſocij, mutuæ co-

hortationes eorundem ad ſubeundas alacriter hu
iuſmodi exercitationes : quinetiam audacia quæ-
dam & quaſi os munia ſcholaſtica, quæ pudorem
afferre plæriſque ſolent, præſtãdi: quę omnia, &c.
quæ omnia patet eſſe amplectenda, magniq́; fa-
cienda. Ad hæc ſunt cauſæ procreantes & conſer- Causę Procreā=
uantes ſtudiorum nempe Collegiorum, & Acade tes et Conservan=
miarum inſtitutores atque authores, ſiue vt vo- tes.
cant, fundatores, in quibus artes exerceantur: Le-
ges item & regulæ præſcribentes locum, tempus,
horam, modum, &c. Literas frequenter exercen-
di; quas res cum nemo ſanus amplectendas neget.
Et ipſa literarum ſtudia amplecti oportere con-
cedat neceſſe eſt. His omnibus accedunt cauſę ef-
ficientes aliæ, quæ interimentes, aut corrumpen- Causę Interimē=
tes vocantur: quibus nimirum literaria exercita- tes et Corrūpētes.
tio perit : quale eſt otium, inanis metus, & pudor
immodicus exercendi artes atque diſcendi: quæ
quidem cum fugienda ſint, certè exercitationes
amplectamur. Hoc genere cauſarum, cauſæ im- Causę Impedientes
pedientes poſſunt contineri. Sunt autem impedi-
menta multa ſtudiorum alia.

EFFECTVS varij: vt, promptam paratamq́;
diſciplinarum facultatem, atque habitum gigne-
re, errores ex animo euellere, dubitationibus libe-
rare, in veritate confirmare, animum excolere, vt
tanquam ager ſubactus diligenter vberes fructus
ferat: huc pertinent vtilitates fructuſq́; omnes
aſſiduarum exercitationum literariarum, qualia
ſunt bona facere meliora; non optima aliquo mo-
do acuere & corrigere, &c.

GENVS, eſt exercitatio animi, Sunt enim

&

& aliæ animorũ exercitationes in quibus, & praua sunt pleræq; : nonnullæ itẽ quam literarũ nobiliores, & meliores, magisq́, salutares, qualis est oratio diuina sola mentis actione sæpe tamen etiam voce cõstans. Deinde exercitationis animi genus est exercitatio, cuius duo prima sunt genera, vnũ animi, alterum corporis. Cæterùm genus hic infirmum est ad quæstionem concludendam. Nec enim omnis exercitatio animi, vel studium amplectendum est, nec si aliquod amplecti conuenit, ideo recta argumentandi forma concluseris studium literarium amplectendũ esse. Nisi genus ponas, exercitationem animi laudabilem. Tum enim à genere vniuersè sumpto rectè concluseris.

Genus infirmum ad q̃one confirmandã sũt.

FORMA vel species, lectio optimi cuiusque authoris: quæ cum sit studiosis literarum amplectenda, etiam literaria exercitatio, vel studium literarum amplectendum erit. Cum sint autem multæ species, quas infra in loco enumerationis recensebimus, vel hanc, vel illam pro arbitrio sumere cuiq; licebit, siquidem vna tantùm, vt argumentum ex loco formæ ductum dicatur, sumenda est.

Subjectũ.

SVBIECTVM vel subiecta res, Collegium, seu Academia & locus omnis huic generi exercitationis destinatus: sunt autem hæc amplectenda: igitur, & literarum exercitationes, quæ illorũ adiuncta sunt amplecti decet.

ADIVNCTA: diligentia in ediscendis artibus, labor comes exercitationis, & studij, feruor eorum, qui seipsos exercent, animi honesta oblectatio, quam inde spectatores seu auditores capiunt, quan-

Adjũctorũ cum effectis cognatio.

quanquam hęc potest in effectis numerari. Publica, & honorifica magistri commendatio ad honestam æmulationem, pręmia item proposita, & proponēda victoribus in quouis genere exercitationis, præmia esse poßunt pręter illam copiosiorem ex ore magistri laudationē, sessio insignior, libelli auro picti, & alia multa generis eiusdē, quæ omnia cum fateantur adolescentes amplectenda; cur ipsa studia negabunt amplectenda?

CONTRARIA, pętermissio seu priuatio exercitationis non est amplectenda ergo, &c. Itē Ut negantia siue contradicentia priuātibus adiungamus, non exercitatio vel non studium, aut vt latinius loquar, non studere literis, & non exercitare artes, non amplectendum est. Igitur ipsa exercitatio amplectenda erit. Aduersa non inuenio, nec relata, nisi pro his res quę studijs agitari solent sumantur. Adversa et Relata studiorum non invenit auctor.

REPUGNANTIA, negligentia, frequentatio nimia ludorum, odium literarum, fuga laboris, & honesti, & vtilis, & iucundi, aliaq; id genus, quę fugienda esse constat: quod cum ita sit, studia exercitationesque artium erunt amplectendæ.

MINORA (nā ex maiori nihil hic efficitur) ex maiori nihil hic efficitur. si exercitationes corporis moderatæ quibus, & valetudo cōseruatur, & eius robur augetur sunt amplectendę: quāto magis eæ quæ mentem excolunt eiq; sanitatem afferunt, & c. Item aliud. Exercitationes artiū illiberalium, quę in faciēdo versantur: hæ autem sunt amplectendæ: ergo multo magis literarum studia amplectenda erunt.

PAR.

PAR, *exemplum à pari, vt, viri clarissimi qui priscis temporibus floruerunt, & seipsos & alios in literarum studijs diligenter exercuerunt: quod vel immortalia eorum monimenta posteris relicta testantur: ergo & nos huiusmodi studia amplecti debemus.*

SIMILE, *vt diligens agrorum subactio: sic literarum exercitatio amplectenda est.*

DISSIMILE, *cætera studia, neque temporum sunt, neque ętatum omnium, neque locorum: Hęc studia seu literarum exercitationes adolescẽtiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.*

Studioꝝ Notatio.

NOTATIO, *festinata et diligens tractatio, vel seria et diligens operę collocatio in re aliqua, quę est notatio studij: nam studium à nomine Gręco σπουδὴ significante inter alia studium & diligentiam, propriè tamen σπουδὴ est festinatio, acceleratio, ἀπὸ του σπεύδειν, idest, à festinando. Latini ergo detracta τῷ, π, altera tibia, vt gręcum nomen suum facerent, pro σπουδὴ στουδὴ & vt latinum plane uideretur studium dicere voluerunt. Hanc Etymologiam confirmant varię σπουδῆς significationes, quibus latini vocabuli potestates respondent. Iam verò sic argumentari licet, festinata & diligens literarum tractatio, vel seria & diligens operæ collocatio in literis amplectenda est: ergo, &c. Quod si exercitationis notationem adiungere libeat, hęc esse poterit. Frequentatio artes exercendi, vel actio frequentata artium: quæ*

A σπεύδω factum est per metathesim σπυδέω, vt à φεύγω φυγέω vnde fugio. Atq; hinc etiã cõstat cur prima vtriusque verbi syllaba corripiatur apud latinos.

Exercitationis Notatio.

est amplectenda.

CONIVGATA, studere literis amplectendum est: ergo &c. Item exercitare, seu exercere literas & artes amplectendum. Igitur, &c.

ENVMERATIO partium, vt formarum, quæ diuisio dicitur, vel partes, idest species enumeratæ, quæ sunt, compositio, idest noui operis confectio, & Analysis hoc est iam confecti explicatio & quasi enucleatio opus compositum retexēs: lectio item optimorum authorum, imitatio, examinatio, siue discussio eorundem, & commendatio, vituperatio, comprobatio item eorum quæ dicuntur ab illis, et contra interdum reprehensio, commentatio pręterea & scriptio, declamatio, disputatio auditio, et si quę sunt aliæ: hę autem sunt amplectendæ, ergo &c.

Divisio. Exercitationū spēs Compositio. Analysis. Lectio. Imitatio Examinatio Commendatio Vituperatio. &c.

DEFINITIO, applicatio animi vehemens & frequens ad literas exercendas: quam certe amplectendam eße constat. Quamobrem studia literarum erunt amplectenda. Vel numero multitudinis, applicationes, &c. Quoniam studia, non studium, in quęstione dicitur.

Testimonium, Cic. Trebatio nulla ars literis sine interprete & aliqua exercitatione percipi potest, vel potius vt idem b Attico, Incumbamus, ò Tite noster, ad studia.

b Cic. lib. 3. epistol. ad Atticū.

Literarum idest artium, ac disciplinarum.

FINIS perfectio & absolutio functionum hominis, quę operationes humanę dicuntur: qui sanè finis amplectendus est. MATERIA circa

Mā circa quam.

Objectum. quam (quæ & obiectum dicitur) pro cuiusq; artis varietate: vt obiectum Theologiæ, Deus: Metaphysicæ, Ens, Physicę, res naturales, siue corpus mobile: Ethicæ, Virtus, Logicæ, argumentatio: Rhetoricę, oratio ornata, vel res omnes: Musicæ, Soni. &c. Atqui harum rerum studia exercitationesq; amplectendæ sunt, ergo &c. FORMA: Modus proprius siue proprietas esse poterit, res videlicet quibus pręcipitur, qua tales, vel tales sunt: vt Deus, vt Deus: corpus mobile; vt mobile, vel vt naturale: ornatus orationis, aut res omnes, vt ornatè explicantur, &c. EFFICIENS absoluta Deus, qui scientias potest animis hominum absq; industria eorum instillare, & infundere: quãquam vt plurimum est adiuuans, sine qua, & reliquæ nihil: sed inter humanas adiuuans princeps est natura idest cupiditas naturalis cognoscendi, homines enim natura scire desiderant: minores adiuuantes sunt exercitationes, quibus comparãtur habitus artium, de quibus paulò ante: authores primi seu inuentores ipsarum, præterea scriptores omnes, & perfectores; atque illustratores egregij, qui hoc modo sunt optimè de humano genere meriti: libri quoque optimi quibus literæ, & artes continentur, & præcepta ipsa literarum monumentis prodita, aut etiam viua voce tradita: quæ sunt profectò amplectenda.

Forma Artis et Modus proprius.

Efficiens Absoluta

Efficiens Adjuvans.

Adjuvans Princeps

Adjuvans minor

Auctores

EFFECTVS varij. Nam literæ, ac scientiæ animum excolunt, ornant, & illustrant, rempub. tuentur, ciuibus, atque adeo generi mortalium vniuerso prosunt: rudes ad virtutem instituunt: improbos, & facinorosos ex communitate, &

societate

ſocietate expellunt: errantes in rectam viam reducunt, &c.

GENVS habitus animi ſed huic infirma argumentatio eſt. Quanquam ſi ſumatur, Bonum, valebit, genere, vt ſupra, vniuersè ſumpto.

SPECIES ſeu forma: Rhetorica, verbi cauſa: quæ cum ſit expetenda, etiam ars aliqua ſaltē amplectenda erit. Nec enim aliter ex forma rei ſubiectę concludere licet. Ex forma conclusio

SVBIECTVM, animus: eſt enim ſubiecta res Artium in qua ſunt. Subiectū Artium Animus.

ADIVNCTA, honeſtas, vtilitas, iucunditas: quæ demonſtrari debent ex effectis: dignitas item & præſtantia, & antiquitas: ad hæc incitamenta natiua, quæ inſunt artibus, quibus ad eas amplectendas allicimur. Deniq; honores tum noui tum inuſitati, vel publicè, vel priuatim habiti, & delati eruditis, ac doctis viris.

CONTRARIA, aduerſa, inertia, vel inſcitia: priuantia, priuatio literarum ſeu artium, vel ignorantia: relata quod ſub ſcientiam cadit, quod vocant ſcibile eſt amplectendum, ergo & ſcientia, vel ars. Scibile.

REPVGNANTIA.

MINVS diuitiæ, margaritę, aurum, argentum, &c. Quæ ſi tantopere amantur ab hominibus: Quantò magis literæ, & ſcientiæ?

PAR tot acutiſſimi homines auidiſſimè ſcientias amplexi ſunt.

SIMILE, vt lux oculis eſt expetenda: ſic literæ, & ſcientiæ menti.

DISSIMILE. Non vt diuitiæ, quę fluxæ & ca-

& caducæ sunt, sic bonę artes quarum æterna est possessio, sunt negligendæ.

Litterarum Notationes

NOTATIO literæ à linendo dictæ videntur, linere autem est rem mollem alteri superinducere, vt vnguentum vulneri vel corpori, calcē aqua temperatum parieti, atramentum chartæ alteriue rei, tabulæ picturam, vel colorē, &c. Alino itaq; litera, quod scribendo, atramentū leuiter chartæ illinitur, dicta est, tametsi non desunt, qui literam quasi legiteram dictam volunt, quod legenti iter præbeat. Priorem etymologiam si sequamur, literæ notatio, quę vim vocabuli exprimat erit hæc, quòd scribendo chartæ illinitur, linimentum vno verbo aliter exprimere licet. Sin posteriorem, hæc, quòd legenti, vel etiam legēdi prębet iter, aut quòd legendo iteratur. Verum huiusmodi notationes proprię literarum significationi commodatę sunt. Hic aūt literas pro artibus, ac disciplinis accipiēdas esse diximus: quāquam nōnihil etiā ad rem faciunt. Quod attinet ad notationem artis, varia ea est, & multiplex pro varia origine huius vocabuli. Veteres.n. vt D. Aug. refert in lib. de ciuitate Dei c.21. Artem ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, idest, à virtute, latinos traxisse putauerūt. Id quod Donatus in Andriam Terentij scripsit, idq́; per Syncopen fieri confirmat. Hinc artis notatio erit hæc; res optabilis; ἀρετὴ namq; tanquam ἐρατὴ, idest amabilis, seu optabilis dicta est authore Eustachio in primū Homeri Iliad. pag. 46. vers. idest in his.n. quędā est, inquit, vt in literis, sic in sensu, rebusq́; significatis affinitas. Mihi verò, vt ab ἁρπάξω futuro verbi ἁρπάζω, ἅρπαξ, & à le-

Artium Notationes

go, lex,

go, lex, à rego rex, imo lex à futuro λέξω, manauit, quòd est à λέγω significante eligo, quod confirmat Cicer. qui legem à legendo, idest ab eligendo dictã tradit; sic à futuro æolico ἄρσω, pro cõmuni ἀρῶ, hoc nomen ars ductum videtur, ἀπὸ τοῦ ἄρσαι τοὺς ἀνθρώπους, idest à tollendis, & euehendis hoĩbus: quòd videlicet artes, eos in quibus insunt tantum tollant, & euehant supra cæteros carentes artibus, quantum hi belluis præstant, vel certè, quòd homines ad magnos altosq́; dignitatis gradus euehant. Aut ἀπὸ τοῦ ἄρσαι τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, idest ab aptando, & componendo functiones hominum, & actiones, nam per artes actiones nostræ aptantur, diriguntur, & absoluuntur, vt in fine dictum est. Ratio huius varietatis est, quòd futurum æolicum ἄρσω vel ab ἄρω, idest tollo, euehoo; vel ab ἄρω, idest apto adapto deriuari potest. Quamobrem notatio erit ex hac origine duplici saltem duplex, quæ perfacile colligi, & ad rem propositam accommodari possit. Nam si harum rerum studia, & exercitationes amplectenda sunt: etiam studia literarum, & artium.

CONIVGATA literati, & artifices, qui cum sint in pretio habendi, artium studia amplectenda qui neget?

PARTES enumeratæ per diuisionem, si nomine bonarum artium liberales intelligamus, erunt hæ Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Musica, Arithmetica, Geometria, & Astronomia, quę & bonę literæ, & disciplinæ, liberales, & ingenuę artes nominantur. Vnde latissimus patet Oratori campus, vel ad quæstionẽ ipsam copiosius Artes liberales

 expli-

explicandam, ita vt ad id hæc vna ratio sufficiat: vel certè ad aliquam ex supra positis rationibus cumulatissimè confirmandam: sic aliter bonas artes enumeremus, ita vt à grammatica orsi ad sacrosanctam vsque Theologiam progrediamur, quàm vastum Pelagus, Deus bone, nauigandum?

DEFINITIO, siue definiatur ars congruẽter Stoicorum sentẽtiæ, σύστημα ἐγκαταλήψεων, etc. Id est ordo consentiens perceptionum quæ exercentur ad aliquem finem vtilem vitæ: siue vt à doctis quibusdam viris definitur. Dispositio à generalioribus præceptis, ad specialiora descendens, per quam vnaquæque res facilius percipi docerique possit, rei propositæ vtralibet erit accomodata.

Artis Definitio

Rei amplectendæ.

FINIS, adeptio rei amatæ, vt hic literarum vel artium.

Finis amoris est Adeptio rei amatæ.

MATERIA, bonum, quod est materię, & obiectum amoris. Iam si studia literarum sunt bona, & amplectenda, idest, vehementer amanda.

Materia amoris è objectũ. i. Bonum.

EFFICIENS: cognitio rei amatę, & boni, & spes boni consequendi. Unde studia literarum sunt cognoscenda ergo, &c.

Efficies causa amoris è Cognitio rei amatę.

EFFECTVS: desiderium, facilis, & alacris tolerantia laborum ad rem obtinendam. Hæc enim parit amor vehemens. Si ergo desideranda sunt literarum studia; & amplectenda &c.

GENVS, *appetere: vide, vt ſupra, argumentatio infirma eſt.*

ADIVNCTVM: *magni facienda, ſiue magno in pretio habenda: ergo &c.*

CONTRARIA: *aduerſa, magno odio proſequenda: negantia, non amplectenda: vnde ſic argumentandum: ſtudia literarum non ſunt magno od. &c. ergo ampl. Et non ſunt non amplectenda. Ergo amplectenda.*

REPVGNANTIA *contemnenda ſeu aſpernanda; vitanda; ſeu fugienda; vituperanda; pro nihilo habenda, &c. Iam hæc, vt proxima in argumentando accommodanda ſunt.*

SIMILE: *Vt ea brachijs amplectimur, quę nobis profutura ſperamus, non perſonas modò, ſed res etiam inanimes: ſic literarum ſtudia quæ tantam vtilitatem habent amplecti debemus. In ſumma ſimile eſt res quęcunque ſalutaris.*

DISSIMILE *amplexus rerum inutilium, parumq; honeſtarum. Vnde ſic. Non vt parum, vel vtilia, vel honeſta amplectenda non ſunt: ſic ſtudia literarum quæ vtilia ſunt, & honeſta amplectenda non ſunt.*

NOTATIO: *actione mētis, oris & manuū quaſi circum plectenda, ſeu nectenda, & obuoluēda; amplecti namq; ex am. ideſt circum, & plecti, nectere, iunctum verbum eſt, & propriè de rebus corporeis dicitur, et ad animū transfertur eleganter, i. ad actiones vel mentis, vel volūtatis, vel memoriæ, vel oīum ſimul. Plecti verò in hoc ſenſu nectendi, ductum eſt ex Gręco* πλέκω *quod eſt necto, ex cuius tertia pſona pręteriti paſſ.* πέπλεκται, *fit*

πλεκτις, *Vnde plecto : vel certe vt à τύπῳ τύπτω, à τέκω τεκτο à μένο μίμνῳ, à κλέπω κλέπτω, sic à πλέκω plecto pleonasmo τοῦ τ'. Aliunde est plecto pro ferio, venit enim à πλήττω ferio, percutio, ex quo item verbale πληκτος. Hinc plectere capite dicunt Latini.*

PARTES *enumeratæ: virtutes, & literæ, vel scientiæ, quę sunt partes rerum vehementer expetendarum.*

DEFINITIO. *Vehementer amanda. Amplecti enim est vehementer amare, aut vehementi quodam amore seu ardore quodam appetere, idq́; per metaphoram, vt ex notatione liquet: estq́; signum pro re signata, cũ amplexus ipse in personis plerumq; signum vehementis amoris esse soleat.*

Satis, opinor, exemplorum suppeditauimus; ex quibus omnes intelligant qua ratione argumenta inuestiganda sint ad quæstiones explicandas. Verùm illud hoc loco admonendum est, cum nulla disputatio sit, in quam non aliquis locus incurrat; & omnes ferè loci aliquando in vnam incidant quæstionem, vt in proposita cerni potest: quibusdam tamen quæstionibus alios, quibusdam alios esse aptiores locos. Et quoniam quæstionum genera paulò ante descripsimus, qui loci ad quasque quæstiones magis accommodati sint ex Arist. & Cicer. sententia in Topicis, deinceps est vidẽdum: vt cognito genere quæstionis, quisque sciat ad quę argumenta, quosue locos potissimum confugere debeat. Ad coniecturam igitur, vt Cicero c in Topicis confirmat maxime apta sunt argumenta, quæ ex causis, quæ ex effectis, quę ex coniunctis,

c Cic. in Topicis 87.

id est

Communiter Accidentia continentur Adjunctis.

idest adiunctis (quibus, quæ vocant communiter accidentia, continentur) sumi possunt. His adde quæ sumuntur ex testimoniorum loco, vt idē aperte indicat in posteriori libro d de inuentione. Ad definitionem aūt pertinet ratio, & sciētia definiēdi, idest pręcepta, & leges, quæ de recte definiendo à Dialecticis e traduntur. Loci porro ex quibus argumenta promantur, ad quęstionem definitionis, vel confirmandā, vel refellendam, illi sunt, quos in præceptis tractandæ forensis definitionis M. Tullius recenset in f partitionibus. Qui sunt, quantum ex eius exēplis, & verbis colligere possumus, loci maiorum, adiunctorum, testimoniorum contrariorum, notationis, & similium. Exempla verò, quæ adiecit ibidem, omnia ex effectorum loco sumuntur, vt exempli definitio declarat, quæ est apud Fab. lib. 5. cap. 11. Quamuis enim exempla similitudine sæpe, aut dissimilitudine, aut contrario, aut comparatione maiorum, vel minorum tractentur, ideoq; ad eos locos sæpe pertineant: tamen interdum nullam contentionem habent, sed simpliciter ponuntur ad faciendam fidem, vel ad augendum, & sunt propria loci effectorum. Quæstioni definitionis subiectum est illud genus, quod de eodem, & alio appellatur, vt supra diximus, proinde loci qui conueniant in eius generis quæstionem hi à Cicer. in Topicis explicantur, consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiā duobus ijs propemodum, qui sumuntur ex causis, & effectis. Nam si hanc rem illa sequitur, hanc autem non sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic non antecedit, aut si huic rei repugnat, illi

d Sect. 46.

e Vt ab Arist. lib. 7. Topic.

f Cicer. in parti. 124. cū sequentibus.

Ex Adjunctis vel Conjunctis
Ex testimoniorum loco
Ad Defnem apta Argumenta
Ex Majore
~~Ex Minore~~
Ex Adjunctis
Ex Testimonio
Ex contrario
Ex Notatione
Ex simili.
Questioni defnis subjecta ē questio de eodem et altero
In questione de eodem et altero conueniunt argumenta ex Consequentibus.
Antecedentibus.
Repugnantibus.
~~Ex~~ Caussis et Effectis

+ Exempla sepe similitudine, Dissimilitudine, Contrario, Comparatione tractant; interdum tñ simpliciter ponuntur ad probandum, suntque propria loci Effectorum.

nonrepugnat: aut si huius rei hæc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est ex quouis horum id, de quo quæritur idemne sit, an aliud inueniri potest. Denique vt paucis multa complectar, omnes loci definitionis, siue capita loco vno definitionis comprehensa, quæ proponuntur ab Aristot. in 7. Topicorum libro, ad confirmandam definitionem, & in 6 libro, ad refellendam, huc pertinent: atque adeo loci generis omnes in lib. 4. Topicorum toto ab eodem expositi, quibus probetur genus alicui rei conuenire, aut non conuenire, cum definitio ex genere, cum alijs ipsum contrahentibus constet. Et quoniam quęstiones proprietatis hoc genere contineri supra demonstrauimus, loci omnes proprij ab eodem g Arist. traditi, quibus probetur proprium alicui rei conuenire, aut non conuenire, huc etiam erunt referendi. Ad tertium genus quæstionis, in quo quale sit quæritur, in comparationem, idest, in quæstionem comparatam ea cadunt, vt Cicero affirmat h in Top. quę ab eo in comparationis loco enumerata sunt in i eodem libro, & ab Aristot. in Top. k copiosius exposita. In id autem genus, in quo simpliciter quale quid sit exquiritur, adhibentur ea potissimùm, quæ adiunctorum loco, vel comparatorum, vt similium, dissimilium, maiorum, minorum, parium, continentur: & loci accidentis, saltem complures, quos Philosophus enumerat in 2. Topicorum lib. in quibus illi sunt ferè, quos modò recensui, & locus coniugatorum, & causarum, & contrariorum locus, aliíq;, quos ille locos, vt solet, nos cum alijs etiam capita, vel

g Lib. 5. Top: præsertim à c. 3. vsque ad finem.

h Vt Top. 89.

i Top. 69.

k Lib. 3. Top.

axiomata

axiomata uocamus, cum proximè ſuperiores, quos his permiſcet, non capita, aut maximę, ſed loci potius capitum ſint: qui propterea dicuntur loci differentiæ maximarum. Ex his perſpicitur ad quos locos ei præcipuè confugiendum eßet, qui quęſtionem à nobis initio propoſitam tractandam ſuſciperet. Quòd ſi fortè aut nullę rationes, aut non ſatis firmę, atque vberes occurrerent, ei præſertim, qui vel nondum argumentorũ locos nouit, vel ita quęrenti, vt indicauimus, ne ſic quidẽ celeriter ſe optimæ rationes offerrent, cum rerum ipſarũ cauſas, & effecta, & cætera, quę paulò ante recenſuimus, vel ignoret magna ſaltem ex parte, uel certè in promptu non habeat: quòd omnium meminiſſe, quę audiendo, legendo, cogitando, et experiẽdo didicerit nemo poßit: legat is pręcipua quædam in probatis autoribus, qui, de quo agere inſtituerit, poſteritati ſcripta reliquerit: eaq́, quę ſibi maximè profutura iudicabit, non multa tamen, ſelecta deſcribat. Sic enim fiet, vt inde & rationes firmiſſimas, & alia non pauca eruat, quibus non parum ad perficiendum inſtitutum adiuuetur.

Axiomata, Capita uel Maximæ — Loci Axiomatũ, Capitũ, vel Maximarũ. Differentię Maximarũ

Quid agendũ ei, cui nullę, aut nõ ita firmę atq; uberes rationes occurrant.

De tractatione argumentorum. Cap. IIII.

QVONIAM ſatis oſtendiſſe videmur quemadmodum rationes, & argumenta inueniri oporteret: quiq́; loci, quibus quęſtionum generibus magis apti eſſent: conſequi videtur, vt doceamus quanam ratione huiuſmodi argumenta tractari conueniat.

ueniat. Si enim orator rationem ignoret peritè, & legitimè ad quęstionem argumenta accommodandi, eam ipsam quęstionem, quam sibi proposuit explicandam, explicare nunquam poterit, nec orationem rectè vllam componere. Atque hæc quidem accommodatio legitima rationis, & argumenti vna voce argumentatio nuncupatur. Et quoniam de hac accuratius alibi disputandum est: tantùm hic breuiter libet illius definitionem, & genera cum exemplis, & varietatem breuius ad extremum perstringere. Argumentationem igitur Cicero in partitionibus definiuit, argumenti explicationem. Explicationis autem nomine intellige firmam, & illustrem, & vt paulò ante dixi, legitimam argumenti cum tota quæstione, vel cum partibus quęstionis collocationem, vnde quæstio ipsa concluditur, vt si de quæstione primo capite proposita in alterutram partem velis disserere, primùm quærenda est ratio vna vel plures, quemadmodum supra præscripsimus: ponamus nunc exempli, & breuitatis causa hanc vnam ad confirmandum ex adiunctorum loco deprom-ptam: Quòd honesta sint. Argumentum quidem est, honesta; sed quam vim id habeat non perspicitur nisi ad quæstionem legitimè accommodetur: primùm quidem cum attributo quęstionis, hoc modo: Honesta quę sunt, amplecti decet. Deinde cum subiecto eiusdem hoc pacto: Atqui studia literarum sunt honesta; vnde concluditur quæstio ad hunc modum: ergo literarum studia sunt amplectenda. Quanquam satis plerunque est cum alterutra parte tantùm quęstionis in anteceden-

Argumentatio quid sit.

te

re coniungere rationem, vt fiat enthymema, prætermissa nimirum sumptionum altera, vel propositione, vel assumptione, veruntamen intellecta, sic: Honesta sunt amplectenda: ergo studia literarum sunt amplectenda. Item: studia literarum sunt honesta: sunt igitur amplectenda.

Sumptionum 1. Premissarum altera pretermitti potest: intelligitur enim.

Multa enim, & varia sunt argumentationum genera, presertim apud Rhetores: quæ tamen præcipuis quibusdam generum a summis comprehendi queant. Nomina singulorum generum in huius artificij prefatione descripsimus: quare, quod paulo ante de his propositum est, hoc loco persequemur.

Genera argumentationum varia.

a De quibus Arist. lib. 2. de prior. Analys. & lib. 1. Top. & 1. lib. ad Theod.

Ac ratiocinatio quidem, que recepta etiam communi philosophorum consuetudine voce greca syllogismus dici solet, definitur ab Aristot. & à Cicerone in priori de inuentione b libro: Oratio ex ipsa re probabile aliquid eliciens, quod expositum, & per se cognitum sua se vi, & ratione confirmet. Oratio dicitur quoniam ex tribus semper verbis, seu terminis constat, quorum apta inter se connexio constituit orationem, quæ sanè connexio non potest fieri, nisi probabile aliquid ex re ipsa eliciat: idest, nisi argumentum, & ratio, que probetur aut omnibus, aut sapientibus, atque his, vel omnibus, vel plurimis, vel maximè spectatis, eruatur ex ipsa questione, hoc est, ex parte subiecta, vel attributa quæstionis ad eam probandam, & explicandam. Quomodo autem eruatur argumentum ex partibus quæstionis, atque adeo ex singulis vtriusque partis vocibus, capite superiori copiosissimè demonstratum est. Sed argumentum

Syllogismus prima principalis argumentatio.

Ratiocinatio vel syllogismus quid.

b Cice. 1. de inuent. 57.

Syllogismus constat ex tribus terminis

Argumentũ Aristotel: Medium

hinc erutum (quod medium uocat Aristoteles, estque tertius ratiocinationis terminus, cum reliqui duo in questione sint) eiusmodi esse debet, vt sit per se notum, & notius ipsa questione, ac probabilius vt intelligere licet ex partitionibus oratorijs c M. Tulij. Quod idem Aristot. confirmat in lib. 1. post cap. 21. Valde autem erit notum, & probabile, quod sua se vi & rationibus confirmabit: idest, quòd tam firmum, & validum erit, vt robur quasi natiuum, quo confirmare rem propositam, vel refellere valeat, ratio quedam sit indita ipsi, qua roboretur, & muniatur, nec alterius indigeat presidij, siue alterius rationis auxilij ad rem conficiendam. Non quòd alia id ratione probari non possit, si necesse foret, sed quòd ex argumentis, que se quærentibus ex locis offerunt, firmissima quæque sint eligenda. Porro hæc vis per se noti, et probabilis argumenti apparebit, cum exponetur, & declarabitur illo aptè, & legitimè connectendo, atque coniungendo cum partibus questionis, quemadmodum in declarãda definitione argumentationis paulò ante expositum est. Sic non cognoscitur vis magnetis nisi ferro admoueatur, nec vis electri, nisi annulo, vel stipule, vel festucæ attrahende rite coniungatur: nec secandi vis in gladio, vel securi que rei sectili non applicetur. Hec paulò pluribus ad intelligendam Cicer. definitionẽ, que videbatur obscurior, dicta reprehendi non debent: cum presertim ratiocinatio forma sit argumentationis omnium perfectissima, atque absolutissima. Nunc exempla subijciamus. Si ergo mundum consilio, & prouidentia gubernari velis

Argumentũ esse debet per se notũ, et notius ipsa questione.

c Cice. in partit. 46.

Argumentũ ut sit notũ et probabile.

Argumentũ ut per se notũ et probabile appareat.

Similitudo.

osten-

ostendere, argumentum ex effectorum loco, & ex attributo quęstionis deprompt*um*, (optimè gubernari) qui effectus est prouidentię nuda ratiocinatione, vt dialecticis mos est in disputando, hoc modo tractabis.

Quod optimè regitur, consilio, & prouidentia regitur.

Mundus autem optimè regitur.
Mundus ergo prouidentia regitur.

SED si copiosius & ornatius Oratorum more rem eandem concludere libeat, vtendum erit expolita ratiocinatione, vel quinquepartita, vel quadripertita, subiecta vtrique sumptioni vel alterutri approbatione: de qua pręcipit fusè & eruditè Cicero in priori libro de inuentione à pa. 221. ad pag. 231. Sed videamus quomodo ratiocinatione quinque partium superiorem Syllogismum ille idem pag. 222. tractet. a melius accurantur quę consilio geruntur, quàm quę sine consilio administrantur b Domus ea quę ratione regitur, omnibus instructior est rebus & apparatior; quā ea quæ temerè & nullo consilio administratur. Exercitus is, cui prępositus est sapiens, & callidus Imperator: omnibus partibus commodius regitur, quàm is qui stultitia & temeritate alicuius administratur. Eadem nauigij ratio est. Nam nauis optimè cursum conficit ea quę scientissimo gubernatore vtitur c Nihil autem omnium rerum melius, quàm omnis mundus administratur.

a Propositio siue maior

b Approbatio propositionis ex enumeratione partium per inductionē: in cuius extremo intelligitur clausula illa generalis quę in hoc genere vsurpati solet.

c Assumptio, siue minor.

Nam

d Assumptionis approbatio ex effectis optimę gubernationis.

d Nam & signorum ortus, & obitus definitum quendam ordinem seruant: & annuę commutationes, non modò quadam ex necessitate semper eodem modo fiunt: verùm ad vtilitates quoque rerum omnium sunt accomodatę, & diurnæ, nocturnæq; vicissitudines nulla in re vnquam mutatæ quicquam nocuerunt: Quæ signa sunt omnia non mediocri quodam cōsilio naturam mundi administrari. e Consilio igitur mundus administratur.

e Complexio, siue conclusio.

Conclusio duplex, altera simpliciter colligit quod ex sumptionib. efficitur; altera antequā colligat, sumptiones repetit.

Vel sic propositione & assumptione repetita. Quòd si melius geruntur ea, quæ consilio, quàm quæ sine consilio administrantur, nihil autem omnium rerum melius, quàm omnis mundus administratur, consilio igitur mundus administratur: plura ibidem exempla reperies, & apud Arist. non pauca eaque satis perspicua in lib. 1. posterior. ca. 18. & cap. 20. 21. &c.

Enumeratio et Expeditio.

Enumeratio & subiectio proximè reuocantur ad inductionē proinde melius illi subijcientur.

Hac expolit syllogismus præsertim, q. ē ex enumeratione partium.

Enumerationis definitio

Furtū factū ut probari possit.

PER Enumerationem quoque, quam autor ad Herennium expeditionem vocat pag. 140. nudus aliquo modo expolitur Syllogismus, is præsertim, qui ex enumeratione partium conficitur. Vnde & hoc nomen ei Cicero tribuit, eamque definit in priori lib. de inuent. pag. 213. hoc modo. Enumeratio est in qua pluribus rebus expositis & cæteris infirmatis, una reliqua necessariò confirmatur hoc pacto: Quoniam habes istum equum aut emeris oportet, aut hæreditate possideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus sit, aut ex hostibus captus: aut si horum nihil est, surripueris necesse est: sed neque emisti, neque hæreditate venit, neque donatus est, neque domi natus est, neque ex hostibus captus, necesse est ergo surripueris. Vide

Cic.

Cic.in lib.1.de inuentione pag.238. Aut rationibus compluribus enumeratis, omnibusq; sublatis, id quod inde efficiendum est etiam tollitur, vt indicat exemplum Ciceronis minimè cōgruens eius definitioni, quod est in priori lib. de inuent. pag. 214. huiusmodi: necesse est aut inimicitiarum causa ab hoc esse occisum, aut metus, aut spei, aut alicuius amici gratia: aut si horum nihil est ab hoc non esse occisum, nam sine causa maleficium susceptum esse non potest. Sed neque inimicitiæ fuerūt, nec metus vllus, nec spes ex morte illius alicuius commodi, neque ad amicum huius aliquem mors eius pertinebat. Relinquitur igitur vt ab hoc non sit occisus: reprehenditur argumentatio si qua pars necessaria probetur omissa.

Cedem ab aliquo factam ut negetur.

In Enumeratione nulla pars omittenda est.

SED SVBIECTIO, quæ vt expeditio & ratiocinatio expolita ad Syllogismum nudum reuocatur, eumq; potissimum expolit etiam qui constat ex Enumeratione partium ornatior est expeditione. Subiectio nanque est, vt est in 4. ad Heren.pag.132. cum interrogamus aduersarios, aut quærimus ipsi quid ab illis, aut quid contra nos dici possit. Deinde subijcimus id quod subijci oportet, aut quod non oportet, aut nobis adiumento futurum sit, aut offuturum illis è contrario, hoc modo: Quæro igitur vnde iste tam pecuniosus factus sit. Amplum patrimonium relictum est? at patris bona venierunt; hereditas aliqua obuenit? non potest dici; sed etiam à necessarijs omnibus exhæredatus est; præmium aliquod ex lite, aut iudicio cœpit? non modò id non fecit, sed etiam insuper ipse grandi sponsione victus est. Ergo si his ratio-

Subiectio, Enumeratio et Ratiocinatio expolita ad syllogismum nudum reuocari possunt.

Subiectio expolit potissimum Syllogismum, qui constat ex enumeratione partium

Subiectio quid.

Pecuniosus per nefas.

rationibus locupletatus non est, sicuti omnes videtis; aut isti domi nascitur aurum; aut vnde licitum non est pecunias accepit. Reprehenditur & hæc argumentatio si aut prætermissum aliquid ostendatur, aut ex enumeratis aliquid infirmetur. Quid autem hec à superiore discrepet alibi ostendemus.

In subiectione nulla pars omittenda, nulla infirma esse debet.

Sorites.

Sorites est ad syllogismu revocari debet.

SORITES qui ad Syllogismum quoq; reuocari debet, est veluti aceruus plurium syllogismorum; huius generis exemplum hoc sit per gradus causarum: Aphricano industria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit: igitur Aphricano industria æmulos comparauit.

Enthymema secunda principalis argumentatio. a Aristot. lib. 2. prio. ca. 24. vel, vt alij distingunt, cap. 22.

Enthymema est syllogism imperfectus

SEQVITVR Enthymema, quod Arist. in 2. a libro priorum imperfectum Syllogismum vocat; in quo nimirum alterutra sumptionum reticetur: quam si suppleas, perfectũ effeceris in aliqua figura Syllogismum. Vt, virtus laudabiles, & perfectos effecit poßessores suos. Virtus igitur nobis est diligenter comparanda: hic propositio desideratur. In hoc aßumptio: id quod laudabiles efficit eos, in quibus est, eosq́; perficit, studiosè persequendum est. Quod cum ita sit, virtuti comparandæ operam diligentem nauare debemus. Additũ pronuntiatum, quod deerat, argumentationis, vel veritatem, vel falsitatem patefaciet.

Collectio.

EXPOLIRI solet Enthymema nedum eo genere argumentandi quod à recentioribus collectio nominatur, et tractatur ab Autore ad Herennium in lib. 2. pag. 52. & deinceps. Hec argumentatio si perfectissima sit, quinque partibus absoluitur, propositione (quam eandem idem Author

Collectio perfecta quinq partibus constat. Propositio ~~e Maior~~ dicit et Expositio

pag.

pag. 55. & sequentibus, & in lib. 2 pag. 64. expositionem uocat) qua breuiter proponitur quod probandum est: ratione, quæ est rei proposite approbatio: rationis confirmatione, quæ vno vel pluribus argumentis corroborat breuiter expositã rationem: exornatione, qua vtimur rei honestandæ & collocupletandæ causa confirmata argumentatione: complexione, quæ concludit breuiter colligens partes argumentationis. Expoliamus igitur propositum Enthymema paulò ante propositum, per collectionem exempli tantùm causa breuiter: nam alia in artificio librorum Ciceronis à nobis exposito potuerunt exempla reperiri. a Nihil est, in quo plus operæ, studij, laboris homines in vita collocare conueniat, quàm in vna virtute comparanda. b Hæc enim verè laudabiles eos efficit, in quorũ animis domicilium & sedẽ habet, eosdemq́; profectos atq; absolutos reddit. c Quis enim iure non eos laudet, qui prudentia illustres que recta quæq́; praua sunt perspicientes, hæc fugiant, illa sequantur? Quis non singulari præconio dignos putet eos, qui iustitiam studiosissimè colentes, cuiq; suum tribuant? Qui fortitudinem cõsectantes res humanas non magni pendant, aduersa magno fortiq́; animo perpetiantur? Qui studiosi temperantiæ in cohibendis cupiditatibus prauis salutariter elaborent? d Ergo si vera synceraq́; laus à virtute proficiscitur; ad eam certè adipiscendam nos omnino niti decet, cum præsertim virtus in homine sit naturæ humanæ absolutio. e Nam vt oculorum virtus est visus acumen, quod ipsum absolutio est oculorum nature: virtus aurium est audi-

Collectionis partes
1 Propositio
2 Ratio
3 Rõnis Confirmatio
4 Exornatione
5 Complexione

Exemplũ Collectionis.
Virtutem esse omni studio comparandam.

a Propositio, siue expositio.
b Ratio expositionis ex effectis.
c Cõfirmatio rationis ex enumeratione partium.
d Conclusio superiorũ ante exornationẽ, quæ tamẽ potest & solet pretermitti:

præsertim à in extremo loco ponatur: vel nisi argumentandi varietas id efficiat.

e Exornatio à simili, & à minori.

f Complexio cum repetitione duplicis rationis

Summissio

tus acer, qui quidem aurium naturę est perfectio: pedum virtus habetur velocitas, quæ maxima ipsorum vis ac laus est: sic virtus animi, qua vtique probè affectus est animus, ipsum planè perficit & absoluit. Quod si ea quę robustum corpus & valens efficiunt, quibus etiam naturalis eius forma conseruetur; tam vehementer homines consectantur, quid? Animi singularis medicina virtus negligetur, eijcietur, exterminabitur. f Si igitur laudandi sunt, merito, qui virtute præditi naturæ suæ perfectionem aßequuntur: nullum certè lapidem non mouere debemus, ut illam, quę tantum boni præstat, poßimus adipisci.

Summissio, ut Collectio ad Enthymema refert.
Hec dr et Rocinatio.
Quod sit rõnũ conexio.
Connectit plura Enth.

SVMMISSIO item vt collectio ad Enthymema refertur, quam is qui scripsit Rhetoricam ad Herenn. ratiocinatiooem vocat in lib. 4. p. 123. quòd sit rationum interiecta interrogatione connexio, quo fit vt plura Enthymemata hic soleant connecti. Exemplum tale est: maiores nostri si quã vnius peccati mulierem damnabant, simplici iudicio multorum maleficiorum conuictam putabant. Quo pacto? quoniam quam impudicam iudicarãt, eam veneficij quoque damnatam existimabant. Quid ita? Quia necesse est eam, quæ suum corpus addixerit turpissimæ cupiditati, timere permultos: Quos istos? virum, parentes, cæteros, ad quos videt sui de decoris infamiam pertinere.

Impudicitiã comitat veneficium.

Dilemma.

Complexio ad Enthymema refertur
Ea Dilemma et dicit.
Est geminũ Enthymema
Complexio ut Dilemma quid.

COMPLEXIO itidem, quod Dilemma dicitur à græcis, eodem referri debet, cum geminum quoddam Enthymema esse constet, hoc de genere ita Cic. in lib. priori de inuentione pag. 213. Complexio est, in qua vtrum concesseris, reprehenditur

ad

ad hunc modum: si improbus est, cur vteris? si probus, cur accusas?

SIMPLEX conclusio ex necessaria consecutione conficitur hoc modo. Si vos me istud fecisse dicitis: ego autem eo ipso tempore trans mare fui: relinquitur vt id quòd dicitis, non modo non fecerim, sed ne potuerim quidem facere. Sic M. A. in lib. 1. de inuent. pag. 214.

Simplex conclusio.

OPPOSITIO Enthymemati quoque subiecta est argumentatio ex repugnantibus constans: in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionem reuertimur hoc modo: si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, Romę fui, relinquetur à me occisum non esse: nam si eo tẽpore, quo occisum hunc dicitis in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis; nunc autem quoniam eo tempore in prouincia non fuerim; non est, cur à me interfectum hominem suspicemini.

Oppositio. *est Argumẽtatio ex repugnantibus constans. Subjicit' Enthymemati.*

VIOLATIO (quam Cicero in priori lib. de inuent. pag. 237. conuersionem vocat) est concludendi modus ad refellendum quam ad probandũ aptior: in quo ex aduersariorum ratione, non id quod ipsi volunt sed quod nobiscum facit, sequi demonstramus, vt cum CHRISTVS ieiunauerit, abstinendum nobis est à ieiunio: imo quia CHRISTVS ieiunauit, nobis est amplectendum ieiunium. Omnis enim CHRISTI actio, nostra est instructio, nam, vt scriptura testatur, Qui manet in CHRISTO, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.

Violatio. *Conuersio dr̃ à Cicerone quid sit.*

Jejuniũ amplectẽdũ.

Omnis Christi actio nostra est Instructio.

TERTIVM genus argumentandi præcipuum est a Inductio: quæ à rebus singulis, vel angustius patentibus, ad vniuersas, vel latius patentes pre-

Inductio tertia principalis argumentatio. *Quid ea sit.*

a De hac vide Aristotelē lib. 2. prior. Analyt. cap. 28. & lib. 1. Topico. c. 10.

progreditur. *Vt, Petrus est animal, & Paulus, & Iacobus, & cęteri homines eodem modo: Omnes igitur homines sunt animalia*. Item nec *Cręso aurum, nec vires Achilli, nec Demostheni eloquentia, nec Alexandro gloria, fœlicitatem afferre potuit: & sic res se habet in cæteris rebus caducis: Nemo igitur est, qui in rebus cum tempore labentibus fœlix vnquam esse possit*. Oratores tractant vberius inductionem, in qua plerunque clausulam illam generalem (*& sic de cęteris*, aut eius vim habentem) non exprimunt, cum facile intelligatur. Possent etiam enumeratio, & subiectio huc reuocari: sed hæc ipsa inductio ad Syllogismum reuocat[a]. Expolietur autem inductio, si singulę partes eius copiosè & ornatè tractabuntur.

Exēplum quarta argumentatio principalis.

a De hoc vide Aristot. lib. 2. prior. Analyt. c. 19.

EXEMPLVM restat quod est inductio imperfecta, vel inductio Rhetorica: proinde sic potest definiri; argumentandi ratio quędam, in qua vnum ex altero, vel ex pluribus propter mutuum quendam consensum, & similitudinem, quæ in illis reperitur inductionis propemodum forma probatur. *Vt si fidem hostibus seruandam esse ex eo probes, quod M. Attilius Regulus vitam amittere, quàm fidem hosti datam fallere maluerit. Item, non sibi consulerent rectores, qui gubernatores sortè deligerent: ergo non sibi consulet respublica, quę sortè creauerit magistratus. Item, si in manu, in brachio, in pede, aliisq́; corporis partibus acceptum insanabile vulnus ense reciditur, nè pars syncera trahatur: debet & in capite plaga insanabilis eodem curari modo.* Hinc

appa-

Inductio, de qua 1 de Invent. ad Exemplum revocanda est.

apparet eam inductionem, de qua Cicero in priori lib. de b Inuentione dißeruit, ad exemplum esse reuocandam: cum hoc tamen ad Syllogismum debebat reuocari, vt c Aristoteles innuit.

b Cice. 1. de inuentione 51.

Exemplū ad Syllogismū revocādū

c Aristot. li. 2. prior. Analys. ca. 18.

VARIARE autem orationem argumentando magnopere oportebit. Nam a omnibus in rebus similitudo est satietatis mater. Id fieri poterit, eodem autore, si non similiter semper ingrediamur in argumentationem. Nam primum omnium generibus ipsis distinguere conuenit orationem: hoc est, tum inductione vti, tum ratiocinatione, vel alio quopiam genere argumentandi. Deinde in ipsa argumentatione non semper à propositione incipere, nec semper quinque partibus abuti, neque eadem ratione expolire partes: sed tum ab assumptione incipere licet, tum ab approbatione alterutra, tum vtraque, tum hoc, tum illo genere b complexionis vti: & si aperta sit conclusio, eam interdum prætermittere. Est etiam illa varietas in argumentando, & non iniucunda distinctio, quam perstrinxit Cicero in c Partitionibus: vt cum interrogamus nosmetipsos, aut percontamur, aut optamus, quę sunt cum alijs compluribus sententiarum ornamenta. Ac de argumentatione quidem satis in præsentia nobis dictum videtur.

Variāda orō

De varietate argumentandi.

Similitudo satietatis ē mater

a Cice. 1. de inuent. 76.

Varietas generum argumentationis.

Varietas ordinis partiū Argumentationis.

Varietas numeri partium Argūtī

Varietas expolitionū

b Vide Cice. lib. 1. de Inuent. 79. Nā aut ita complectemur, &c.

Varietas per sententiarū ornamenta

c Cice. in Parti. 47.

Quid inuentis argumentis ad quæstionem explicandam selectis faciendum Oratori ante confirmationis compositionem. Cap. V.

INVENTIS autem rationibus ad id, quod quæritur, probandum aptis, & selectis, cogitet hic noster non ignarus argumenta tractandi, id quod dicturus, aut scripturus est vna ratiocinatione complecti, vel pluribus etiam, si res id postulare videatur, siue partem quęstionis affirmantem, seu negantem sibi ad tractandum sumat. Id paruo negotio conficere poterit, qui hac via ingreditur. Collocet in primis in medio paginę, vel animo fictæ, vel re ipsa ante oculos positæ utramlibet superioris quęstionis partem: ponamus exẽpli causa, nunc affirmantem, hoc modo.

Quid oratione tractandum est, unica ratiocinatione, ut pluribus complectendũ

Altera quõnis pars in medio paginę collocanda est

Literarum studia sunt amplectenda.

Deinde vnam, aut alteram rationem, vel etiã plures huic subijciat, hoc pacto.

Subijcienda est huic una aut altera ratio, vel et plures.

Nam literis animus hominis ad id quod optimum est excolitur.

Quia literarum exercitatio est honesta.

Quia literæ sunt hominum generi vtiles, ac necessariæ. vide inf. p. 67. et 68.

His rationibus ita quæstioni subiectis, quarum prima ex affectis, secunda, & tertia ex adiunctis deprompta est, facilè ratiocinatio simplex, & nuda conficietur, quę summam totius orationis comprehendat, hoc modo.

Ex his rationibus quęstioni subjectis ratiocinatio simplex, ac nuda conficiatur, q̃ orõnis summã complectatur

Ea,

Ea, quibus ad id, quod optimum est animus excolitur, quæque honesta sunt, necnon vtilia, & necessaria mortaliũ generi, sunt amplectenda.
At studia literarum sunt eiusmodi.
Ergo studia literarum sunt amplectenda.

In complexione ratiocinationis huius cernere licet affirmantem quęstionis partem paulò ante ad disputandum propositam: quod nobis documento esse debet, idem alijs quoque in quęstionibus oportere seruari.

Sed quoniam hic sunt syllogismi plures propter multiplices rationes in vnum conglobati: & in cursu orationis singulę rationes sunt separatim tractandę: si ratiocinationibus id commodè fieri poterit, ne prętereatur. Id quidem prętare hoc loco difficile non erit. Proinde syllogismi tres conficiendi erunt ex singulis argumentis propositis: quorum complexio semper erit eadem propositũ thema complectens: qui deinceps erunt hoc ordine digerendi.

Rationes singulę in cursu orationis separatim tractent. Tractent si fieri possit per Ratiocinationem. Ex singulis Rõnib. singuli syllogismi conficiantur.

I.

Quæcunque animum ad id, quod optimum est, excolunt, ac præparant, ea sunt amplectenda.
Literarum studia, & bonæ artes ad id, quod optimum est animum excolunt.
Ergo literarum studia sunt amplectenda.

I I.

Exercitationes honestæ sunt amplectendæ.
Literarum studia sunt eiusmodi.
Igitur literarum studia sunt amplectenda.

III.

Quod est hominum generi vtile, ac necessarium, idem quoque est amplectendum.

Literarum studia sunt vtilia hominum generi, & necessaria.

Quamobrem studia literarum sunt amplectenda.

POSTQVAM *singulis argumentationibus, argumenta singula hoc modo distincta fuerint: quærendæ rationes erunt ea via, quam ante tradidimus, quibus ipsæ sumptiones, quæcunque approbatione indigebunt, approbētur: & aliæ similiter, quibus ipsæ rationes confirmentur, vt in collectione fieri solet: Nam singulæ sumptiones cum per se quæstionem licèt minus præcipuam efficiāt, eadem prorsus rationes inueniendi ratio ad eas comprobandas, quę ad quæstionem principalem explicandam singulis earum vocibus eodem modo discutiendis, seruanda est: quod idem ipsis approbationibus contingit; vt patet, & infra liquidius patebit diligenter intuenti. Sed ad rem locupletandam, & rerum varietate distinguendam orationem, similia, dissimilia, apophthegmata, sententiæ & exempla ad rem accomodata, idest, quæ vocibus in quæstione, seu themate, necnon in vnoquoque thematis argumento, vel partibus omnium ratiocinationū propositarum positis respondeant, vel repugnent, vndiq; colligantur. Atque his potissimū in exornationibus collectionum locus erit, cum ex his illę constent, atque adeo ex omnibus comparationum & contentionum generibus. Sententiarum copiam suppeditabit is liber, qui Poly-*

Quærantur Rōnes ad sumptiones approbandas.

Aliæ et Rationes ad ipsas Rōnes firmandas, ut in Collectione.

Sumtiones singulæ per se quæstionē, licet minus præcipuā efficiunt.

Sumtionū Approbationes et quæstionem licet minus præcipuā constituunt.

Ad Copiam Varietatemq. undique colligantur Similia, Dissimilia, Apophtegmata, Sententiæ, et Exempla ad rem accomodata..

Apta ad rem hæc intelliguntur, si respondeant Vocibus in quæstione seu themate ~~positis~~ nec non anthea in unoquoque thematis argumento, vel partibus omnium ratiocinationū propositarū positis, vel si his repugnent.

Similibus, Dissimilib. etc locus erit potissimus in Exornationib. Collection[um]

anthea inscribitur: liber sententiarum in folio Lugduni mandatus typis: volumen græcarum sententiarũ Iohanne Stobæo autore: liber quidam sententiarum, & exemplorum, à quodam Lusitano compositus, & in duos tomos distinctus: libellus M. Tullij sententias complectens: Denique liber is quo sententiæ doctorum ecclesiæ, & flores continentur. Similia, & dissimilia quomodo inuenienda sint præter autorem ad Herennium, doctissimè a Rodulphus ostendit, & nos Rhetorica nostra breuiter ostendimus. Sed ea cõuertenti animũ ad eas res, quas mundus continet vniuersus, atq; ipsum ad rem propositam reflectenti, vel sua spõte, vt & aliæ comparationes, inter componendum occurent: & ei maximè, qui rerum naturas cognouerit. Non tamẽ defuerunt, qui doctorum aliquot ecclesiasticorum similitudines collegerint, & Ciceronis, & Plutarchi. Apophthegmatum verò liber quidã plenus est: plena sunt exemplorum multa volumina: ex quibus tamen hæc præcipua sunt, liber quidam, qui inscribitur exempla virtutum, & vitiorum, qui varios autores continet, in quibus optimus est M. Marulus Spalatensis cũ propter breuitatem exẽplorum, tum ob sermonis elegantiã. Huc etiã pertinet Officina Textoris, necnon volumen quoddam in folio, instar cuiusdam Cornucopiæ multiplici rerum genere, ac vario refertum, quod quidem, Theatrum vitæ humanæ inscribitur: idq; est eligendum, quod nuperrime Parisijs, & emendatum, & auctum maiori copia ferunt. Sed præstiterit ex ipsa lectione autorũ copiam harum rerum omnium cõparare; quibus

vti po-

a Rodol. lib. 1 de inuentio Dialect. c. 28.

Sententię unde petendę

Similia unde.

Apophtegmata unde

exempla unde.

Theatrũ humanę vitę

vti potiſſimùm in exornationibus collectionũ, & aliјs amplificationibus oportebit. Hic tamen illa cautio adhibenda eſt, vt ne nimis multa eiuſmodi colligantur, cum pauca ſufficere poſſint: & modus ijs orationibus inſerendis teneatur. Quanquam ſimilitudinibus, & exemplis, vt & aliјs comparationibus, abundantius vti licebit. Quod autẽ ad Chriſtianos oratores, ideſt, ad concionatores attinet: hi præterea debent autoritates, ac teſtimonia è ſacris literis, Conciliјs, & patribus eodem modo colligere: quibus non ornent modò, verum etiam maxime probent: in quibus principatum tenent diuina teſtimonia, quæ & omnibus argumẽtorum generibus præſtant, vt alibi iam diximus.

De confirmatione componenda: ac de Syllogiſmi primi partibus tractandis.

CAP. VI.

MATERIA hoc modo comparata, aggrediendum erit ad confirmationis compoſitionem: niſi narratio propria quæſtionis præponenda eſſet: quia in ſacris concionibus hiſtoria Euangelica nulla videri debet aptior. Prima autem ratiocinatio ex tribus propoſitis, primo loco eſt conſtituenda: cuius ſumptiones, ideſt, tum propoſitionem, tum aſſumptionem tractes, & expolias adhibita, vel ratiocinatione altera, vel collectione, vel inductione, vel aliquo alio argumentationis genere: cum nullum ſit, quod ratiocinationem ingredi non poſſit. Sed vnaquæq; pars argumentatio-

mentationis paulo copiosius, & ornatius, quam supra, quæ ieiune admodum expressæ sunt, poterunt proponi. Exempli causa, propositio primæ ratiocinationis hoc modo exprimatur.

Sic ego sentio, auditores, nihil esse in rerum natura quo animus ad id quod optimum est excolatur, quod non sit omni studio complectendum.

Huic deinde ratio subijciatur: cui succedat confirmatio rationis: tum exornatio: postremo cõclusio, quæ est extrema pars quinque partitæ collectionis, vim ipsius propositionis alia verborum forma continens: nisi vel ratiocinatione, vel enthymemate, vel inductione, vel alia quapiam argumentandi specie vti malis. Nec enim illud ignorandum, aut silentio prætereundum est, quod maxime ad artificium spectat nullum esse genus argumentationis, quod non ingrediatur ratiocinationem: ne vel ipsa quidem ratiocinatione dempta. Nam ratiocinationis alterutram, vel vtranque sumptionem, hoc est, tum propositionem, tum assumptionem recte adhibita ratiocinatione alia, vel inductione, vel collectione, vel quouis alio argumentandi genere tractaueris: cum nulli tamen reliquarum omnium, ne collectioni quidem ratiocinatio, saltem paulo copiosior inseratur. Quamuis autem ratiocinationem collectio vix admittat ad propositionis suæ, aut rationis, aut alicuius aliarum partium, ex quibus constat, approbationem: cæteræ tamen argumentationes oratoriæ illi etiam, vt ratiocinationi famulantur: ipsa vero earum nulli: quam dignitatem habet, cum ratiocina-

Vtraque pars Ratiocinationis copiose ornateque proponenda.
Propositio primæ Ratiocinationis expon. copiose et ornate.
Si hæc Propo. expolienda sit per Collectionem;
Proponi succedat Ro.
Roni Confirm.io ronis.
Confirmationi Exornatio
Exornat. Conclusio.
Conclusio Collectionis aliâ verbor. forma vim Proponis continere debet.
Expoliri pot. posita Propo. nõ mõ Collect.ne, sed etiam Rocinatione altera, Enthymemate, Inductione, Aliâue Argum.ne.
Idem de Assumtione dicendum.
Ratiocinatio, saltẽ paullo copiosior, nulli argumẽtationi, exceptâ Rocinatione, inseritur.
Collectio ad suarum partiũ approbatione vix Ratiocinationẽ admittit.

Collectio ceteras Argumentationes ad suarũ partiũ approbationẽ admittit omnes, exceptâ Ratiocinatione.
Collectio nulli Argumentationũ famulatur, exceptâ Ratiocinat.ne
Ratiocinatio soli Ratiocinationi famulatur.

tiocinatione cõmunem. Itaque propositionem collectionis, aut rationem nunc hac, nunc illa argumentationis forma explicare, & expolire licet: nulla est autem species argumentandi (vnam ratiocinationem semper excipio) cui seruire collectio cogatur. Quod si argumentis pluribus propositio confirmanda videbitur eiusdem ratiocinationis, primam collectionem, aut aliam argumentationem, si adhiberetur, excipere secunda poterit: atque ita deinceps, vt, quot rationes ad propositionem probandam adhibebuntur, tot etiam rationũ tractationes, hoc est, tot argumentationes adhibeantur. Quanquam necesse non erit continuare collectiones, aut ratiocinationes, aut alias argumentationes, quibus in principio vti libuerit: cum integrum cuiq; sit primæ argumentationi subiungere aliam alterius generis, qua alia ratio tractetur: vt collectioni subijcere ratiocinationem, vel inductionem, vel enthymema, vel aliam quanuis argumentationem: & huic rursus in tertia ratione tractanda, si qua sit, aliam; quod vel varietatis causa interdum fieri debet. Sed ea quæ paulò post de sumptionibus approbandis dicemus, hæc ipsa planius illustrabunt.

Cum propositio fuerit hoc pacto approbata, & duæ partes transierint quinquepartitæ ratiocinationis, ad aßumptionem transeundum erit, hoc modo.

Quid autẽ est à Deo immortali mortalibus tributum ad animos excolendos aptius, & ad virtutem prȩcolendos potentius studio literarum atque doctrina?

Huius

Propõ Collectionis modo hac, modo illa argument.ne expoliri potest.

Collectio soli Ratiocinationi ex formis argumentationũ servire cogitur.

Si Propositio una pluribus argumentis confirmanda sit; Argumenta singula explicent.r per Collectionẽ, aliamve argumẽtationis formam, ita ut Collectioni Collectio, Argumentationi argumentatio succedat.

Continuatio Collectionum, aut Rocinationũ, aut aliarum Argumẽtationum necessaria non est.

Licet n. Argumẽtationi primæ aliam alterius generis subjungere, qua alia ratio tractetur; ut Collectioni Ratiocinatione, vel Inductione, vel Enthym.e vel aliã argumentationis formam.

Quod varietatis saltẽ gratia fiat oportet.

Transitio a Propõne, illiusq. Approbatione ad Assumptionem.

Huius assumptionis quarto in loco inducenda approbatio est, vel vna, vel plures etiam, si sit opus: de quibus tractandis non aliud præcipiendum videtur, quàm quod de approbationibus propositionis paulò ante traditum est. Quapropter eadem huc transferri oportebit. Sed vnum illud est peculiare, & proprium huius loci non prætereundum, quod instar sit præcepti generalis, quod in simili genere alibi sequamur, huius assumptionis rationes, quæ vel collectione, vel alia quapiam argumentandi forma explicentur, posse per comparationem simul tractari, quam forma ipsa sic expressæ assumptionis sua sponte subministrat.

Porro cum dixerimus propositionem, & assumptionem pluribus argumentis approbari posse, vt facilior id efficiendi ratio iniri possit, idem præcipiendum de vtraq; est, quod supra de principali quæstione præcepimus: vt tum propositio, tum assumptio in medio paginæ constituatur: eisq; rationes, quotquot erunt ad eas explicandas excogitatæ, subijciantur: ex quibus eodē modo, vel ratiocinationes aliæ, vel aliæ argumentationū species cōficiantur. Quod etsi adeo perspicuum est ex ijs, quæ adhuc dicta sunt, vt id exemplis illustrare necesse non sit, & hæc tā minuta diligentia ingeniosis, & exercitatis, aut ridicula fortè, aut minus necessaria videbitur: tamen in rudiorum gratiā, quibus in hac re quasi infantibus, oīa minima mansa in os inserere melius est: in prima propositæ quæstionis ratiocinatione (nam eadem in reliquis ratio seruanda erit) id quemadmodum fiat, [principali] ostenda-

Assumtioni Approbatio illius una, vel multiplex succedat. De hac Approbatione precepta eadem sunt, que de Approbatione Propositionis tradita sunt fol. superiore. Quare illa huc transferantur.

Assumtionis rones, sive ille Collectione, sive alia quapiā Argumētationis forma explicentur, per Comparatione simul tractari possunt.

Tum Propō, tū Assumtio in medio pagine constituatur.

Eis Rationes subijciantur.

Ex Ronibus Ratiocinationes alie, vel alie Argumētationes conficiantur.

quod servatur in pa Ratiocinatione, servandū et in reliqs principalibus

Propositio primæ Ratiocinationis in medio statuitur.

ostendamus. Statuamus igitur in medio primæ ratiocinationis propositionem hoc modo.

Quæcunque animum ad id, quod optimum est, excolunt, ea sunt amplectenda.

Proponi huic duæ Rationes subijciunt.

Huic deinde rationes in præsentia duas (plures enim ei, vt etiam alijs, addere liceat) subijciamus, quarum prior ex re subiecta, posterior ex partium enumeratione sumpta sit, hoc pacto:

Quia animus hois pars est præstantissima.

Quia sic mentem, voluntatem, & memoriam ad id quod optimum est excolunt.

Ex duabus Rationib. Ratiocinationes duæ conficiuntur.

Exinde ratiocinationes duæ hoc modo fieri possunt.

I.

Ea, quibus excolitur ad id, quod optimum est, pars præstantissima hominis, sunt amplectenda.

Sed animus hominis pars prestantissima est.

Quamobrem ea, quæ animum ad id, quod optimum est, excolunt, sunt amplectenda.

I I.

Ea, quæ mentem, voluntatem, & memoriam ad id, quod optimum est, excolunt sunt sequenda maxime.

Quę autem animum excolũt ad id, quod optimum est, ad idem quoque mentem, voluntatem, & memoriam, excolunt.

Qua propter ea, quæ animum, ad id, quod optimum est, excolunt, sunt amplectenda.

Assumptio primæ Ratiocinationis in medio statuitur.

De aßumptione idem plane iudicandum est: quæ fuit huiusmodi.

At literarum studia ad id, quod optimum

est, animum excolunt.

Cui rationes totidem, quot propositioni, vel plures prout res fert, subijcere integrum erit. Subijciamus nunc exempli causa, etiam duas ad hunc modum.

Assumptioni Rones subijciuntur.

Quia excolunt, & præparant animum virtuti.

Quia studium agriculturæ agrum colit, & præparat ad accipienda.

Semina quæque optima, & ortum ad præstantissimos, suauissimosque flores producendos.

Ex his duas itidem ratiocinationes conflari oportebit in hunc modum.

Ex Ronibus Ratiocinationes conficiunt.

I.

Quæ animum ad virtutem excolunt, ad id, quod optimum est, eum excolunt.

Atqui literarum studia id præstant:

Ergo studia literarum ad id, quod optimum est, animum excolunt.

Si agriculturæ studium agrum ad accipienda semina quęque optima, & hortum ad præstantissimos, suauissimosq; flores producendos excolit, ac præparat: studia literarum ad id, quod optimum est, animũ excolunt.

Prius autem omnibus perspicuum est.

Posterius igitur non debet in dubiũ vocari.

Neque hic tamen, neq; illic necessariò ratiocinatione vtemur: cum vel collectione, vel enthymemate, vel alia quapiã argumentandi specie liceat vti. Quanquam ratio posterior, cum ex loco simi-

Rones explicari possunt etiam per Collectione, vel Enthymema, vel alia spem argumentationis —

lium

lium sumpta sit, in argumentatione expreßa similitudinis nota frequentius exprimi solet. Porro quod in illarum sumptionum approbationibus subijciendis, rationibus, & argumentationibus formandis seruatum est, idem in harum quatuor sumptionibus approbandis, & in alijs item, quæ ex illarum rationibus orirentur, seruari poßet. Verùm in primis, aut ad summum in secundis, vel tertijs consistendum est; nè res in infinitum abeat, & confusio maxima pariatur: ex qua ne ipsum quidem M. Tullium, aut Aristotelem, si adesset, facilè, & laudabiliter emersurum esse putem. Nos quoq; nè tradendis præceptis simus molesti, nè ab eamus longius: quin copiosiorem, & subtiliorem de hac re disputationem ex Rodulpho peti iubeamus. Nam quod is docet in cap. 11. lib. 2. de vna quæstione in plures deducẽda, totum huc pertinet, estq; vtilißimum lectu; sed illud maximè quod ab eodem traditur in lib. 3. cap. 5. de copia, quæ paratur argumentatione. Interim verò ad reliqua pergemus.

Quod servatũ est in Approbationibus Sumtionũ prim. ac principalis syllogismi, idem servari potest in Approbationibus syllogismorũ, quos secũ trahit pripalis syllog.

In Approbationibus Sumtionũ primis, vel secundis, vel tertijs consistendũ.

Precepta Agricole De quõne una deducenda in plures, et De Copia, que parat Argumentatione huc spectant.

Concludenda demũ est Argumẽtatio

His demum ita constitutis concludere argumentationem oportebit, seruatis ijs, quæ de complexionum generibus à M. Tullio Cicer. in præceptis argumentationis in a priori libr. de inuentione traduntur. Verùm planius docendi causa, & hanc partem separatim ita exprimamus.

à Cic. 1. de inuent. 73.

Quod si ea nullo modo repudianda, quin potius magni facienda sunt, quibus hominum mentes excultæ, id quod optimum, & prę̃stantißimum est assequantur: bona-

rum verò diſciplinarum vis ea eſt, vt inde tanquam ex perenni fonte tantum boni haurire poſſimus: non modò literas non negligendas arbitror; ſed omni potius diligentia, labore, ſtudio complectendas.

Quæ ratio in cæteris Syllogiſmis ſeruanda. Cap. VII.

RIMA ratiocinatione ad hunc modum tractata, quæ vel dimidiam partem orationis complecti poſſet, niſi tres adhiberētur: artificioſè ſecunda illi erit connectenda, quæ nimirum alteram concluſionis, ac thematis propoſiti rationem continet, hoc ferè modo.

Cum præſertim nemo ſit, quin fateatur eas exercitationes, quę hominem cohoneſtēt, & in magno dignitatis gradu collocent, conſectari oportere.

Propō secunde ratiocinationis posite sup. p. 55.

Hanc propoſitionem ſecundæ ratiocinationis approbatione ſubiecta tractare conueniet, quemadmodum in ſuperiore ratiocinatione præceptum eſt. Deinde ad aſſumptionem veniendum: cui pari ratione ſua probatio addatur. Poſtremo loco inducenda complexio eſt. Atque vt paucis multa complectar, quæ præcepta paulò ante de prima ratiocinatione data ſunt, eadem huc omnia transferantur. Neque verò præceptiones aliæ de tertia, & cęteris omnibus expectādę ſunt. Et quod de ſecunda primæ coniungenda præcepimus, idem

Hec Propō, Approbatione subjectâ, tractanda est iuxta precepta superiore capite trad.ª Assumptio sequitur cū sua Approbat.ᵉ Complexio demum addenda est.

Connectendi rones. reliquis eodem modo tribuatur. *Tametsi aliæ sunt connectendi rationes, quæ sese offerent, vel non quæsitæ componenti: ei verò aptissimæ, & elegantissimæ, qui illas in M. Tullio diligenter obseruarit.*

Quid spectandum in alijs argumētationum generibus, si illis vtamur. Cap. VIII.

ET quoniam aliter quàm ratiocinando argumentari possumus, atque alijs argumentationibus rem eandem explicare: & si hoc Cicero quoq; non tacuit, qui nunc hoc, nunc illo argumentationis genere vtendum tradidit varietatis causa: id tamen proposito exemplo quomodo fiat, operæpretium duxi paucis ostendere. Repetamus igitur idem thema, & in medio rursum collocemus.

Modo hoc modo illo Argumentandi genere uti possumus.

Thema, seu quæstio probanda statuat in medio.

Literarum studia sunt amplectenda.

Id confirmationis initio positum collectione multiplici absque ratiocinatione explicari poterit, ita, vt cum ad conclusionem perueneris (quæ idem quod propositio in hoc argumentandi genere præter rationes repetitas complectitur) alia collectione vti possis, atque ita deinceps in alijs. Nam complexio superioris collectionis eadem est propositio sequentis. Quam argumentandi rationem in principibus Oratorum Demosthene, & M. Tullio obseruare frequenter licet, in ijs præsertim orationibus, quas ad populum habuerunt. Sed in eadem oratione nunc ratiocinatione, nunc

Collectione multiplici explicetur.

Conclusio Collectionis idem quod ejus Propositio complectit.

Conclusione unius Collectionis Collectio altera exsipiat.

Complexio Collectionis antecedentis Propositio Sequentis.

Argumentandi ratio per Collectiones Ciceroni et Demosthenis frequens est.

In eadem orone nunc Rocinatione, nunc Collectione, nunc alio argumentandi genere pro arbitrio uti licet.

collectione, nunc alio argumentandi genere pro arbitrio vti licet, vt sæpe iam monuimus. Illud modò videndum est, quid deceat, quidq́; sit aptum magis.

Vnum plærunque argumentum sufficere ad quęstionem, vel rationem quæstionis explicandam. Cap. IX.

HOC loco tandem illud aperiendũ est, quod nos ostensuros, cum de partibus artium loqueremur, polliciti sumus. Commodior enim locus id exponendi se non obtulit, cum alio, qui secundus aliarum rerum explicandarum cursus impediretur. Si quis itaque tribus illis principalibus rationibus prætermissis, sola illa partium enumeratione contentus esse velit: quæstioni hoc modo rationem subiungat oportet.

Partiũ enumeratio sola questioni subjici potest.

Quia studia Grammaticæ, Dialecticæ, Rhetoricæ, Musicæ, Arimethicæ, Geometriæ, & Astronomiæ sunt amplectenda.

Aut ex altera distributione partiũ: hoc pacto.

Quoniam earum artium studia, quæ sunt cognitionis, itemq́; actionis, & effectionis amplecti conuenit.

Ex quibus deinde ratiocinationes, aut aliæ argumentationes fiant, quemadmodum supra demõstrauimus. Sed cum rationes illæ superiores tres aptissimæ sint ad explicandam quæstionem: poßet hæc enumeratio adhiberi, vt supra dictum est, ad confirmationem vnius argumenti ex tribus ante

Ex partibus enumeratis Ratiocinationes aut aliæ Argumẽtationes fiant.

Rones illæ tres posite sup. p. 54. aptissime sunt ad q. explicãdã.

Partium hæc enumeratio adhiberi posset ad confirmatione unius argi ex supra positis p. 54.

Praesertim vero ad Confirmatione tertij.

propositis. Nullum autem omnium est, cui aptius quam tertio conueniat. Argumentum igitur illud quasi thema hoc modo in pagina media collocatum.

Literæ sunt hominum generi vtiles, ac necessariæ.

Subiecta hoc pacto ratione comprobabis.

Quoniam Grammatica, Dial. Rhetor. Music. Arithmet. Geom. Astronom. sunt hominibus vtiles, ac necessariæ.

Quia cognitionis artes, action. & effectionis sunt mortalibus fructuosæ, & necessariæ.

Hæc autem argumenta oratoriè, & artificiosè tractata quantam rerum syluam, quantamq; dicendi copiā oratori suppeditatura sint, nemo non videt, qui sit mediocriter eruditus.

De tractanda parte quæstionis negante, & de refutatione. Cap. X.

TQVE hæc ferè ratio est tractandi partem quæstionis affirmantem, & probandi. Nam de motu etiam infra nonnihil dicetur. Nequis autem putet alias argumentationes ad refutandum necessarias eße: quæ affirmanti parti quæstionis explicandæ conueniunt; eædem neganti possunt accommodari. Quod quidem breuiter, & cursim in eodem exemplo persistentes ostendemus. Collocandum igitur, vt supra diximus, in medio thema, hoc pacto.

Rationes, que parti affirmanti questioni conueniunt, neganti possunt eedem accomodari.

Collocatur in medio Pars negans questionis

Literarum studia non sunt amplectenda.

Dein-

Deinde firmiſſimas quaſque rationes huic ſubijcere oportet, hac ratione.

Quia obſunt valetudini.

Quia nocent rebuſpublicis, & regnis.

Quia nobiliſſimi quique rebus alijs potius, quàm artibus delectantur.

Plures quidem rationes proferre poſſem: ſed his docendi cauſa ſum contentus: ex quibus ratiocinationes eodem modo confici poſſunt, quo ſupra demonſtrauimus, & oratione dilatari; aut in collectionem aliaſque argumentationis formas redigi. Quare omnia de ſuperioribus repetantur. Illud vnum hoc loco tantùm meminerimus, vnicam eſſe argumentandi ſpeciem, quæ ſit propria confutationis, cui violatio nomen eſt: cum tamen ea rarò vti contingat.

De diſpoſitione quæſtionum, argumentorum, & argumentationum in oratione. Cap. XI.

IAM verò cum, & quæſtiones interdum plures in eadem oratione tractandæ principales, & argumenta plura cum horum tractationibus locum habeant, hiſque non rarò amplificationes ad mouendum comitentur: nonnulla de his, vt inſtituti noſtri ratio poſtulat, collocandis, perſtringamus. Non enim parui refert quo quæſtiones ordine digerantur, & ab oratore tractentur: cum plerunque accidat, vt vnius cognitio, ex alterius cognitione pendeat. Ex quo fit, vt niſi

eam quæstionem, cuius explicatione sequens illustretur, priorem tractet, magnum lumen detrahat orationi. Nam cùm alia multa perspicuitatem efficiunt, tum vel maxime ordo lucem ijs affert, quę dicuntur. Quamobrem quæstiones qualescunque sint sic ab oratore disponãtur, vt eæ, quibus expositis, reliquas auditores facilius intellecturi videantur, antecedãt, aliæ subsequantur: cęteroquin ordinem, cuiuis ad arbitriũ fingere licebit. De hac quæstionum dispositione multa præclarè a Rodulphus scripta reliquit, ex quo fonte hauriãt omnes quantum, quoq; modo videbitur licet.

a Lib. 3. de inuentio. Dialect. cap. 12.

Proxima est collocatio argumẽtorum: de qua illud breuiter tradi potest, quòd M. Tullius docet in b oratore, vt de firmissimis alia orator prima ponat, alia postrema, inculcetq; leuiora. Qui plura de hac re desiderat, legat libros Rhetoricos M. Tullij, & aliorum, sed Rodulphum non prætermittat in lib. 3. cap. 13. in quo argumentationem pro argumento ponit.

b Cic. in orat. 50.

Sequitur ordo argumentationum, qui duplex est: aut enim in ipsis argumẽtationibus, aut in partibus earum disponendis positus est. Ac de priore quidem ratione illud breuiter dici potest eodem esse ordine argumentationes digerendas quo argumenta disponi oportere dictum est. De posteriore iam pleraq; in progreßu totius præceptionis huius tradita sunt: sed alia quędam commodè hic præcipientur. Quamuis enim ille ordo partiũ argumentationis, qui supra expositus est, in componendo teneri queat, ita vt in quaque argumentatione tractanda propositio prima cum approba-

tione

tione sit: assumptio secunda, quam sua probatio sequatur: conclusio extremum locum occupet (quem ordinem tyronibus in principio sequẽdum iudico, dum paulò maiorem in literis progressum fecerint, & plusculum iudicij nacti fuerint) quia tamen similitudo est satietatis mater, nè semper eodem modo dicere videamur, seruanda erunt illa diligenter præcepta variandæ argumẽtationis, quæ à M. Tull. dari c supra diximus, & à nobis alibi copiosissimè declarantur. Nè quis autem nostram diligentiam in re proposita desideret, demus aliquod huius ordinis in ea specimen, quod sit quasi exemplar futurum reliquis. Nam confirmationis principium in hac oratione, quæ de literis habetur, duci ab assumptione cum sua ratione potuit, quam vel conclusio, vel propositio cum approbatione sua sequeretur: quanquam alterutrius sumptionis approbatio præteriri potest: cùm præsertim semper omnia cõfirmare argumẽtando necesse non sit, Quinetiam alterutri sumptioni suam approbationem præponere licet, vel etiã interponere, vt pars approbationis antecedat, pars consequatur. Accidere illud etiam potest, vt complexio primum sibi locum vendicet, assumptio secundum, propositio postremum. Quanquam prudentia, vt vbique, ita hic, moderari debet prudenti oratori, & prouido. Quamuis enim plærunque hanc an illam partem præponas parum, aut nihil intersit: interdũ tamen temeritatis, ac stultitiæ argumentum sit ordinem partium argumentationis in dicendo negligere. Quare quod de quæstionibus collocandis præceptum est, idem aliquãdo hic faciendum

c Supra cap. 4. Vide, & Rodulph. lib. 3. de inuẽ. Dial. cap. 14. & c. 15.

Qui ordo servandus tyronibus.

Varianda Argum.tio

Cofirmationis initiu duci pot. ab Assumtione cum sua probatione: quam sequat. Conclo, vel Propositio.

Non omnia confirmanda sunt necessario.

Alterutri sumtioni approbatio prepo[ni] pot, vel etiam interponi.

Pot. et Complexio primu Assumtio secundu Propo. tertiu locu occupare.

ciendum esse intelligatur: cũ præsertim ipsæ sumptiones, & omnino quidquid sumitur ad probandum vel probatur, quæstionis accipiat nomen. Huiusmodi autem varietates argumentandi in Ciceronis orationibus obseruare cuiq; licet. Verùm & hæc pauca, quæ diximus, & alia variãdæ argumẽtationis pręcepta ex ipsius M. Tullij locis paulò ante citatis petantur. Vnum illud tantùm breuiter significabo cuius vsum per se satis tyrones non sint intellecturi, nisi exẽplo aliquo doceãtur, quod Cicero in partitionibus oratorijs inter cætera distinguendæ argumentationis præcepta plerumque imperandum esse, & optandum tradit. Repetamus igitur, exempli causa, complexionem ratiocinationum superiorum, quę hoc pacto simpliciter, & indicandi modo efferetur:

Imperando et optando variari potest argumentatio.

Ergo literarum studia diligenter sunt amplectenda.

Eam imperando sic exprimi ferè oporteret.

Amplectimini ergo adolescentes literarum studia, atque in bonas artes incumbite diligenter.

Optando autem hoc modo cum repetitione argumenti.

Vtinam studiosi adolescentes, studiosius literas amplecteremur, quibus illam nostrę naturæ partem, qua similes Deo dicimur, excoleremus.

De his intelligi facile potest, quo modo alijs exornationibus, quę à M. Tullio cursim indicantur, vti ad variandum debeamus. Ita fiet vt cum sępius in toto cursu orationis complexio repetenda sit,

Complexio sepius repetenda e in toto cursu orationis.

da sit, facilè tædium hac varietate vitetur, atque oratio ipsa magis exornetur. Quę sanè variandi ratio in alias quoque partes argumentationis cadere potest. Si quis omnia, quæ de dispositione Rodulphus in 3. lib. de inuent. Dialectica scripsit, videre desiderat, incipiat à cap. 6. eius libri, & sequentia percurrat vsque ad cap. 11. à nobis primo loco de hac supra notatum; maximè verò decimum, in quo agitur de collocatione narrationis oratorię.

De amplificatione, & motu, & eorum collocatione. Cap. XII.

RESTANT amplificationes, quę ad motum sunt comparatę: quibus qui loci conueniant in oratione breuiter aperiendum est. Id enim ad collocandi rationem quoque spectat, de qua nunc agimus. Quoniam igitur, vt inquit Antonius in 2. a de Oratore tribus rebus homines ad nostram sententiam perducimus, aut docendo, aut conciliando, aut permouendo: vna ex his tribus præ nobis est ferenda, vt nihil aliud nisi docere velle videamur quo spectant ea, quę adhuc de componendo diximus: reliquę duę, de quibus nunc breuiter agendũ est, sicut sanguis in corporibus, sic illæ in perpetuis orationibus fusæ eße debebunt. Nam & principia, & cæteræ partes orationis habere hanc uim magnopere debent, vt ad eorum mẽtes, apud quos agitur, mouendas permanare poßint. Sed his partibus orationis, quę etsi nihil docent argumentando, persuadendo tamen et commouendo proficiunt

a Quid Cice. 310.

pla-

Digressiones ad mouẽdũ sępe utiles.

Digressiones ad amplificandum dant post Narrationẽ, Confirmõnẽ, Refutationẽ.

plurimum, quanquam maximè proprius est locus & in exordiendo, & in perorando: digredi tamen ab eo, quod proposueris, atque agas permouendorum animorum causa, sæpè vtile est. Itaque vel narratione exposita sæpè datur ad commouendos animos digrediendi locus, vel argumentis nostris confirmatis, vel contrarijs refutatis, vel vtroq; loco, vel omnibus, si habet eam quæstio dignitatem, atque copiam, rectè id fieri potest: hæq; quæstiones sunt ad augendum, & ad ornandum grauissimę, atque plenissimę, quę plurimos exitus dant ad eiusdem digressionem, vt ijs locis vti liceat, quibus animorum impetus eorum, qui audiunt aut impellantur, aut reflectantur. Huc etiam pertinent quæ scripsit M. Tullius in b Oratore his verbis. Augendis verò rebus, & contra abijciendis, nihil est, quod non perficere possit oratio: quod & inter argumenta faciendum est, quotiescunque dabitur vel amplificandi, vel minuendi locus, & penè infinitè in properando. Atque vt omittam quæ hac de re in Partitionibus & in 3. de Oratore traduntur (nam hęc alibi tractabimus) illa tamen quę in Bruto idem scripsit non prætermittam, quod plurimum huic loco lucis afferant. In eo nanque c libro de Sergio Galba loquens ita scriptum reliquit: Et nimirum is princeps ex latinis illa oratorum propria, et quasi legitima opera (idest officia) tractauit, vt egrederetur à proposito ornandi causa, vt delectaret animos, aut permoueret, vt augeret rem vt miserationibus, vt communibus locis vteretur. Quibus verbis, cum plures digrediendi, & amplificandi rationes, quàm vel conci-

lian-

b Cic. in Orat. 127.

c Cic. in Orato. 32.

Galba egrediebatur a proposito ad Delectandos Permouẽdos audit. Augendã rẽ ~~Misericordiã~~ Miserandũ Cõb. locis utendũ

liandi, & delectandi, vel permouendi, & concitandi causa percensere videatur: tamen id ita accipiendum est, vt illę omnes postremis duobus oratoris muneribus, quę supra recensui, cōtineantur. Egredi namq; à proposito, si quidem id fiat ornandi causa, pertinet ad secundam partem officij oratorij: si concitandi, ad tertiam. Augere rem vel ad conciliandum spectat, vel ad permouendum. Miserationes permotionem habent. Vti locis communibus est quidem oratori: sed locis communibus vtitur orator vel orandi, & delectandi causa, vel inflammandi. Aliter tamen cùm orator Christianus omnis, tum vel maximè ecclesiasticus inflammare animos, & omnino affectibus vti debet, quàm veteres in causis agendis oratores vterentur: quibus certè hoc mouendi munus minimè conueniebat in causarum actionibus, quod plerunque his iudicia peruerterentur: ne Christianis quidem in simili genere congruit: nisi forte cum certissima veritas & publica Christianę religionis vtilitas, improbitate hominum, in discrimen vocaretur. Ad ecclesiasticorum oratorum id maximè proprium est: quibus non est satis rerum veritatem ostendere: sed animos etiam auditorum ad æternę fœlicitatis desiderium rapere: ac proinde iacentes in vitijs erigere, languentes in via domini excitare, ad omne Christiani officij genus impellere: in summa, Dei amore, et proximi illorum mentes incendere; non in personas more veterum, sed in vitia odium concitare. Sed, vt ad propositum reuertamur, ex ijs quę dicta sunt liquidò satis constat, quibus in locis oporteat excitare motus: res

tamen

Ea oia pertinent ad Conciliādū et Mouendum.

Egressiones pertinet ad Conciliandū, et Permouendū.

Augere rē pertinet ad Conciliandū vel ad Permouendū.

Vti locis cōibus spectat ad Conciliādū, et ad Mouendū.

Affectibus quando uti liceat in iudicijs oratori Christiano.

Oratorū ecclesiasticorū maxime proprij sunt affectus.

Oratores ecclesiastici non in personas, sed in uitia incitare hōies debent.

tamen liquidior fiet præceptis ad thema propositum accommodatis. Atque vt principia, & perorationes omittamus, in quibus maximè amplificationes dominantur, de confirmatione disseramus. Nam propositione approbata primæ ratiocinationis, vel certè post complexionem totius ratiocinationis, digredi licet ad amplificandum in eos, qui quę ad cultum corporis, quàm quę ad animum excolendum pertinent, persequi malunt: ita dum corporis curam potissimùm gerunt, ferinum viuendi morem persequuntur. Quę sanè amplificatio copiosè ornari, & exprimi potest. Videndum tamen est, ne quid nimis, & vt misericordia potius in illos, quàm odium, vel inuidia excitetur. Quod autem de hac vna ratiocinatione dicitur, idem de alijs iudicandum est, dummodo aßumptione confirmata (si res materiam amplificandi suppeditaret) id etiam fieri poße intelligatur. Quinetiam hæc præceptio debet ad alias argumentandi species accommodari. Cumq; in orationem multæ descriptiones, & narrationes, aliæq; id genus digreßiones, tum ornandi, tum delectandi causa incidere poßint: non erunt illę quidem, si res ita feret, prætermittendę: hic tantùm vna cautio est, vt in his modus non transeatur, nec ea exprimantur oratione, quæ molestia onerent, potius, quàm leuent auditores. Proposita certè quęstio, in qua de literis agitur, pręclaras tum descriptiones, tum narrationes admittit. Nam primę argumentationis propositione approbata, opportunus componenti dabitur digrediendi locus ad Gymnasia veterum Grę corum describenda, in quibus viri ingenio,

Amplificationes in Principijs et Perorationib. maxime dominantur.

Digredi licet ad amplificandum propositione approbata, vel post complexionem totius ratiocinat.

In Amplificando videndum ne quid nimis.

Assumptione et confirmata licet amplificare

In oratione cadere possunt multe
Descriptiones
Narrationes
Alieque Digressiones.

Modus tamen ne transeat.

Questio supra posita preclaras admittit Descriptiones et Narrationes.

genio, doctrinaq́, præstantes animos literarum studijs excolebant: quorum exempla proferenda sunt ad propositionem illius ratiocinationis illustrandam, & collocupletandam. In alteram quoque ratiocinationem commodè narratio cadet: qua exprimatur pręstans reipubl. forma cuiusdam Indicæ gentis: quæ inter cętera, quæ ad rempublicam bene, & fęliciter administrandam pertineăt, illud quoque uiderit, necessariam esse Academiă, in qua bonis artibus adolescentes imbuerentur, quod uel honestas esse huiusmodi exercitationes, uel reipub. perquam fructuosas], & planè necessarias intelligeret. Hic erit numerus Gymnasiorum, & mos etiam ipsius Academiæ describendus. Tota uerò huius rei historia, ex eorum libris petenda est, qui res Indicas nuper literis mandauerunt. Cæterùm de affectibus qui plura desiderat; legat pręter d M. Tullium, & e Aristotelem legat, inquam, Rodulphum f Agricolam, qui de utroque motus genere multa præclare disseruit. Sed omnia, quæ de hoc generè ab illis, alijsq́, scripta sunt, Christi regula dirigantur.

d Cice. in 3. de Orat. a 178. ad 216.
e Aristoteles in 2. ad Theo.
f Rodulp. lib. 3. de Inuent. Dialect. c. 1. ad cap. 6.

De affectibus qui legendi.

Quædam de genere demonstratiuo peculiaria. Cap. XIII.

IAM verò in exornationibus peculiaria quædam sunt obseruanda: quod in his certa, aut pro certis posita augentur, et exornantur, non incerta probantur, ex quo fit, vt hę amplificationibus constent, non argumĕtationibus, vt Cicero a in Partitionibus Ora-

In exornationib. certa aut pro certis posita augentur et exornant.

Exornationes Amplificationib. constant, nō argumentib.

a Sect. 7.

Interdũ et Argumentationibus utuntur

Oratorijs docet, nisi cum aliquid dicitur, quod incredibile videri possit, vel cuius aliquis alius autor existimetur, vt docet b Aristoteles. Excipiendę sunt etiam scriptiones, idest, ea quæ à viris eruditis de disciplinis conscribuntur, aliaq́ generis eiusdem, in quibus & dubia probari, & argumentari autores nemo dubitet, cum tamen c hęc sint exornationis. Sed cum ibidem M. Tullius dicat in huius generis orationibus etiam facta narrari; perspicuum est, in eas incidere narrationes: vt confirmatio in hoc genere, ex narrationibus, & amplificationibus tota constet. Quod quoniam rudioribus obscurum videbitur, cæteris omissis quæ de genere Demonstratiuo ex eodem libro Partitionum, & aliunde petenda sunt, planum facere conabor: cum pręsertim maximum in hac re vna momentum sit positum laudationis. Illud ergo ratum, ac fixum eße debet, in demonstratiuo genere extra scriptiones illas quas modò dixi, semper amplificationibus, rarò argumentis, & argumentationibus vti oratorem. Amplificationes autem huiusmodi, vel ad personas, vel ad res exornandas magnificentius, et extollendas altius adhibentur. Sed cum laus, aut vituperatio personis ex bonorum, aut malorum generibus & potissimùm ex animi bonis & virtutis vsu contingat: cognoscenda erit laudatori eius vita, quem laudandum suscepit, vnde singula eius consilia, dicta, factaq́; laudabilia, idest; quę cum virtute sensit, dixit, aut gessit, ut d est in Partitionibus, aut certè præcipua, & maximè insignia ad laudem, inde ad ornandum, & augendum adhibitis amplifica-

b Lib. 3. ad Theod. ca. 17. non lõgè à principio, vel cap. 27. in principio capitis.

c Vide Cice. in Orat. 37.

d Partit. 82.

In Exornationes incidũt etiã Narrationes.

Confirmatio in hoc gñe ex Narrationib. et Amplificationib. tota constat.

In Gñe Demonstratiuo ex Amplificationib. raro argumentib. utit Orator

Amplificationes cur in hoc gñe adhibeat.

Laus aut Vituperatio unde hoi contingat.

Laudatori cognoscẽda ẽ vita ejus quẽ laudare velit.

fica-

ficationibus ex inueniendi locis, colligat. Vnumquodq; autem horum in propria virtutum genera digestum exponi, & narrari breuiter oportet: propterea scripsit M. Tullius hoc dictionis genus narrationibus factorum confici, quibus adderentur amplificationes. Sed narranda esse itidem consilia, atque dicta, non facta solùm superior locus partitionum paulò ante à me notatus, docet. Cum ergo hęc in exornatione sigillatim exposita sint amplificanda, narrationes nudę non erunt, nè historia mera texi videatur. e Quare ita progrediendum erit à primo ad vltimum, vt cum aliquod consilium, dictum, factumve breuiter exposueris (breuitas autem expositionis interdum quatuor, aut quinque versiculis, plerunque vno, vel duobus, non rarò etiam paucioribus verbis continetur: quanquam sunt aliquando longiores narrationes) illi vnam, aut plures amplificationes adiungas: inde aliam subiungas alterius consilij, vel dicti, vel facti narrationem: deinde hanc ipsam amplifices, vt prius: atque ita deinceps ad reliquas ordine progrediaris. Quæ ratio multò iucundior erit si longiores tum narrationes, tum amplificationes breuioribus permiscueris. Exempla sunt apud Ciceronem laudis, in oratione pro lege Manilia, quę licèt sit generis deliberatiui, ea tamen pars in qua Pompeius laudatur est exornationis: vituperationis, in 2. Philippica, dempta refutatione in qua certum est illum argumentari. Hęc autem planius intelligentur ex artificio harum orationum à nobis explicato. Nam longum nimis esset hoc loco singula persequi. Hic illud intelligi

e Vide Cice. in partit. 82.

telligi satis est in 2. Philippica temporum ordinẽ seruari: in oratione pro lege Monilia omnem laudem ad propria virtutum genera reuocari. Neque verò existimandum est plurium consiliorum, dictorum, factorumve narrationes esse necessarias ad amplificandum: nedum omnes. Nam interdum in vna oratione vel vnius facti prȩclari commemoratio breuis copiosè potest exornari: vt M. Tullius in oratione pro Marcello, vnum Cȩsaris clementer factum, idest, M. Marcelli restitutionem, & veniam ei datam, miris laudibus, variè amplificando, extollit in confirmatione: Nam in refutatione probationibus, & argumentis vtitur. Omnia verò in explicatione artificij orationis illius ostensuri sumus. Et in oratione ad Quirites post reditum, totus est in augendo, & exornando beneficio suæ restitutionis occupatus. Et in altera parte orationis pro Archia poeta duo tantùm attingit ad eius laudem, quod & poeta sit optimus, & bene de Romana repub. meritus, & ad vtrunque multas, variasque amplificationes adhibet, quemadmodum ibi ostendimus. Ita autem amplificanda sunt omnia, vt vbique tamen mendacium fugiamus. Non enim sunt veteres imitandi Rhetores, qui res esse augendas, vel minuendas præter veritatem docuerunt: quinetiam plura tribui bona ei, qui laudetur, quàm reuera habeat, voluerunt; quod faciendum Isocrates in Busiride prȩcepit. Ex his alijsq́; Rhetorum prȩceptis perspici posse facilè puto, quemadmodũ personas laudari oporteat. Quod ad res attinet exornandas, quȩ de amplificandi ratione modò dicta sunt, eadem

dem huc debent accommodari. Nam narrationes nullæ tales incidunt, quales illæ superiores existunt. Intercurrunt quidem aliquando alterius generis, sed quę ipsæ in amplificationibus aliter numerentur. Res appello alia quæcunq; preter personas, ut res diuinæ sunt, animi bona vel mala, & alia genera bonorum, regiones, urbes, ædificia, deniq; omne genus rerum, qđ exornari amplificãdo queat. Latius enim genus hoc patere uolumus, & ad suã laxitatem reuocari, non solũ pertinere ad clarorũ uirorum laudationes, & ad improborũ uituperationes. Sed siue res, siue personæ magnificẽtius amplificando exornentur non modò ad honestam delectationem auditorum; sed multo magis ad utilitatẽ, aut, si mauis, ad oblectationem utilem eorum, qui audiunt, uel ad iucundam utilitatem, utroq; in genere ámplificationes quasdã principes esse, alias earũ quasi famulas, et administras: quã quam hæ non semper adhibentur. Principes uoco eas, quæ proximè ad id, quod amplificandum est, admouentur, siue id consiliũ sit, siue dictũ, siue factum, siue quiduis aliud. Famulas uerò, et administras nomino, quę uel principibus, uel primis etiã famulis, tum amplificandis, tum illustrandis apponuntur. Quę cum plures frequenter esse possint: perspicuum est quàm longè, lateq; una amplificatio spargi queat. Exempla sunt prgclara apud M. Tullium in orationibus modò citatis: quarum illustris explanatio est ex commentarijs nostris in eas orationes petenda. Illud etiam animaduertendum est, cum plures primariæ amplificationes, & quasi dominę ad idem, uel factum, uel dictum, & c.

Amplificationes aliæ Principes, aliæ quasi Famulæ et Administræ.

Amplificatio una Princeps longe lateq; spargi poterit.

admoueri possint, multo plures futuras, si ita res tulerit, quæ illis famulentur: cum singulis plures famulæ possint comitari. Sunt autem valde illustres amplificationes illæ, quæ cum sint ex comparationum loco omnis generis ductę, vtramq; partem habent multiplici amplificatione illustratã. Quod cuiusmodi sit ex orationibus item M. Tullij, & explanatione nostra facilè cognoscetur. Ex quibus, & ex his, quę hic tradidimus exornandi pręceptis, multò faciliorem laudandi rationem tyronibus futuram non dubito.

Amplificationes quę illustrissimę

De exordio pauca. Cap. XIIII.

HISCE rebus omnibus consideratis, tractata etiam si qua inciderit, refutatione, quam contrariæ rationes supra positæ in hac re literaria constituerent in ea refellendę: tum denique id quod primum est dicendum, postremo loco cogitandum est, quo vtendum sit exordio: id, quod actori causarum ciuilium præcipit Antonius in 2. de a Oratore. Principia verò & leniora esse bebent, & non extrinsecus aliunde quærenda; sed ex ipsis visceribus quęstionis sumenda sunt, vt b ibidem tradit ille. Idcirco tota quæstione pertentata, atque perspecta: locis omnibus inuentis, atq; instructis considerandum est quo principio sit vtendum. Sic & facilè reperietur: sumetur enim ex ijs rebus, quæ erunt vberrimę, uel in argumentis, vel in his partibus, ad quas amplificandi causa, & ornandi dixi digredi sæpè oportere, vel ex vtroq;.

Quo utendum sit exordio postremo loco est cogitandum.

a Apud Cice. in 2. de Orat. 45.
b Sect. 318.

Principia ee debent leniora.

ex ipsis visceribus quęstionis sumenda.

Id etiam exemplo thematis propositi planũ fiat. Cum enim dixerimus descriptiones quasdam Gymnasiorum, & narrationes, atq; etiam alias amplificationes, quibus qui abhorrent à literis arguerẽtur, inserendas: ex his omnibus, aut ex plerisq; illarum, atq; adeo ex præcipuis rationibus, & argumentis licebit exordiri: nimirum laudandis veterum Græcorum, necnon illius gentis Indicæ, aliarumq; nationum institutis, quæ cognita humanæ mentis præstantia, eam incultam, & ignorantiæ dumetis obsitam non reliquerunt. Idq; amplificetur breuiter per comparationem, eorum reprehensione, qui animi cultu neglecto, sese toto corporibus curandis dediderunt. Quintilianus, qui eadem fere cũ Antonio de hac exordiendi ratione c præcipit, principium quidem, cogitatione postremum esse vult: sed ut pronunciatione, sic etiam scriptione primum. Non luserit operam qui legerit eum Fabij locũ. Non abhorrent ab his ea, quæ scripsit Cicero in priore lib. de Inuent. His omnibus in causa repertis, & c. quæ breuitatis causa prætermitto.

c Lib. 3. c. 9 extremo. Principium cogitatione postremum, scriptione primum esse debet.

Sect. 25. pag. 187.

Quonam modo inuenta iam, & collocata dici conueniat. Cap. XV.

TQVE a inprimis duabus dicendi partibus, ex tribus initio propositis, qualis eſse orator debeat, generatim, planeq; descripsimus. Sed in his partibus (etsi graues, atque magnæ sunt) minus & artis est, & laboris. Cum autem quid, & quo loco dicat, inuenerit, illud est longè maximum, uidere quo-

a Cice. in Orat. sect. 50.

nam modo. Scitum est enim quod Carneades dicere solebat, Clitomachum eadem dicere, Charmadam autem eodem etiam modo dicere. Quod si in philosophia tantum interest quemadmodum dicas, ubi res spectatur, non uerba penduntur: quid tandem in causis, quibus totis moderatur oratio? Et quoniam institui paulò cumulatius hoc munus augere, quàm putaram (nam de inueniendo tantùm & collocando, cum ad hoc artificium adieci animum, uerba facere cogitaram) ne nunc quidem solùm de orationis modo dicam, sed etiam de actionis: ita eloquentię prætermissa pars nulla erit: quandoquidem de memoria nihil est hoc loco dicendum, quę communis est multarum artium: cum pręsertim de hac alibi disseratur. Quo b modo autem dicatur, idest in duobus, in eloquendo & in agendo.

b Cic. ibidem. 55.

Quibus modis nuda atque inornata orationis tum inuentio, tum dispositio uestiri splendidè, ornarique possit.

Cap. XVI.

a Cic. 3. de Orat. 34.

Vi nam a igitur dicendi modus est melior (nam de actione post uidero) quàm ut latinè, ut planè, ut ornatè, ut ad id quodcunque agetur, aptè congruenterq́, dicamus? Atq; eorum quidem quę duo prima dixi, rationem non arbitror expectari à me puri dilucidiq́, sermonis. Neque enim conamur docere eum dicere, qui loqui nesciat: nec sperandum qui Latinè non possit,

hunc ornatè esse dicturum: neque uerò qui non dicat quod intelligamus, hunc posse quod admiremur, dicere. In b quo igitur homines exhorrescunt? quem stupefacti dicentem intuentur? in quo exclamant? cuius orationem, quasi diuinam inter humanas putant? Qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & uerbis dicunt, & ipsa oratione quasi quendam numerum uersumq; conficiunt, id est quod dico ornatè. Sed est quidam c ornatus orationis, qui ex singulis uerbis est: alius, qui ex continuatis coniunctisq; constat. Singula d aut propria sunt, aut aliena. Propria uel usitata, uel inusitata, hæc rursus aut prisca, aut noua per e nominationem. Aliena porro f ab Aristotele translata dicuntur: quorum plura sunt genera. Verba enim, è suis sedibus ad alienas uarijs modis splendidè transferuntur: aut idem significando per g transgressionem: aut diuersa: atque hęc uel consentanea, uel dissentanea. Dissentanea, per h dissimulationem: consentanea uel absolutè per i Denominationem, k Intellectionem, l Pronominationem, & m Circuitionem: uel comparatè, per n Translationem, o Abusionem, & p Permutationem: uel utroq; modo, per q Transomptionem, & r Superlationem. Ita fit s ut singulis uerbis ornetur oratio, si aut usitatum uerbum sit, sed eiusmodi, quod

b Cic. 3. de Orat. 50.

c Cic 3. de Orat. 147. & in Orat. 80.

d Vide Cice. in Ora. 80. & 3. de Orat. sect. 247.

e Ονοματοποία. Vide ad Heren. lib. 4. 43. 3. de Ora 152

f Vide Cice. in Ora. 95. Aristo. &c. & 3. de Orat.

g Υπέρβατον. Vide aut. ad Heren. li. 4. 45

h Ειρωνεία. Vide Ci. 2. de Orato. 269.

i Μετωνυμία. Vide ad Heren. lib. 4. 44. Orat. 93. K Συνεκδοχή. Ad Heren. lib. 4. 46. l Αντονομασία. Vide an Heren lib. 4. 43. m Περίφρασις. ad Heren. lib. 4. 44. n Μεταφορά ad Heren. lib. 4. 46. & 3. de Orat. 154. o Κατάχρησις. ad Heren lib. 4. 46. Cice. in Orat. 94. & 3. de Orat. 167. p Αλληγορία. ad Herenn. lib. 4. 47. Cic. in Orat. sect. 95. & 3. de Orat. 164. q Μετάληψις. r Υπερβολή. ad Heren. lib. 4. 45. s Vide Cic. de Orat. 168.

Ornatus 2x. unus ex singulis verbis, alter ex coniunctis. Singula verba vel propria sunt, vel aliena. Propria vel usitata, vel inusitata. Inusitata vel prisca, vel nova. Aliena dicuntur ab Ar.e translata quorum plura sunt genera.

quod uel sonet optimè, uel rem maximè explanet: aut uetustum, quod tamē consuetudo ferre possit: aut factum vel coniunctione vel nouitate, in quo item est auribus consuetudiniq; parcendum: aut translatum, quod maximè tanquam stellis quibusdam notat, & illuminat orationem.

t Vide Cice. in Orato. 81.

COLLOCATA t *autem verba habent ornatum, si aliquid concinnitatis efficiunt, quòd verbis mutatis non maneat, manente sententia: aut si ex* u *numero & connexione pedum legitima, aliquid modulationis orationi conciliant, vt cum voluptate audiatur. Omnino* x *enim duo sunt, quæ orationem condiunt, verborum numerorumque iucunditas. In verbis inest quasi materia, in numero autem expolitio. Numeros* y *aures ipsæ metiuntur; ne aut non compleas verbis, quod proposueris, aut redundes. Sic autem è permissis & confusis pedibus, & in periodis, et in membris, et in incisis tenendi sunt numeri, sic sunt inter se nectendi pedes, ut quamuis* z *remissius quàm poema & liberius, tota tamen oratio & oriatur, et fluat, et cadat numerosè. Ex* zz *priori autem collocatione verborum quæ sumuntur quasi lumina, quæ* zzz *Græci quasi aliquos gestus orationis* σχήματα *appellant (quod idem verbum ab his etiam in sententiarum ornamenta transfertur) magnum afferunt ornatum orationi. Verba enim sic in oratione collocantur, ut eam uariè conforment & illuminent uel per adiectionem, uel per detractionem, uel sine detractione, et adiectione.* a *Adiectis uerbis figuratur oratio vel iisdem, vel diuersis. Diuersis multiplicatis*

u Vide Cice. in Orato. 228.
x Cice in Orat. 185.
y Cice. in partit. 18. & in Orat 168. & 173
z Vide Cice. 3. de Orat. 174. & 182. & in Oratore eam alibi tū sect. 227. Numerus aūt &c.
zz Vide Cice. 3. Orat. sect. 134.
zzz Cic in Orat. 83.
a Vide Cice. in Orato. 135. & in 3. de Orat. 204.

aut

aut per b interpretationem, aut per c disiunctionem. Iisdem variè reuocatis. Verba enim reuocantur vel nihil omnino mutata, vel cum mutatione quadam, vel vtroq; modo. Non mutata redintegrantur, aut continetur, cum duplicantur partim in eadem sententia, per d geminationem: partim non in eadem, per e reduplicationem: aut disiunctè, tum in eadem sententia, tum in diuersis. In diuersis, cum aut ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, per f repetitionem: aut in idem conijcitur, per g conuersionem; aut in vtrunque, per h complexionem. In eadem sententia, aut cum idem verbum initio positum, ad extremum refertur, per i Epanalepsim: aut adiungitur idem iteratum in medio, quod primo, aut in extremo, quod medio respondeat, per k conduplicationem: aut aliter confusè & permistè, per l implicationem: aut plura semel proposita iterando diuiduntur, per m regressionem. Cum mutatione figurant verba, cum aut leuiter commutata ponuntur, per n traductionem: aut eiusdem nominis casus sæpius commutantur per o declinationem. Vtroq; modo, idest, cum mutatione verbi, & sine mutatione, aut cum gradatim sursum versus redditur, per p gradationem: aut cum verba plura alternatim reuocata in plures quasi orationes progrediuntur, per q progressionem. His omnibus vnum addere licet r polysyndeton, quod particeps reuocationis eiusdem, & multiplicationis diuersorum, cum vel eędem coniunctiones, vel diuer-

b Συνωνυμία ad Heren. lib. 4. 39.
c Ἄλυτον. ad Heren. lib. 4. 39.
d Διπλασιασμός. Vide Quintil. li. 9. c. 3.
e Αναδίπλωσις.
f Αναφορά vel ἐπιβολή. ad Heren. lib. 4. 20.
g Επιφορά vel ἀντιστροφή. ad Herē. lib. 4. 20.
h Συμπλοκή. ad Herē li. 4. c. 28
i Επανάληψις. Hanc cōprehendit autor ad Heren. cōduplicatione. 39.
k Συνδίπλωσις. Vide ad Heren. li. 4 39. qui plures verborū figuras hac figura cōplectit.
l Πλοκή.
m Επάνοδος.
n Ad Her. lib. 4. 21.

o Vide Cic. 3. de Orat. 205. p Κλίμαξ. ad Heren lib. 4. 35. q Πρόβασις Cic. 3. de Orat. 204. r Vide Cic. in partit. 21. constructioq; verborum, &c.

uersæ frequentantur. Detractione verba conformant orationem, cum vel demptis coniunctionibus dissolutè multa dicuntur, aut verba, per s articulum: aut commota, & membra, per t dissolutionem: vel cum aliud quodcunque vocabulum certum, vnum aut alterum orationi detrahitur, aut in sententia expressum, per coniunctionem, u & adiunctionem: aut non expressum, per x interruptionem. At sine adiectione & detractione verbis figuratur oratio, vel conuenientibus inter se, vel discrepantibus, vel vtroque modo. Verba conueniunt aut ęqualitate, cum paria paribus referuntur, tũ coniunctione intermedia, per a membrum: tum nulla intercedente, per b Compar: aut similitudine quadam, vel exitu simili, tum similiter cadendo, per c ὁμοιόπτωτον*: tum desinendo, per d* ὁμοιοτέλευτον*: vel simili ferè omni ex parte sono, per e annominationem. Verba discrepant, cum aut contrarijs contraria referuntur, per f contentionem: aut corrigimus nosmetipsos quasi reprehendentes, per g correctionem: aut quo in quaque re uerbo vtamur, ambigimus, per h dubitationem. Verba tum conueniunt, tum etiam discrepant, cum aut singulis propositis adiunguntur, quę ad singula ordine referantur, per i relationem: aut sic mutata conuertuntur, vt sententiæ nascantur contrarię, per k commutationẽ. Atque his ferè verborum figuris ac luminibus ornabitur oratio.*

SED

s Autor ad Heren. lib. 4. 27.
t Διάλυτον. ad Heren. lib. 4. 42.
u Μεσόζευγμα, & ὑπόζευμα. ad Heren. lib. 4. 39.
x Ἔκλειψις & συνεκδοχὴ, sed alio sensu quàm tropus Cic. 3. de Orat. interruptum vocat.
a Κῶλον. ad Heren. lib 4. 27.
b Ἰσόκωλον. ad Heren. lib. 4. 28.
c Similiter cadens ad Heren. lib. 4. 29.
d Similiter desinẽs ad Heren lib. 4. 29.
e Παρονομασία. ad Heren. li. 4. 30
f Ἀντίθετον. ad Heren. lib. 4. 22.
g Ἐπανόρθωσις. ad Her. lib. 4. 37. h Ἀπορία. ad Heren. lib. 4. 41. i Παλινδρόμησις. Relatio dicitur a M. Tul. in 3. de Orato. 205. K Ἀντιμεταβολή, vel μετάθεσις. ad Heren. lib. 4. 40.

SED l *sententiarũ ornamenta maiora sunt: quæ duobus primis generibus cõtinẽtur.* m *Omnes enim sententiæ quibus orator cum dignitate, & ornatu figurat orationem, aut simpliciter, & sine vlla comparatione efferuntur: aut comparationem aliquam habent. Quę sunt expertes per se comparationis, his ita vtetur orator, vt aut ęquè dicat, aut plus, aut minus. Atque vt nihil addi, nihil detrahi corpori orationis videatur: idq́ modis pluribus: vel totum quiddam ornatè comprehendendo, vel ea, quę totum consequuntur, viuis quasi coloribus depingendo; vel etiam compellando, aut quasi compellãdo personam, remve aliquam. Totum aliquod comprehendet, aut id circunscribendo, aut partibus eiusdem enumerandis ornatius. Circunscribet ita, vt cum transegerit aliquid, definiat, per* n *definitionem: vt rem quamq́ describat paucis, per* o *descriptionem. Sic dicet enumerando, vt totum diuidat in partes, per* p *diuisionẽ: vt aliud alij tribuens dispertiat, per* q *digestionem: vt reliquis partibus expeditis, vnam, quam intendit, relinquat, per* r *expeditionem: vt idem faciat acriter interrogando aduersarios de singulis, & responsum cuiq; subijciendo, per* s *subiectionem. Res totum consequentes viuis coloribus depictas ita proponet, vt rem, quasi geratur, subijciat oculis, per* t *demonstrationem: vt formas rerum verbis quasi ante oculos ponat, per* v

l Cic. in Orat. 136.
m Tota hæc figurarum distributio ex M. Tul. collecta est, tũ in Orat. ad Brut. 135. 136. 137. 138. tũ in 3. de Orat. 200 vsque ad 204. tũ ex partitionibus 47. Et ex autore ad Herẽ. lib 4 & ex Quintil. libro 9. c. 2. &c.
n Ὁρισμὸς. Autor ad Heren. lib. 4 36.
o Διάγραφή. Definitionis genus quoddã, vt itẽ notatio seu Etymologia.
p Διαίρεσις. Quæ distributio dicitur à Cic. in Orat. ad Brutũ 137. de qua loquitur aliter autor ad Heren. libr. 4. 53.
q Μερισμος: vel Διανομή, autor ad Herennium libro 4. 48.
r Ἐχμιρισμὸς ad Heren. lib. 4. 41.
s Ὑποβολη. ad Heren. lib. 4. 34.
t Ἐναργεια. ad Heren. lib. 4. 69. & Cic. 3. de Orat. 200.
v Ὑποτύπωσις. Cic. 3. de Orat. 203. Vide Quintil. lib. 9. c. 2.

descriptionē: vt corporis alicuius formam verbis effingat, x *per effictionem: vt sępe vitam naturasq́; , & mores imitetur, vel in personis, per* z *imitationem; vel sine illis, per* a *notationem: vt muta quædam eloquentia, fictasq́; personas inducat, vel inter se loquentes, per* b *sermocinationem: vel aliter absentibus, & mutis sermonē dando, per* c *conformationem sic autem cōpellabit, vt interrogando vrgeat, per* d *interrogationem: vt rursus quasi ad interrogata sibi ipse respōdeat, per* e *ratiocinationem: vt sępe cum ijs, qui audiunt, nonnunquam etiam cum aduersario quasi deliberet, per* f *communicationem: vt addubitet quid potius, aut quomodo dicat, per* g *dubitationem: vt aliquid inexpectatum communicando subiungat, per* h *sustentationem: vt aliquid aliorū potestati, & iudicio tradat, per* i *permissionem: vt causæ fiducia nixus aliquid etiam non cōcedendum det, per* k *concessionem: vt liberius quid audeat, per* l *licentiā: vt obiurget aliquando, per* m *obiurgationē: vt execretur, per* n *execrationem: vt doleat, vel indignetur, per* o *exclamationem: vt ab eo quod agitur auertat animos, per* p *auersionem: vt rei expositę acclamet, per* q *acclamationem: vt aliquando im-*

x Προσωπογραφια ad Heren. lib. 4. 64.
z Ἠθοποιία. Cic. 3. de orat. 202.
a Τροπογραφία. ad Heren. lib. 4. 64.
b Διαλογισμὸς. ad Heren. lib. 4. 66.
c Προσωποπία ad Heren. lib. 4. 67.
d Ερώτησις. ad Heren. lib. 4. 23.
e Αιτιολογία ad Herē. li. 4. 24.
f Ανακόνωσις. Cic. 3. de Orat. 202.
g Διαπόρθσις. Quintil. li. 9. c. 2. autor ad Herēnium nullā sententiæ dubitationē ponit.
h Ὑπομονὴ, καὶ παράδοξον. Quintil. libro 9. cap. 2.
i Επιτροπὴ. ad Heren. lib. 4. 40.
k Συγχώρησις. Quintil. lib. 9. cap 2.
l Παρρησία. ad Herennium lib. 4. 49.
m Επιμεμψις. Cicer. 3. de Orat. 203 & in Orat. 138.
n Κατάρα. Cicer. de Orat. 203. & in Orat. 138.
o Εκφώνησις. Vide autorem ad Heren. libro 23.
p Αποστροφὴ. Comprehenditur ab autore ad Heren. Exclamatione.
q Επιφώνημα. Comprehenditur exclamatione ab eodem,

peret, per r imperationem: vt optet interdum, per s optationem: vt deprecetur, per t deprecationem, vt supplicet, per v obsecrationem. At que vt formam quotidiana, & vsitata splendidiorem his figuris ab oratore conformata induit oratio: ita illustriorem sumet faciem ijs illustrata: quibus, vel accrescat ipsa quodammodo, vel decrescat. Augebit corpus orationis orator, plusq; dicet, vel anticipando, vel non anticipando. Anticipando ita, vt anteoccupet quod putat opponi, per a ante occupationem seu præsumptionem. Non anticipando, vt à proposito declinet aliquantulum, per b digressionem: vt quod dixit iteret, per c iterationem: vt res in oratione dispersas vnum in locum cogat, per d frequentationem: vt proponat quid sit dicturus, seiungatq; ab eo quod dictum sit, per e transitionem: vt verset sæpe multis modis eandem, & vnam rem, per f expolitionem: vt hæreat in eadem commoreturq; sentẽtia, per g commorationem: vt interpellatorem coerceat, per h interpellationẽ. Decrescere videbitur, aut minus habere corpus orationis, cum ita dicet Orator, vt plus ad intelligendum significet, minus tamen dicat, per i significationem: vt aliquid reticere se dicat, per k reticentiam: vt sermonẽ velut ante legitimum finem abscindat, per l Præcisionem: vt aliquid relinquat, ac negligat, per m Præteritionem: vt se ip-

r Πρόσταξις. Cic. in Partit. 47. aut Imperamus, &c. s Εὐχή. Cicer. 3. de Orat. 203. & in Orat. 138. & in Partit. 47. t Δέησις. Cicer. de Orat. 203. & in Orat. 138. v Ἱκέτευσις. Cic. ibidẽ. a Πρόληψις. Cicer. 3. de Orat. 203. & in Orat. 138. Quint. lib. 9. c. 1. b Ἔκβασις. Cicer. 3. de Orat. 203. 201. c Ἀνάληψις. Cic. 3. de Orat. 201. d Συναθροισμός. ad Heren. lib. 4. 53. e Μετάβασις. ad Heren li 4. 36. f Ἐπεξεργασία. ad Heren. lib. 4. 55. & Cicer, in Orat. 137. g Ἐπιμονή. ad Heren. lib. 4. 59. h Διακοπή. Cicer. 3. de Orat. 203. & in Orat. 138. i Ἔμφασις. ad Heren. libro 4. 68. k Ἀποσιώπησις. Cic 3. de Orat. 203. Hanc autor ad Herenn. Præcisionem vocat lib. 4. 42. l Προτομή. Cic. 3. de Ora. 200. Quint. li. 9. c. 2. m Παράληψις. Occupatio. dicitur ab autore ad Heren. lib. 4. 58.

se reuocet, per n *correctionem: sępe, vt extenuet aliquid, per* o *diminutionem. Tot modis igitur sine comparatione, ornabit orator suum opus. Cum aliqua autem comparatione, cum sensa mentis ita exprimet, vt sententias opponat contrarias, per* p *contentionem: vt contra ac dicat, accipi, & sentiri velit, per* q *dissimulationem: vt addubitet quid potius, aut quomodo dicat, per dubitationem: vt res inter se similes comparet, per* r *similitudinem: vt formam cum forma conferat, per* s *imaginem: vt res gestas dictasve, minores, maiores, paresve, per* t *exemplum denique proponat. In tanta sententiarum varietate (nam quasi syluam vides) omnis eluceat oportet eloquentiæ magnitudo. Earum verè nonnullæ cum plærisq; in figuris nequaquam numerandæ videri queant: cuiusmodi illæ sunt, quæ in re circunscribenda, vel partienda sunt positæ, cum instrumenta cognoscendi quædam potius videantur: non id tamen obstat quominus ornandi quoque vim habeant. vnius* v *enim rei non vna est virtus. Quid sole est clarius, quo & clara, & conspicua redduntur omnia? Quid sole ornatius, quod est mundi totius, præsertim cæli, ornamentum, vel maximum? Definitionem quis neget, cum per periphrasim, pro vocabulo vno, enumerationem partium totius, cum pro toto ipso ponitur, ad ornatum orationis pertinere? Comparata quoque ad probandum adhiberi quis nescit? Sed & hæc, & alia omnia de quibus ambigi possit, quatenus, vel docent, vel probant, aliò referantur: quatenus*

n Επανόρθωσις Cic. 3. de Orat. 102. correctionis hoc genus pterijt autor ad Heren.
o Μείωσις. ad Heren lib. 4. 51.
p Αντίθεσις. Autor ad Heren. lib. 4. 52.
q Ειρωνεία. Cicer. 3. de Orat. 201. & 2. de Orat. 169.
r Ομοίωσις. ad Heren. lib. 4. 60.
s Εικών ad Heren. lib. 4 63.
t Παράδειγμα. ad Heren. li. 4. 63.
v Vide Cicer lib. 3. de Orat. 176.

nus illustrant orationem, & ornant, rectè in ornamentis numerentur.

Hæc x *sunt ferè, atq; horum similia, vel plura etiam eße poßunt, quæ sententijs orationē, verborumq; conformationibus illuminent. Quamobrem* z *quoniam de ornatu omni orationis, si nō sunt omnes patefacti, at certè commonstrati loci: qui omnes in nostro de Oratore libro, (ex quo, & has ornamentorum partitiones transtulimus) copiosè declarantur: nunc tandem quid aptum sit, hoc est, quid maximè deceat in oratione, videamus.*

x Cic. 3. de Orat. 206.
z Cic. 3. de Orat. 207.
De Decoro.

Qui a *enim illa omnia, quæ de ornatu dicta sunt, ita moderantur, vt rerum, & personarum dignitates ferunt; ij sunt in eo genere laudandi laudis, quod ego* b *aptum, & congruens nominē. Illud enim* c *perspicuum est, non omni causæ, nec auditori, neque personæ, neque tempori congruere orationis vnum genus. Itaque* d *hoc loco nihil est, quod præcipi poße videatur, nisi vt figuram orationis plenioris, & tenuioris, & item illius mediocris, ad id quod agimus accommodatam deligamus. Quot* e *enim officia oratoris, tot sunt genera dicendi subtile, in probando; modicum in delectando; vehemens in flectendo, in quo vno vis omnis oratoris est.* f *Ornamentis ijsdem vti ferè licebit, aliàs contentius, aliàs summißius: atque in re poße quod deceat facere, artis, & naturæ est: scire quid, quandoq; deceat, prudentiæ. Ergo* g *tenuis orator modò sit elegās, omnibus, & verborum, & sententiarū ornamētis erit demißior: trāslatione fortaße crebrior, qua fre-*

a Cic. 3. de Orat. 50.
b Vide Cicer. in Orat. 74.
c Cic. 3. de Orat. 208.
d Cic. 3. de Orat. 210. & 197. ad Heren. lib. 4. 12.
e Cicer. in Orat. 69.
f Cic. 3. de Orat. 210.
g Cic. in Orat. 81.

quentissimè sermo omnis vtitur non modo Vrbanorum, sed etiam rusticorum. Verborum h figuras adhibet quidem hic subtilis, sed paulò parcius: & quamuis numeros non negligat, minus i tamen curiosè illos consectatur. In k mediocre genus orationis, verborum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum, quæcunque scilicet aliquid leporis, & venustatis habent. Graue dicendi genus, l grauissima quæque verba, verborumq́;, & sententiarum figuras, quæ ad vehementiam faciunt, admittet. Illud quidem m perspicuum est, non modò partes orationis, sed etiam orationes totas, alias alia dicendi forma esse tractandas. Is n erit igitur eloquens, qui poterit parua sumisse, modica temperatè, magna grauiter dicere: quiq́; congruentem his omnibus actionem accomodabit.

h Cice. in Orat. 83.
i Cicer. in Orat. 77.
k Cic. in Orat. 95. 96.
l Ad Heren. lib. 4. 12.
m Cic. in Orat. 74.
n Cic. in Orat. 101.

Quo genere vocis, vultus, gestus, omnia quæ ornando dicas, illustrari debeant. Cap. XVII.

HAEC enim omnia a perinde sunt, vt aguntur. Nam in voce, vultu, gestu, & omnibus quæ sunt actionis, inest quædam b vis à natura data: quare etiam hac imperiti, hac vulgus, hac denique barbari maximè commouentur. Verba enim neminem mouent, nisi eum, qui eiusdem linguæ societate coniunctus est: sententiæq́; sæpe acutæ, non acutorum hominum sensus prætervolant: actio, quæ præ se motum animi fert, omnes

a Cic. 3. de Ora. 210.
b Cic. 3. de Ora. 221.

Oīa perinde sunt, ut aguntur.
Actio omnes mouet.

omnes mouet: iisdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos iisdem notis, & in aliis agnoscunt, & in se ipsi iudicant. Rectè ergo dicitur eloquendi c comes actio: cum sit d quasi corporis quædam eloquentia, constans è voce atque motu. Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maximè voce commouentur. Itaque orator vtcunque se affectum videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit sonum. De quo plura dicerem, si hoc præcipiendi tempus esset. Dicerem etiam de gestu, cum quo iunctus est vultus: qui e secundùm vocem plurimum potest. Omnis f autem actio Oratori, & cum rerum, & cum verborum momentis commutanda maxime est. Facit enim, & dulicidam orationem, & illustrem, & probabilem, & suauem, non verbis, sed varietate vocum, motu corporis, vultu: quæ plurimum valebunt, si cum orationis genere consentient, eiusq; vim, ac varietatem subsequentur. Volet g igitur ille, qui eloquentiæ principatum petet, & contenta voce atrociter dicere, & summißa leniter, & inclinata videri grauis, & inflexa miserabilis. Sed h ad vocem in dicendo obtinendam, nihil est vtilius, quàm crebra mutatio; nihil perniciosius, quàm effusa sine intermissione contentio.

c Cicc. in partit. 3.
d Cic. in Orat. 55. & in 3. de Ora. 220.
e Cic. in Orat. 60.
f Cicer. in partit. 25.
g Cicc. in Orat. 56.
h Cicer. 3. de Orat. 222.

Actio eloquendi comes.
Est quasi corporis quædam eloquentia.
In voce crebra mutatio sit.

CON-

CONCLVSIO ARTIFICII.

HAEC habui de componenda oratione, quæ scriberem: quibus cognitis quisque vel mediocri præditus ingenio, doctrinaque leuiter imbutus, & in scribendo paulum modo exercitatus, breui tempore componat orationem. Sed admonendi sunt omnes, qui hæc exercere voluerint, ne difficultate rei tractandæ, quæ se scribere cogitantibus, & nondum in hac palæstra exercitatis plærunque offeret, ab instituto deterreantur; sed vbi necessaria comparauerint ad componendum sumpto calamo quid possint experiantur. Sic enim difficultas omnis in facilitatem conuertetur: atque ijs quidem multo magis, qui aliquot menses in eorum exercitatione consumpserint: quique vnius, vel plurium Ciceronis orationum artificia cognouerint, quæ ex nostris explanationibus discere poterunt, cum volent. Nec enim aliam in componendo viam est Cicero sequutus: vt facile quiuis intelliget, qui artificia orationum eius perspexerit, penitusque cognorit. Quare hoc nostrum artificium erit instar exempli cuiusdam, quod ad inuestigandum cuiuscunque orationis artificium imitere. Nam quæstione inuenta, & præcipuis rationibus, quæ ad eam explicandam sunt adhibitæ, siue vna, siue plures fuerint per totam orationem dispersæ, vna quædam ratiocinatio ex omnibus simul collectis conficienda est. Deinde suis locis singulæ ratiocinationes ex singu-

singulis rationibus constituendæ, vt summam totius orationis oculis subiectam, vno aspectu contueri queas: sed ita, vt cum sumptiones omnes vbique non ponantur, * asterisco in summa ratiocinationum hoc modo facienda prætermissas ab oratore notes. Neque verò illud prætermittendum est, hoc idem artificium ad alias quascunque scriptiones, magna saltem ex parte posse accommodari, seruatis tamen ijs, quæ cuiusque sunt propria. Habent enim poetæ, & alij scriptores propria quædam, quæ non sunt illis cum oratoribus communia. Sed in omni oratione quæ argumentando rem explicat, eandem ferè sequi licebit argumentandi rationem, prætermissis, quod res fortasse non ferat, amplificationum modis. Quòd si quis omnes locos percurrendo, vel magnam illorum partem, tractare quidpiam velit, ordinem à Marco Tullio præscriptum in a partitionibus Oratorijs in hoc sequatur licet. De historia tamen dubitari possit: veruntamen spectat b hæc etiam ad munus oratoris magnamq; habet cum laudatione cognationem. Etsi namque minus frequentes amplificationes admittit historia: narrandi tamen serie, & dicendi modo cum exornatione consentit, vt cognosci potest ex Oratore ad Brutum Sec. 213. 214. Quinetiam proposita est in historia disserenti quæstio quam explicet expositione rerum, vt docet c Rodulphus. Verum de hoc scriptionis genere, & de superioribus aliquot generatim notatis, idem Rodulphus d Agricola legendus est. Nunc illud est reliquum,

a Sect. 7.

b Cic. 2. de Orat. 36.

c Rodul. lib. 2. de inuẽ. Dialect. ca. 10.

d Lib. 2. c. 16. & lib. 3. cap. 7. &

Hoc Artificiũ ad alias quascunq; scriptiones accõmodari potest.

Poetæ aliique scriptores hñt quędã quę nõ sũt illis cõia cum Oratoribus.

Orationes Poeticę et Historicę eandem fere argumẽtandi rõnem adhibent

Historia magnã habet cũ laudatione cognationem.

quum, vt aliquot orationum Marci Tullij artificium retexendo ijs quæ diximus congruenter, artificij generalis rationem comprobemus: vnde illius, & cognitio planior, & vsus in componendo facilior cuique reddatur.

FINIS ARTIFICII.
Componendæ orationis.

Laus Deo optimo Maximo.

ARTIFICIVM ORATIONIS PRO ARCHIA POETA

artificiosè retextum.

VM hac oratione Archias in iudicio defendatur, eam certum eſt ad iudiciale genus pertinere. Nam laudes hominis, quæ hic afferuntur ab Oratore, ad finem orationis præcipuum referuntur. Quatuor ſunt eius partes, Exordium, Narratio, Confirmatio, & Peroratio. Genus dicendi vbiquè temperatum præter iudiciorum conſuetudinem: vt, & ex poſteriore exordij parte, (in qua orator id ſibi permitti petit) & ex fine Perorationis perſpicitur.

Cum autem hæc oratio coniuncta ſit, quæſtiones in ea duæ tractantur, ambæ qualitatis: quæ ſunt huiuſmodi.

1 An Archias ſit ciuis Romanus?

2 An Archias, ſi non eſſet ciuis Romanus, dignus eſſet, qui ciuitate donaretur?

Cognoscēdę partes quęstionis

Vt ergo plenè, & facilè vel tractetur vtraque quæstio, vel tractata intelligatur, cognoscēdæ sunt partes eius, quemadmodum in primo artificij generalis capite præscribitur. Habenda est igitur hoc loco (vt aliquid ad rem præsentem accommodatè dicamus) Archiæ notitia, vnde sit ortus, à quibus, vbi, & quomodo educatus, quibus studijs operam dederit, quòd genus vitæ delegerit, quid profiteatur: & si quæ sunt alia id genus subiectę quæstionis huius propria, quæ vel ex huius orationis narratione magna ex parte fiūt perspicua. Ad hæc intelligendum quid sit esse ciuem Romanum, quid Romana ciuitas, cęteraq; omnia quæ ex artificij generalis præscripto ad quamuis partem attributi quæstionis cognoscendam spectant: ea præsertim, quæ ad rem, qua de agitur, perspiciendam, tractandamq; magis faciunt: vt qua ratione ciuitatis Romanæ ius aliquis adipiscatur. Quod idem in narratione M. Tullius attigit: Quatuor autem rationibus ex adiunctis (quæ sunt verissimæ, vel certissimæ ciuis Romani notæ) priorem quæstionem probat: & Archiam ciuem esse Romanum ostendit.

Habenda Archię notitia

Intelligendū quid sit, esse ciuem Romanū.

Quatuor rōnibus ex adjunctis ostenditur Archiā ee ciuē Rom.

1 Quòd sit ascriptus Heracleæ Romanis fœderatæ ciuitati.

2 Quòd Romæ domicilium tempore legis de ciuibus ferendæ habuerit.

3 Quòd sexaginta diebus apud Prætorem professus est.

4 Quòd alijs quoque ciuitatibus Romanorum municipijs fuerit ascriptus.

Ex quibus cum quæstione copulatis vna ratioci-

tioci-

tiocinatio conglobata coalescit, priorem confirmationis partem comprehendens, hoc modo.

Lege Carbonis, & Syllani, qui fęderatis ciuitatibus ascripti sunt: si tum cum lex ferebatur in Italia domicilium habuerunt: si sexaginta diebus apud Prętorem sunt professi: præsertim ab alijs quoque ciuitatibus Romanorum municipijs recepti: hi ciues Romani sunt.

Sed Archias ascriptus est Heracleæ Romanis fœderatæ ciuitati: domicilium Romæ tum, cum lex illa ferretur, habuit: sexaginta diebus professus est apud Prætorem: & ab alijs ciuitatibus Romanorum municipijs receptus est.

Archias igitur ciuis Romanus est.

Posteriorem verò quæstionem, qua dicitur dignus Archias, si non eßet Romanus ciuis, quem iure ciuitatis ornarent Romani, duobus præcipuè argumentis probat: quorum prius est ex adiunctis. posterius à pari. mihi ut ab effectis.

1 Quòd sit poeta eximius.

2 Quòd populi Romani nomen famamq́ue celebrârit.

Quanquam hæ rationes duę si cum altera parte quæstionis, Dignus, comparentur, efficiẽtes caussæ dignitatis videbuntur. Cæterùm ex his etiam vna ratiocinatio alteram Confirmationis partem complectens fiat, ad hunc modum.

Poetæ insignes, & Romani nominis buccinatores, digni sunt qui Romanæ ciuitatis iure honorentur.

G 3 Atqui

Ex quatuor rationibus una ratiocinatio conglobata coalescit.

Hęc propositio continetur illis verbis: Data est ciuitas &c. 203

Assumptio ubi 204.

Complexio ubi 204. 206.

Duob. argumentis probatur Archias dignus esse qui civitate donetur, si non sit civis.

Ex his duob. argumentis una fit ratiocinatio.

Atqui Archias, & poeta eximius eſt, & Romani populi ſtudioſus gloriam exornauit.

Quamobrem Archias, etiam ſi non eſſet ciuis Romanus, meritò in gregem ciuium aſciſceretur.

Sed cum hic ſint conglobatæ ratiocinationes duæ: in curſu orationis poſtea tractando diſtinguuntur à Marco Tullio: quæ hic etiam diſtinctæ, & nudæ, perſpicuitatis gratia, ponantur, hoc modo.

Hæ duæ ratiocinationes conglobatæ in cursu orationis distinguuntur.

I.

Poetæ inſignes magni faciēdi, ac digni ſunt qui à Romanis in ciuitatem recipiantur.
Archias eſt poeta eximius:
Archias ergo magni faciendus, & in ciuitatem recipiendus.

II. 213

Qui poetæ Romani populi nomen celebrant, & gloriam exornant, meritò à Romanis in numerū ciuium admitti debent:
Archias autem populi Romani gloriam, & laudem ſtudioſè celebrauit.
Archias ergo à Romanis meritò in ciuium numerum recipi debet.

Sed iam videamus quemadmodum hęc omnia in Confirmatione, iacto Narrationis fundamento, ab Oratore tractentur. Nam exordij diſcuſſio, perinde, vt in alijs orationibus, in extremum locum reijcienda eſt. Sic enim perſpicietur melius quonam pacto ex cauſæ viſceribus locis in ea vberrimis, eruatur.

Exordij discussio in extremum locum reijcienda in orationib.

NAR-

NARRATIO.

M. Tullius in hac Narratione, quæ est ipsius causæ propria, patriam Archiæ, studia, vitam, & peregrinationes exponit. Ex quibus eò tandem peruenit, vt ostendat, quemadmodum ciuitatis ius fuerit adeptus. Qua in re totius orationis cardo præcipuè uertitur. Narrationis huius initium est Sec.4. in illis verbis, Nam vt primùm ex pueris, &c. *In qua diligenter obseruat omnia, quæ de historia narrandisq; rebus præcipiuntur. Nam, & ordinem temporum, uarijs Archiæ profectionibus exponendis, conseruat: & vt quidque causa est alterius, ita illud primum constituit. Ingenium namque, & doctrina famam Archiæ peperit: fama effecit, ut à multis gentibus expeteretur, premijsq; uarijs donaretur. Hæc omnia Romam profecto cùm Romanos ciues alios, tum uel maximè Lucullos eidem conciliauerunt. Et quoniam hęc orationis pars, ut Cicero, in partitionibus docet, sedes & fundamentum est constituendę fidei: cuiuis attentè orationem percurrenti animaduertere, & obseruare licet semina tum argumentorum, tum amplificationum in hac Narratione dispersa: quæ in utraq; Confirmationis parte postea tractantur. In ipso autem Narrationis extremo, Sect.7. ibi,* Data est ciuitas, &c. *Prioris ratiocinationis continetur propositio, præter quartam rationem, quę separatim infra, Sect.12. ponitur.*

Narratione quid exponatur.

Narrõnis initiũ ubi.

In Narrõne seruantur Historię pręcepta.

Temporũ ordo conseruatur.

Narratio ē sedes, ac fundamẽtũ cõstituendę fidei.

Propositio prioris Ratiocinationis: ~~sed Archias adscriptus ē Heracleae [illegible]~~ in extremo Narrationis continetur.

Pręter 4ᵃᵐ rationem. quę habetur ~~[illegible]~~

CONFIRMATIO.

Confirmatio ē bipertita.

Ex duplici quæstione, quam in hac oratione tractari diximus, Confirmatio hęc bipertita est. Prior pars est causæ magis propria, eaq; licèt breuis, tamen præcipua; cùm eius quæstionis causa iudicium hoc susceptum esse constet. Posterior ad commendationem personæ posteriorem quæstionem minus pręcipuam copiosè tractans, sed priorem adiuuans, paulò longior est. Priorem prius expediamus: in qua quidem partim sua confirmat, partim refellit contraria.

Prior pars causę magis propria, et pręcipua est.

Posterior pars ad personę commēdationē [illegible] priorē adjuuat.

Priore Confirmationis parte partim sua, partim contraria refellit Cic.

CONFIRMATIONIS PARS PRIOR.

Confirmationis initiū

PROXIMIS ergo eiusdē Sect. 7. verbis, cùm ait, Si nihil aliud nisi, &c. (quod est Confirmationis initium) complexio eiusdem ratiocinationis cum assumptione summatim comprehenditur. Illud enim significare vult, quicquid de iure sibi vendicandæ ciuitatis in argumentationis propositione, ex Carbonis, & Syllani lege dictum sit, id Archiæ totum conuenire: ac proinde causam dictam, idest, defensam, & comprobatam esse. Qüod perinde est, ac si dicat, Archiam Romanum ciuem esse constat. Deinde vrgendo Assumptionē repetit, Quid enim horum, &c. Vt singulas eius partes ordine argumentis probet. Primamq; illis verbis, Heracleæne, &c. expressam argumēto remoto probat, hoc est, Luculli testimonio, legatorumq; Heraclienſium locupletissimo. Testes enim

Complexio, et Assūmtio prioris ratiocinationis posita sup. 201.

Assumtio urgendo repetitur, ut singulę partes ordē probent.

Prima Assumtionis Archias adscriptus est &c. 201, probatur a testimonio

enim ex adiunctis laudat, quò plus autoritatis ha beant ad probandum. Luculli etiam testimonium ex dissimilium comparatione amplificat. Deinde reprobata amplificationem ingreditur ex ijs quæ dicta sunt erutā, illis verbis, Hic tu tabulas, &c. *Ad augendam aduersarij stultitiam, aut stoliditatem, ex effectis dissidentibus, contentione vel repugnantium vel contrariorum inter se collatis.*

Deinde verò Sect. 9. An domicilium Romæ non habuit, &c. *Alteram aßumptionis partem duabus rationibus confirmat; quarum altera, quę est à definitione, Archiam ostendit habuiße domicilium Romæ (id enim aliud est nihil, nisi sedē omnium rerum, ac fortunarum suarum collocare) altera ex adiunctis probat tum cum lex ferretur, habuiße multis uidelicet annis ante quam ferretur illa lex. Vtrunque argumentum breui Enthymemate tractat: vt item superius de testimonio duplici.*

Deinceps transit ad tertiam assumptionis partem, cum ait, At non est professus, &c. *Probat autem fuisse professum Archiam argumento aßūpto, idest, tabularū, quibus nomina ciuium inscribebantur, testimonio. Earum tabularū vim & robur ostēdit et pondus ex causis efficientibus, idest, ex prætoribus, qui eas condiderunt. Confirmat id ex aliarum tabularum collatione dissimili: quarū autoritas & fides ex causis efficientibus hinc eleuatur, illinc extollitur, idest, ex negligenti diligentiq; custodia: ex leuitate & calamitate Gabinij: et ex sanctitate, necnon modestia Metelli: quæ per contentionem tum contrariorum, tum repugnan-*

tium

tium inter se opponuntur. Sed & Metelli diligentia ex effectis illustratur. Sequitur deinde eadem Sect. 481. ratiocinationis complexio, illis verbis expreßa, Quæ cum ita sint &c. Cui subiungit continuò quartam rationem, quartamq; Aßumptionis partem. Si enim alię ciuitates Romanorũ municipia, Archiam in numerum ciuium receperunt, & municipes erant in ciuitatem Romanã recepti: certè & Archias, cum esset municeps. Eam rationem confirmat ex enumeratione partium, id est, quatuor municipiorum. Nam Rhegyni, inquit, Locrenses, Epizephyrij, Neapolitani, Tarentini, omnes municipes hominem receperunt. Quod comparatione minorum duplici, artificiosissimè huic loco intexta, & ornatissimè, vel ob ironiam. Deinde adiungit amplificationem ex comparatione minorum, probata re, ad commouendos iudicum animos, indignum eße facinus innuens, si Archias expellatur. Tractatum est ergo quartum hoc argumentum collectione quadripertita, vti tertium, tripertita.

Deinceps verò, Sect. 11. Census nostros requiris scilicet, &c. Sequitur breuis refutatio eius firmamenti, & rationis qua probabat Gracchus Archiam non esse Romanum ciuem, Quòd non esset census. Hoc Enthymema ita refellit Cicero, vt antecedens concedat, consecutionem neget. Concedit enim Archiam non fuiße censum: atque tres huius rei causas affert: sed negat hinc effici, non eße Romanum ciuem. Quoniam, inquit, census non confirmat ius ciuitatis, hoc est, non facit vllum ciuem: sed signum est, ex quo cognosci-

tur

tur eum, qui ſit cenſus vſum eſſe iure ciuitatis, etiamſi ciuis non eſſet. Ratiocinatio integra fuiſſet à Graccho adhibita, in hunc modum.

Quicunque eſt cenſus, eſt ciuis.
Archias non eſt cenſus.
Archias igitur non eſt ciuis.

Vel ſic,

Omnis ciuis eſt cenſus.
Archias non eſt cenſus.
Archias non eſt ciuis.

Proinde propoſitio refutanda Oratori *fuit, vt oſtenderet, non id effici ex propoſitis, quòd volebat Gracchus; eamq́ refutauit ex diſſimili, eludendo conſecutionem, vt diximus. Paulò verò poſt cum ait,* & teſtamentum, &c. *Vni firmamento aduerſarij tria opponit ſigna & argumenta ex effectis ciuis Romani proprijs firmiſſima: cum vnum quandoq́ horum certò declaret, aliquem eſſe Romanum ciuem. Solis enim Romanis ciuibus conceſſum erat, teſtamentum iure Quiritium facere, hęreditates Romanorum ciuium adire, in legione Romana militare. Hinc ſequitur totius confirmationis, nedum proximæ refutationis concluſio illis verbis expreſſa,* Quęre argumenta ſi potes, &c. *Significat enim rationes non poſſe vllas à Graccho inueniri, quibus euertantur ſuperiores, & Archias non eſſe ciuis Romanus oſtendatur.*

Firmamento aduersarij tria opponuntur argumenta ex effectis ciuis Ro.

Romani ciuis tres effectus.

Conclusio totius Confirmationis.

CONFIRMATIONIS

PARS POSTERIOR.

PRAECIPVA *huius orationis quæstione tractata, alteram addit ex abundanti M. Tullius, ostendens Archiam magni faciendum, ac dignum qui retineatur in ciuitate, si ciuis non eßet: tum quòd sit poeta eximius: tum quòd sit de populo Romano, gloria eius prædicanda, benè meritus. Repetamus ergo priorem, docendi causa, ratiocinationem, qua ratio prior tractatur hoc modo:*

Poetæ insignes magni sunt faciendi, & in ciuitate retinendi:

Sect. 19. *ibi*, Sit igitur, &c.

Archias est poeta eximius:

Sect. 18. Quoties ego, &c.

Archias ergo magni faciendus, & in ciuitate retinendus.

Sect. 18. Hunc ego non, &c. *&* nos hunc viuum, &c.

Propositionē M. Tullius hinc probat, quod poetę sint homines docti, argumento à genere sumpto: vnde alia ratiocinatio conflatur huiusmodi:

Docti homines magni sunt faciendi, & in ciuitate retinendi.

Sect. 12. An tu existimes, &c.

Huius amplificationes uariæ afferuntur, vsque ad sectionem. 18.

Excellentes poetæ sunt homines doctissimi.

Sect. 18. Atqui sic, &c.

Ergo

Ergo insignes poetæ magni fieri debent, & in ciuitate retineri.

Sect. 19. Sit igitur, &c.

Hæc posterior in oratione priorem antecedit, vt videbimus: & utraq; varijs amplificationibus obuoluitur: cum in hac parte Confirmationis non tam argumentetur Orator, quàm exornet amplificando quæ dicuntur.

Ac primùm quidem Sect. 12. ibi, Quæ res à nobis, &c. *Vsque ad,* An tu existimas, &c. *Breue quoddam conciliandæ beneuolentiæ renouatur exordium, significatione grati erga Archiam animi per comparationem parium, auditorem ad sequentia præparans. Aequum est enim vt qui bonis alicui præstandis suum in eum amorem declarat, ab eodem non dispari officij genere redametur. Proximis deinde verbis,* An tu existimas, &c. *Doctos homines magni faciendos ex forma, idest, ex doctrina (quę docti forma est, vt candor candidi, sapientia sapientis) variè amplificando exornat, satis ostendit. Nam quò magnificentius vniuersum doctrinæ ac scientiæ genus exornatur, eò necesse est viros doctos excellentiores uideri, maioriq; in pretio haberi. Amplificationes pręcipuè tres ex effectis ad eam adhibentur: quòd fructus ingentes doctrina pariat: quòd iucunditatem non minimã afferat: quod admirabiles eos, in quibus est, efficiat. Vnde perspicuum est eam magno in pretio habendam esse, et ciuibus amplectendam. Quatuor autem doctrinę fructus hic enumerat: quos & alijs amplificationibus quasi administris, minusve præcipuis auget:*

vt

vt hinc illorum causa efficiens cernatur illustrior.

Primus est, Sect. 12. An tu existimas, &c. Quòd materiam Oratori suppeditet, ad ea locupletanda quę dicit, eumq́; contentionibus defessum reficiat ac recreet. Id amplificat exemplo suo, per contentionem contrariorum. Fatetur enim se ita deditum studijs, vt semper inde aliquid ad communem vtilitatem proferat: alij autem, quamuis literarum studiosi, non item. Deinde Sect. 12. ibi, Me autem quid pudeat, &c. Aliam subijcit amplificationem ex causis impedientibus, quas omnes remouet, nec sibi impedimento fuisse dicit, quo minus se studijs dederet. Hoc autem suum studium auget contentione dissimilium, cum ait, Quare quis tandem me, &c. Alij, inquit, rebus alijs parum fructuosis aut inutilibus vacant: ego literarum studijs operam nauo. Sed hæc fit grauior & ornatior enumeratione partium, qua protasis comparationis exornatur.

Sequitur deinde alter doctrinę fructus, Sect. 13. vbi dicitur, Atque hoc adeo, &c. Incrementum eloquentię: quem fructum auget ex effectis, quòd ea patrocinium amicis ferat. Sed vbi dicitur, quantacunque in me est, quibus verbis suam eloquentiam extenuat, modestię significatio est ad beneuolentiam aptissima. Deinde ibidem, cum ait, Quæ si cui leuior videtur, illa quidem, &c. Transit à minoribus ad maiora: & fructum doctrinę tertium subiungit, honestatis persuasionē, nihilq́; in ea persequenda, quamuis acerbum, recusando. Quod amplificat primùm ex effectis, exēplo suo, idest ex ijs quæ sic persuasis pro patria

for-

fortiter subiuit: quæ augentur ex adiunctis, idest, ex multitudine & magnitudine et assiduitate periculorum, &c. Cur autem sibi hæc M. Tullius persuaserit declarat ex causis efficientibus, idest, ex rebus quæ vim habent persuadendi, literis, doctrinaq́, & monumentis doctorum virorum comprehensis. Huiusmodi virorum illustrium exempla sunt. numero 16. Hoc rursus illustrat, descriptione quadam exemplorum (quæ sunt fortissimorum virorum ad imitandum expressę imagines) & ex partium enumeratione, idest, ex duobus veterum scriptorum generibus, qui pręclara exempla suis in libris scripta reliquere. Rursusq́, amplificat illam de imaginibus partem ex effectis. Nã recta mentis confirmatio effectus est illarum imaginum, quę sunt formæ auulsæ, quia exemplaria.

Tandem verò Num.15. Quæret quispiã, &c. *transit ad quartum scientię doctrinæve fructum, quadam anteoccupatione locum hunc exornans. Pręclarus autem hic effectus doctrinæ est, quod valde illustres animo & virtute homines faciat. Idq́; declarat & auget alterius causę adiuuantis, idest, naturę præsidio: quæ licèt per se multum ad id, & plus quàm doctrinam valeat: si tamen fuerit naturę coniuncta, insigne quidam efficit. Deinde cum ait.* Num. 16. Ex hoc esse hunc numero, &c. *Illud idem illustrat & auget ex enumeratione partium, idest virorum aliquot illustrium, qui doctrina exculti virtutem coluerunt.*

Num. verò 16. Quod si non hic tantus fructus, &c. *Transit ad secundam principalem doctrinæ amplificationem, quæ est iucunditas & dele-*

delectatio. Quam continuò amplificat contentione aliorum studiorum dissimili: in cuius etiam apodosi pro totis partes posuit augendi causa & ornandi. Deinde cum ait, Quod si ipsi hæc, &c. Transit ad tertiam principalem eiusdem doctrinę amplificationem, quod admirabiles reddat. Hanc declarat, & exaggerat comparatione minorum. Si enim Roscius propter artem histrionicam tantę admirationi fuit: quantò magis homines docti propter literarum studia? Elatio & summissio spectatur ex effectis dissimilibus qui sunt motus corporis, & animorum motus. Sed in apodosi conclusio totius loci huius continetur: doctos homines non esse negligendos, sed magno in pretio habendos potius. Atq; sic doctrinam, literarumq; studia variè commendauit.

Deinceps autem nu. 18. cum ait, Quoties ego hunc, &c. Assumptionem è proximis duabus priorem amplificat ex effectis facultatis poeticę, seu poetæ ea facultate præditi varijs, vt patet. Deinde Sect. eadem, verbis illis, Hunc ego non, &c. Complexionem eiusdem argumentationis, ad personam suam artificiosè translatam inclusit.

Cum verò ibidem subiungit, Atqui sic à summis, &c. Assumptionem illustrat posteriorem. Ostendit enim poetas insignes viros esse doctissimos, ex contentione dissimilium, idest, aliorum artificum. Dissimilitudo petitur ex causis dissimilibus, quod non tam doctrina studio quęsita (vt artifices alij) quàm natura, & dono quodam cælesti ac diuino afflatu docti existant: quod genus doctrinæ seu scientię (si uerum id sit) multò sanè pręstan-

tius

tius est ac perfectius. Proxima deinde amplificat ex effectis Ennij testimonio comprobatis, cum causæ cœlestis repetitione.

Sequitur ibi, Sit igitur, &c. *Posterioris argumentationis complexio, poetas insignes magni esse faciendos. Quam rursus auget ex comparatione minorum duplici: quarum prior est,* Saxa & solitudines, &c. *Posterior,* Homerum Colophonij, &c. *Unde, & tertia amplificatio ex contentione contrariorum instituitur nu. 19. ibi,* Ergo illi, &c. *Sed hæc ad commouendos animos concludendo est adhibita. Conclusio enim hic inuoluitur, & verbo* repudiabimus *in repugnantiam versa est, ornandi causa, & mouendi.*

Deinceps verò Sect. eadem 19. infima, Præsertim cum omne studium, &c. *Transit ad alterã posterioris Confirmationis partis ratiocinationẽ, quę est de meritis Archiæ in prędicanda Romanorum gloria, pertractandam, et exornandam: cuius Assumptionẽ primo loco tractat, tractaturus infra Sect. 23. & c. (vt illic ostendemus) propositionem. Complexionem verò ponit nu. 22. cum ait,* Ergo illum, &c. *Nos hunc de nostra ciuitate eijciemus? Sed Assumptio de gloria & fama populi Romani celebrata, ratiocinatione alia, hunc ad modum, ab Oratore tractatur.*

Quorum ingenijs res populi Romani bello gestæ feruntur (idest, narrantur & scribuntur) ab his populi Romani fama (idest, laus & gloria) celebratur.

Sect. 22. quare quorum, &c.

Sed Archiæ ingenio res populi Romani bel

lo gestæ, sunt carminibus expressæ.

Num.19. Nam & Cimbricas, &c.

Ergo Archias ingenium suum contulit ad gloriam populi Romani laudemque celebrandam.

Sect.19. Præsertim cum, &c.

Argumentum est ex causa efficiente, idest, ex rebus præclarè gestis, quæ populo Romano gloriã laudemq; pepererunt. Complexio autem argumentationis prima est, quę fuit Assumptio superioris. Assumptio non exprimitur: sed ex eius approbatione vel amplificatione, quæ complexioni attexta est, facilè intelligitur. Nam propositio cum se ad amplificationem postrema est, Sect.21. ibi, Quare quorum, &c. *Assumptionem igitur declarat & amplificat M. Tullius ex enumeratione partium per inductionem: quòd & res Cimbricas, & bellum Mithridaticum celebrarit. Vtranque partem variè amplificando exornat: priorem ex effectis. Nam tractatio rerum Cimbricarum Archiam Mario, licet ab his studijs alieniori, conciliauit. Et hoc ipsum alia amplificatione illustrat ex efficiente causa illius beneuolentiæ, idest, ex cupiditate, qua omnes teneri ait, res suas literis mandandi. Idq; declarat ex enumeratione partium, idest, eorum, qui ea cupiditate ducerentur: vbi cupiditas rursus ostenditur ex effectis. Posteriorem deinde superioris enumerationis partem de bello Mithridatico auget ex adiunctis ipsius belli: & assumptione repetita, qua ratione illius belli celebratione populi Romani nomen illustretur, ostendit. Sectione deinde 22.*

Quare quorum ingenijs, &c. *Ratiocinationis propositio sequitur: quę continuò ex enumeratione partium exornatur: idest, ex tribus doctis hominibus, qui res populi Romani gestas mandando literis, eiusdem populi gloriam famamq́, celebrarunt. Illa autem verba, Sect.* 22. Ergo illum, qui hæc, &c. *Complexionem continent superioris illius argumentationis de meritis Archiæ, cui tamen amplificatio ex minorum comparatione, ad animos commouendos, inseritur. Elationis summissionisq́, materia tum ex proximè dictis, tum ex ijs, quæ priore confirmationis parte disputata sunt, firmamentis, arripitur.* Si Rhodius, inquit, &c. *quanto magis Archias in ciuitatem recipiendus? sed hoc ornandi causa in repugnantiam vertit. Sed Complexio hęc rursum alia minorum comparatione, per quandam ante occupationis speciem ornatur. Magnus est, inquit, Latinorum fructus versuum: sed Gręcorum maior. Elationem & summissionem ex locorum adiunctis petit. Ac tandem illis verbis, Sect.* 23. Quare si hæ res, &c. *Amplificatur Gręcorum versuum fructus ex euentis. Hinc enim fiet vt Romanorum res gestę, & eorum de quibus scribitur, toto orbe terrarum diuulgentur: & vt alij ad pericula gloriosè subeunda incitentur.*

Assumptione ratiocinationis ab Archia meritis & beneficijs ductę amplificando exornata: deinceps ad illustrandam eius ratiocinationis propositionem transit M. Tullius: quę erat huiusmodi:

Qui poetæ populi Romani laudem gloriam-

que celebrant, hi ſunt magni faciendi & in ciuitete retinendi.

Hanc igitur paulò poſt numero 27 *illis uerbis*, Quare in qua, &c. *expreßam, nunc exornando declarat à pari: quod alij ſcriptores alios rerum ſuarum idem fecerint. Hęc enim quamuis apertè ſic non ponatur: apertè tamen ex eius vel probatione vel amplificatione intelligitur. Hanc enim rationem illuſtrat amplificationibus duabus: prior eſt ex enumeratione partium, ideſt, trium exemplorum: poſterior à cauſa efficiente, ideſt, à cupiditate gloriæ, qua dicit omnes duci, Sectio.* 26. *ibi*, Neque enim eſt hoc, &c *Quanquam dici fortè potius debet ex fine ducta, cum illi gloriam in rebus agendis propoſitam haberent. Sed primum exemplum eſt de Alexandro magno Macedonum rege: alterum de Pompeio: tertium de militibus eiuſdem: qui omnes rerum ſcriptores à ſe vel ab alijs geſtarum magni fecerunt. Ex his ergo exemplis arrepta occaſione, antequã ad alteram de cupiditate laudis amplificationem tranſeat, artificioſè ad Archiam delabitur: affirmans eum facilè impetrare potuiße ab aliquo imperatore ciuitatis ius: quod amplificando demonſtrat ex enumeratione partium. Nam aut à Sulla, aut à Qu. Metello Pio, qui magni fuerunt imperatores impetrare id potuiſſet. Priorem partem declarat & auget comparationibus minorũ duabus, quarum altera ab Hiſpanis & Gallis ducta breuis eſt: altera de malo poeta longior & ornatior. Poſteriorem verò auget etiam à minori, cum poetis Cordubenſibus ſemidoctis & peregrinis,*

Ar-

[Handwritten marginalia, left margin:]
Exornatur a pari.
Amplif.tio ex enumeratione partium i. exemplorum.
Amplif.tio a cā efficiente uel a fine.
Exempla tria.
Itaque credo]
Enumeratio partiũ.
Comparatione minor. duq.
Comparatio altera minor.

Archiam doctissimum et ciuem comparans. Sect. verò 26. Neque enim, &c. *Alteram de gloriæ cupiditate rationem proponit ornatissimè. Nam simpliciter dicendum erat, omnes gloriam appetunt, etiam boni. Hinc enim intelligimus cur tot illustres viri tanto in pretio scriptores rerum gloriosè gestarum habuerint, tantiq; fecerint: quia videlicet gloriæ studio & cupiditate trahebantur. Atque hunc locum orator copiosè tractat et auget tribus præcipuis amplificationibus. Prima est ex enumeratione partium, ibi, Sect.* 26. Illi ipsi philosophi, &c. *Omnes enim duci laudis cupiditate etiam bonos inde ostendit, quod & Philosophi, & Decius Brutus, & Fuluius, atque adeo M. Tullius in rebus agendis laudem sibi proposuerint & gloriam. Nam vnaqueq; pars ex euentis, ex quibus illorum cupiditas elucet, declaratur. Inserit tamen huic enumerationi propositionem illam,* Qui poetæ, &c. *Quæ amplificationibus suæ probationis artificiosè interposita est, vt minus ars appareat, & varietas delectet magis. Hanc tamen auxit comparatione minorũ ex proximè dictis eruta soleret. Sed eius apodosis in repugnantiam versa est. Nam alioqui simpliciter concludendum erat, Quare, qui poetæ populi Romani laudem gloriamq; celebrant, hi sunt à vobis honorandi, atque conseruandi. Sect. verò* 28. *ibi,* Nulla enim virtus, &c. *Amplificationẽ de gloriæ studio superioribus. Sect. expressam alijs verbis repetit, (virtute præditi, inquit, gloriam desiderant) eamq; rursus auget & illustrat ex effectis, quæ destinata dicuntur; idest, ex laboribus et*

actionibus, quæ suscipiebantur ab antiquis illis ad gloriam assequendam: ad quam labores, pericula, & vitę amissionem referebant: sed & animum corporis vinculis solutum ea delectari arbitrabantur. Cũ verò ait 29. Nunc insidet,&c. *Eandem amplificationem alia dicendi forma inculcat, & iisdem destinatis alio modo expressis auget, cum ait 30.* An vero,&c. *Per expolitionem idem dicens, cum aliud atque aliud dicere videatur. Ac tandem 28. & 29. Tertia ponitur princeps amplificatio ex tribus paulò ante propositis, ex comparatione minorum: & Ciceronis ipsius exemplo cumulata illustratur. Hoc enim etiam declarant, ipsius iudicio, omnes gloriæ quodam studio & cupiditate duci.*

Tertia princeps amplificatio.

PERORATIO.

Sectione autem 31. In illis verbis, Quare conseruate, Iudices, &c. *Vsque ad finem, Peroratio est totius orationis: quæ præter complexionem principalem, enumerationem continet præcipuarum rerum siue sententiarum, quę in vtraq; parte confirmationis vel probandi, vel amplificandi causa dispersę sunt; vt patet. Quanquam eæ sententiæ, quæ de posteriore parte repetuntur, ad beneuolentiam maximè, & animos iudicum ad misericordiam adducendos spectant. Ad extremum, illis verbis. 32.* Quæ de causa, &c. *Conclusio Perorationis vtrique illius parti respondens continetur.*

EXORDIVM.

Primo dictum postremo loco discutiendum restat exordium. Sic enim & vnde, & quomodo ductum sit, & quo potissimum spectet planius intelligetur. Hęc enim semper in quouis enuclean do principio dispicienda sunt. Cum igitur ex causę visceribus, & partibus orationis vel ad probandum vel ad amplificandum fœcundioribus, vt aptissimum sit, erui debeat omne principium: & causa quę hic tractatur hæc sit, an Archias sit ciuis Romanus, aut, si non esset, fieri deberet: quę ducuntur ab illius persona, idest vel ex effectis, quod M. Tullij studia eloquentiaq́; iuuerit; vel ex adiunctis, quòd sit poeta summus, quòd vir eruditissimus: liquet ex causę visceribus hæc erui: cum vno Archiæ vocabulo includantur. Sed & alia quę tum ex Oratoris, tum ex auditorum personis sumpta sunt, ad idem, quoad fieri potest, accommodantur. Omnia porrò ex parte orationis vberiore, quę est pars Confirmationis posterior, sumpta esse constat. Quod planum cuiuis fecero, si quomodo ducta inde sint ostendero. Nam ex ea parte, in qua doctrinam literasq́; commendat, à Sect. 12. An tu existimas, &c. *Vsque ad* 17. Quod si hæc, &c. *Prioris partis exordij (in qua opem Archiæ ferendam affirmat) ductæ sunt sententię. Ex ea verò parte, in qua Archiæ poesim, poetasq́; effert laudibus, à Sectio.* 18. Quoties ego hunc Archiam, &c. *ad* 22. *Posterior eiusdē exordij pars trahitur: in qua nimirum dicendi no*

In quovis exordio dispiciendū est vnde, quomō ductū sit, et quo potissimū spectet.

Ex causę viscerib. eruēda principia.

Si quid est in me]

2

Sed ne cui vestrum]

uum genus in iudicio sibi permittendum ait. Ac prima quidem periodus ita paucis exprimi potest: Ego eloquentia mea debebo Archiam defendere, ac tueri. Sed multo hanc ornatius expressit, vel vt in orbe inclusa numerosè flueret oratio, vel vt plura ex ijs, quæ infra copiosius disputantur, primis quasi principij labris delibata ostenderet. Nam pro eloquentia tres eloquentiæ conficientes causas expressit: ingenium seu naturam, exercitationem, & rationem, idest, artem, quam auget ex causa procreante, idest ab artium doctrina, cui semper deditus fuerit. Ac naturę quidem & artis ac doctrinæ mentio fit. Sect. 15. Ego multos homines, &c. Doctrinę porro bonarumq; disciplinarum Sect. 12. An tu existimas, &c. Vsque ad 15. Vnde hęc delibata quis non videt? Quòd autem suam extenuat eloquentiam, & id Sect. 13. tactum est, cum dicitur quæ quantacunque in me est. Quòd autem nullum ętatis tempus abhorruisse à studijs confirmat, id quoq; Sect. 12. Me autem, &c. & 13. Quare quis, &c. Quasi furtim acceptum liquet. Quòd autem specie quadam Digestionis vsus sit, singulis eloquentiæ causis, quod cuique congrueret aptissimè tribuens, & alia huiusmodi ornamenta, quę magis ad elocutionem pertinent, prudens prætereo: cum ea quę sunt elocutionis, vt dictum est, non sit animus in pręsens persequi. Sect. ergo 1. cum ait, Nam quoad longissimè, &c. Rem propositam illustrat amplificando à pari. Nam semper Archias, inquit, sua poesi aut poetica facultate eloquentiam meam iuuit. Sed quàm ornatè hanc ex-

pres-

presserit vides. Ea verò ex illis Sectio. 12. verbis, Quæ res à nobis, &c. petita est. Cum verò ait, Sect. 1. Quòd si hæc vox, &c. Eandem rem propositam alia amplificatione auget ex minorum comparatione. Nam si Ciceronis eloquentia, Archiæ formata studio, alijs profuit, quantò magis illi prodesse debet? & hęc particula ex illis Sectio. 13. verbis, Atque hoc adeo, &c. collecta est. Subiungit deinceps amplificationem aliam à genere, idest, ab arte, qua illam à pari splendidè illustrat. Ostendit enim eloquendi facultatem à poetica ideo iuuari, quòd hæc sit ars ad humanitatem pertinens, vt illa: Omnes autem eiusmodi artes ita cohærere inter se, vt altera alterius ope indigeat. Sed obserua quemadmodum in hăc per ante occupationem ingrediens, locum hunc totum exornarint. Sed & posteriorem Exordij partem eodem exornationis genere tractauit. Primum namque cur nouo in iudicijs dicendi genere vtendum non sit, rationes varias ex repugnantibus occupat amplificando: deinde sibi nihilominus id permittendum amplificationibus alijs, quæ personarum ferè adiuncta sunt, sed causæ tamen ita dicendi, declarat splendidissimè. Atque sic ex causæ visceribus, partibusq́; orationis vberioribus ductum fuisse vides exordium. Refertur autem præcipuè ad beneuolentiam Archiæ conciliandam, amoremq́; in iudicum animis excitandum. Nam quæ ducuntur à persona Oratoris, significationem habent grati in Archiam animi: quæ ab Archię, animi planè benefici, & liberalis, necnon doctrina, & eruditione

instru-

Quod si hęc vox]

Ac ne quis &c]

Posterior exordij pars.

Sed ne cui &c]

Quæ a nobis &c]

Beneuolentia.

instructi: quæ ab auditorum, variarum virtutum, singularisq; doctrinæ significationes dant. Quæ omnia vim conciliandi amoris habere nemo nescit. Sed cum ait se de summo poeta dicturum, rei magnitudine proposita attentionem excitat. Et in extrema totius Exordij clausula, vbi vtranque orationis quæstionem in ea tractandam proponit, dociles maxime reddit auditores.

Attentio.

Docilitas.

ARTIFICIVM TERTIAE ORATIONIS, IN CATILINAM

artificiosè retextum.

DOCET populum Rom. M. Tull. hac tertia oratione, à quibus & quẽ admodum deprehensa, & patefacta coniuratio fuerit pluribus verbis, augetq́, & amplificat huius beneficij magnitudinem. Cum igitur hic noua quædam, & optata narret, eaque verbis amplificet & exornet, perspicuum est orationem hanc esse ab omni contentione remotam, vel iudicij, vel deliberationis, & exornatione contineri. Propterea in hac etiam genere dicendi vtitur temperato, & mediocri, non vehementi illo quidem, sed suaui tamen, & iucundo. Quanquam in narrando interdum limatum, ac tenue dicendi genus arripit. Sed illud magis proprium est exornationis.

Quæstio autem huius orationis, ad quam spectant omnia quæ hic dicuntur, hæc est.

An

An hic dies sit Romanis solennis habendus, aut celebrandus?

AD cuius quæstionis cognitionē sunt partes eius cognoscendæ, vt suprà diximus. Dies autem, cuius hic fit mētio, haud dubiè is est, quo M. Tullius hanc habuit orationem: quoque patefacta plenè, & expressa Catilinæ coniuratio est. Itaque, vt illius diei plena habeatur cognitio, totius coniurationis, & coniuratorum ipsorum, rerumq; omnium, vel ab ipsis, vel à consule, & à senatu, cęterisq; bonis viris eo tempore gestarum cognitio habeatur necesse est. Sed & reliquæ quęstionis voces perspiciendæ. Romani qui tum eßent: quod ex historia discendum. Quid sit solennem habere diē, aut celebrare: quod M. ipse Tullius in hac oratione pluribus modis explicat. Primùm Sect. 22. Honores iustos dijs immortalibus habere. Deinde in principio Perorationis, Sect. 26. Memoriam eius diei sempiternam conseruare. Denique frequenti concursu quotannis eo die dijs immortalibus gratias agere: aut cum gratiarum actione eum diem quotānis recolere. His enim omnibus cognitis, cur & quomodo hic omnia dicantur, & vnde omnia sumantur, multò facilius intelliges. Nulla enim ferè quæstionis pars est, ex qua nō aliqua eruatur amplificatio: vt in progressu videbimus. Et si autem in hoc genere orationis non tam probationes, quàm amplificationes dominātur: euitandum tamen est, vt omnia rationibus inuentis, quæ in amplificationibus latent, vna ratiocinatione, si possis, comprehendas; vel certè pluribus, si vna non

queas. Vno mihi argumento quęstionem propositam M. Tullius explicare videtur, & solennem hunc Romanis habendum, celebrandumue diem comprobare.

Quia dies hic Romanis omnibus, toti Reip. salutaris est. Siue, quod idem est, Quia hoc die Romani, conseruati, totaque Respubl. ab interitu vindicata est.

Ratio hæc adiunctum est subiectæ partis, idest, diei, cui hoc accidit tanquam proprium, vt esse Reipub. salutarem, Quanquam eadem ratio cum attributæ partis parte comparata, causa illius efficiens est. Nam accepta salus causa est solennitatis, & celebrationis. Sed ex hac ratione cum quæstione copulata, ratiocinatio, quæ totam orationem continet, in hunc modum conficitur.

Dies Romanis totiq; Reipub. salutares sunt ab illis celebrandi.

Sed hic dies est Romanis reiq; toti publicæ salutaris.

Ergo dies hodiernus à Romanis est celebrandus.

Propositio huius argumentationis amplificata cernitur: & infrà Sectio. 22. repetitur, vt illic dicemus. Assumptio tota Confirmatione illustratur, & augetur, ex magnitudine beneficij accepti, idest, patefactæ, & oppressæ coniurationis. Complexio semel in cursu orationis posita est, Sec. 23. Quamobrem, Quirites, &c. Quæ in principio perorationis variato dicendi modo repetitur. Cumq; tres tantùm sint huius orationis partes, Exordium, Confirmatio, & Peroratio:

pro more

pro more nostro primam omnium Confirmationem expediamus.

CONFIRMATIO.

NVMERO *itaque* 3. Principio, vt Catilina, &c. *Initium est Confirmationis. Sed ea nullas ferè habet argumentationes, nisi eo modo, quem in artificio generali exposuimus. Conficitur enim narrandis ijs quæ gesta sunt, & amplificandis, vt scripsit de exornatione Cicero in partitionibus. Prima est igitur longa, sed suauitatis, & iucunditatis plena narratio: qua docetur populus ea, quę scire cupiebat. Narratio verò, vt solet, ex causis & euentis tota contexitur. Adiuncta explicantur interdum, dum non solum quid gestum sit aperit, sed etiam quomodo. Ita diligenter seruauit, quæ præcepit ipse de historia lib. 2. de Orat. Sect. 62. Et quoniam causarum explicatio narrationē valde probabilem reddit; M. Tullius ante omnia causas diligenter exponit, à quibus coniuratio tota fuit deprehensa. Pręcipua causa extitit ipse: qui sua diligentia coniuratorum consilia explorauit. Causæ adiuuantes duo prętores, & eorum comitatus: causæ prȩsidium afferentes, opportunitas temporis, atque loci, & arma. Sed illud considerandum est, quàm modestè de sua vigilantia, & officio in Rempub. verba faciat: & ea officij prędicatio, quantam vim habeat ad conciliandam populi beneuolentiam, cum verò ait, Sect. nume. 3.* Quemadmodum in tantis, &c. *Finem explicat vigilantiæ, & prouidentiæ: quem subiecta ratione di-*

ne di-

ne diligentius, & accuratius exponit, cum ait, Nam tum cum ex vrbe, &c. *Quæ causas efficientes continet illarum insidiarum Catilinam, & socios, improbos homines, & coniuratos: à quibus Respub. si salua, & libera fuißet, ab occultis etiã insidijs libera fuisset. Proximè verò sequentibus verbis, Sect.* 4. Atque ego, &c. *Noua vigilantia cum suo fine exprimitur. Finis porrò erat, medius quidem, cognitio certa coniurationis: vltimus autem, salus ciuium, vt supra. Sect. verò* 4. Itaque, vt comperi, &c. *Effectus est illius vigilantiæ, & prouidentię, videlicet consilia coniuratorum explorata. Et ibidem paulo infra, Sect.* 5. Itaque hesterno die, etc. *Euentus est à superiore euentu profectus. Nam ille cum sit effectus vigilantiæ: causa tamen est huius euentus. At Sect.* 6. Interim tertia ferè, etc. *Exposito omni apparatu, qui rem antecedit in commemoratione causarum, cętera adiũcta negotij persequitur, quæ in ipsa gestione acciderunt. Et paucis interiectis, cum ait,* Literæ quæcunque erant, etc. *Reliqua adiuncta persequitur, quæ negotij gestionem consecuta sunt. Sunt autem hęc omnia effecta earum causarum, quas exposuit. Et Sect.* 8. Atque interea, etc. *Signa exponit coniurationis factæ, quę apud Cethegum deprehensa fuerant: ea verò signa pertinent ad adiuncta, quæ rem antecedunt, videlicet ad appparatum cædis. Et deinceps ibid. cum ait,* Introduxi Vulturcium, &c. *Narrat testimonia, quibus coniuratio conuicta est. Ea partim posita sunt in Vulturcij, & Legatorum dictis: partim in literis datis à coniuratis, partim in ipsa*

conju-

Causę effic. Insidiar.

Vigilãtia nouua cũ fine
2. Medio et Vlt.°

coniuratorum confessione. Sectio. autem 13. Ac mihi quidem, Quirites, &c. *Breuiter colligit argumenta coniurationis, quæ in superiore narrationis parte dispersa latent, nimirum testimonia: & alia illis adiungit ex effectis: quæ quoniam quid factum sit indicant: signa, & quasi vestigia facti nominantur à Cicerone. Et non multò post,* Indicijs expositis, &c. *Pergit aperire reliqua, quæ euenerunt: quid videlicet decreuerit Senatus. Sectio.* 15. Atque ea lenitate, &c. *Ne atrocius æquo, & regiè decretum fuiße videretur in ciues Romanos, breuiter M. Tullius demonstrat, & commendat senatus mansuetudinem in decernendo, ad populi beneuolentiam senatui vniuerso, & sibi conciliandam. Et non multis interiectis, vbi dicitur,* Quæ supplicatio si cum cæteris, &c. *Narrationi breuem admiscet comparationem ex minori. Nam si illæ supplicationes ob rempub. bene gestam decretæ, maximum Imperatoribus attulerunt ornamentum: quantus erat honos in hac supplicatione decreta ob rempubl. conseruatam? Et eadem Sectio.* 15. *in illis verbis,* Atque religio, &c. *Comparatio ex maiori latet grauis ad commendandam senatus, & consulis moderationem. Nam si Marius non reprehendebatur, qui prætorem necarat Glauciam: multò minus reprehendendus erat senatus, & consul, qui Lentulum iam priuatum tradiderat in custodiam.*

At Sect. 10. *Narratione confecta, & iucundo rerum euentu exposito, consequens commodum subiungit, nimirum extinctam eße coniurationem, illis verbis,* Nunc quoniam, Quirites, &c. *Si-*

mulq;

mulq́; breui cohortatione confirmans populi animum, aditum sibi munit ad sequentes amplificationes: quibus id beneficium comprehensionis cõiuratorum, necnon patefactæ, & extinctæ coniurationis (vnde salus reipub. constitit) copiosè ornat, & amplificat. Ac prima quidem amplificatio, (cuius initium est, Quem quidem ego, &c. Finis verò Sect. 7. in verbo, liberalissimus) sumpta ex causis .i. ex prouidentia, ac diligentia consulis, commendationem, & exornationem habet ipsius prouidentiæ seu prudentiæ consularis: quia eiecto Catilina, effectum est, vt coniuratis comprehensis coniuratio illustraretur, & perditorum hominum vires conciderent. Prudentia enim consulis hinc cernitur, quòd prouideret hæc euentura, si Catilina eiectus esset: ac proinde curauit, vt egrederetur. Porrò ad hanc prudentiam exornandam plures adhibet amplificationes, quæ faciunt, Vt ipsa beneficij amplificatio ex causis (quæ est ipsa prudentia) maior, atque hinc etiam ipsum beneficium maius esse videatur. Prima igitur amplificatio prudentiæ consularis, ex dissimilitudine, illis verbis expressa est Sect. 16. Nec mihi esse, P. Lentuli, &c. Non Lentulus, inquit, tardus, & somniculosus, neque Cassius præpinguis, neq; Cethegus furiosus mihi erat pertimescendus: sed Catilina vnus, quem eieci, vehementer timendus erat. In adiunctis Protaseos, eius illustratio latet: antapodosim deinceps amplificando illustrat, cum ait, Omnia notat, &c. Ex adiunctis enim Catilinæ (quæ eædem causæ sunt conficientes metus) demonstrat eum formidabilem fuisse,quod

1. Amplificatio principalis, q̄ alijs minoribus, & administris illustratur.

se, quòd conscius esset omniũ, quòd paratus, quòd callidus, quòd audax, quòd in scelere vigilans, vt ipse paulò post exponit. Quanquam illa (Nihil erat quod non ipse obiret, occurreret, laboraret) *deprompta videntur ex effectis. Et infra 17. cum ait,* Hunc ego hominem, &c. *Alia est amplificatio consularis prudentiæ, ex effectis, idest, ex Catilina principe coniurationis eiecto: quæ quidem maior, & grauior efficitur adiunctis Catilinæ frequentatis, siue conglobatis. Ex quo perspicitur quantum beneficium patefactæ, & extinctæ coniurationis existimari debeat, cum tanta prudentia in ea re fuerit vtendum. Eiecto igitur Catilinæ consularis prudentiæ fuit euentus, & causa illustratæ coniurationis, vt satis apertè illa verba declarant Sect. 17.* Nisi ex domesticis, &c. *Sed vtrunque, & deprehensio coniurationis, & eiectio Catilinæ prudentiæ consularis effectus extiterunt. Paucis verò interiectis, vbi dicitur,* Non ille vobis Saturnalia, &c. *Alia amplificatio est ex euentis aliјs exactionis Catilinæ. Hęc enim acciderunt omnia, quia eiectus est. Sed huic illigat aliam amplificationem, quæ speciem quandam comparationis minorum habet, cum ait,* Vt nullum in priuata, &c. *Rursus Sect. eadem,* Quòd si Catilina in vrbe ad hanc, &c. *Est amplificatio ex repugnantibus eiectionis, idest, ex remansione, quæ suis euentis illustratur, & augetur. Eiectio enim cum sua illustratione paulò ante exposita est.*

2. Amplificatio principalis, à

Sectione porrò 18. illis verbis, Quanquã hæc omnia, Quirites, &c. *Quam sibi laudem tribuere vi-*

re videbatur reipub. conseruatæ, eam transfert to tam ad Deos: quorum se ministrum quendam tantum vult existimari. Est autem hæc secunda principalis amplificatio ex causis. Non possunt enim non videri magna, quæ nutu, & consilio deorum fiunt. Deprehensam autem fuisse coniurationem, & extinctam deorum auxilio deinceps argumentis probat, cum ait, Idque cum coniectura, &c. Nam in exornatione etiãsi probationes esse non soleant, vt Cicero in partitionibus ostendit: aliquando tamen, licèt rarò, admisceri suo loco diximus, vel certè interdum species inest quædã probationum, vt Quintil. admonet in lib. 3. cap. de genere demonstratiuo. Itaq; M. Tull. duabus coniecturis quasi confirmare videtur à dijs omnia fuisse gubernata. Argumentum prius ex adiunctis deprompt ũ est, videlicet ex eorum magnitudine, quæ fuerant gesta. Posterius ex testimonijs diuinis, nimirum ex portentis, quę varijs tẽporibus acciderũt, & Aruspicũ responsis. Et certè in exornatione adhibenda esse mõstra, prodigia, oracula, & cætera, quæ diuinitus accidisse videãtur, scripsit Cic. in Partitionibus: habere .n. oĩa quæ noua sint, & inopinata, magnam in audiendo voluptatem, Sect. autẽ 21. Hic Quis potest esse, Quirites, &c. Ornandi amplificationẽ illam secundam principalem M. Tull. de consilio, & prouidentia deorũ, ex effectis grauiter & copiosè tractat, varieq́; amplificat. Nam ex ijs quæ euenerant, ostendit prouidentia deorũ omnes res humanas gubernari. Quatuor verò euẽtus gradatim enumerantur, vbi oratio à minoribus ascendit ad maiora, & ea quæ plus admirationis

consilio, & prouidentia deorũ, quę paulò post alijs amplific. ornatur.

habent. Sed duo primi ad Aruspicum responsa: duo postremi ad ipsas res gestas pertinent. Atque in singulis quidem euentis explicandis diligentissimè colligit adiuncta omnia, quo vim habeant maiorem. Veruntamen Sect.22. Quo etiam maiore sunt isti odio,&c. *Interponitur grauior ex comparatione parium amplificatio: qua M. Tull. conuertit orationem ad excitandum odium in coniuratos, augendo illorum crimina; & quidem aptissimè: nam quò maior dijs habenda erat gratia, quorum nutu tantæ res gestæ fuißent, eò sceleratiores videri necesse erat, qui deorum templa fuißent incendere conati. Scelus autem coniuratorum in apodosi augetur ex effectis varijs in quibus latet minorum comparatio, cum dicitur,* qui non solùm, &c. *Si enim scelerati sunt, qui ciuium suorũ domicilia incendere conantur: quãto sceleratiores, qui templa deorum? Vltimo autem eiusdem Sectionis versiculo,* Quibus ego si me restitisse dicam,&c. *Subijcitur alia prouidentiæ diuinæ amplificatio ex contentione dissimili causarum adiuuantium. Suam enim in opprimenda coniuratione prudentiam, ita cum diuina prouidentia confert: vt quamuis non minimam ipse operam in ea re collocarit, causam tamen principem, absolutam causam, dicat. Nè quid enim arrogantiæ videretur beneficij tanti in rem pub. collocati prædicatio, deos ait fuiße duces, & autores omnium rerum gerendarum: quæq; gesserit ipse, illorum ductu, & auspicijs gessisse. Quo illud etiam assequitur, vt quæ gesta sunt, maiora, & augustiora videantur, cum fuerint omnia*

dijs

dijs ducibus administrata. Ibidem verò. Iam verò illa Allobrogum, &c. Eandem prouidentiam ex euentis amplificando exornat. Sequuntur autem duo postremi euentus; qui ad mirabilem rerũ gestarum ordinem sunt referendi: ex quorum incredibili magnitudine, & earum rerum autores fuisse dij immortales intelliguntur, & quanta fuerit eorundem prouidentia in Romanos ostenditur. Postremus euentus illis verbis expressus est Sectio. 23. Quid verò, vt homines Galli, &c. Sect. eadem, Quamobrem, Quirites, &c. Complexio est principalis ratiocinationis, qua hanc orationẽ comprehendi diximus. Ergo hic dies à Romanis est celebrandus.

Commodè autem hoc loco complexionem posuit, vt ei propositionem principalis ratiocinationis adiungeret: vnde ad tertiam principalẽ Assũptionis, beneficijq; accepti amplificationem transiret. Sectione ergo eadem 23. Illis verbis, Nam multi sæpe honores, &c. Illa propositio continetur, sed consultò ad præteritum tempus traducta, vt inde per comparationem minorum, conclusio inferatur: multi dies, inquit, Romanis salutares celebrati sunt ab illis: quanto ergo magis hodiernus, quo ex faucibus coniuratorum erepti salui & incolumes euaserunt? Nam celebrare diem, vt supra tetigimus, est honorẽ dijs immortalibus, ob acceptum aliquod beneficium, habere. Ac propositio quidem, vel quia fuit iam in exordio illustrata, hoc modo hic breuiter attingitur. Sequitur ergo in proximis verbis, Erepti enim, &c. cum assumptione beneficium acceptum includente tertia

3. Principalis amplificatio quæ eadẽ alijs exornatur, & augetur.

*principalis eius amplificatio ex adiunctis, ex modo videlicet, quo fuerat respub. liberata. Hanc porrò amplificationem, alia amplissima continuò illustrat Sectio.*24.*ibi*, Etenim, &c. *Ex contentione dissimilium dissensionum, quæ sine sanguine, &c. extincta non sint: cum in hac secus acciderit. Sed hęc dissimilitudo comparationem quoq; minorum inclusam habet, qua mirabiliter augetur modus ille extinctæ coniurationis, & beneficij magnitudo. Si.n. discordiæ ciuiles aliæ, & bella inde nata, cum ad leuem reipubl. commutationem pertinerent, internecione tamen ciuium terminata sunt: quantò magis hæc discordia coniurationis, quę ad exitiũ reipubl. spectabat, sic terminari debere videbatur: quæ tamen summo otio, & silentio extincta est sine interitu cuisquam? Elatio, & summissio petitur ex effectis, & adiunctis dissensionum superiorum, & huius coniurationis. Illæ rempub. leuiter commutabant: hæc rempubl. penitus euersura erat. Hæc effecta sunt. In modo autem rerum gestarum adiũcta cernuntur. Sed ipsis dissensionibus exponendis Sect.*24.*cum ait*, L. Sylla P. Sulpitium, &c. *Quod in genere dixerat de bellis dissensionibusve ciuilibus initio protaseos, id explicat ex enumeratione quinq; exemplorum, quæ ad protasim comparationis illustrandam adhibẽtur. Et Sectio.*25. Quare bellum, &c. *Vsque ad illa verba*, ita me gesſi, &c. *Interseritur amplificatio vehementior, qua augetur cõiurationis atrocitas, ad concitandũ in cõiuratos odium. Ea sumpta est ex comparatione minorum: qua bellum coniuratorum cum barbarorum bello, vt nimis crudeli*

confer-

confertur: & ex causa efficiente, hoc est, ex lege à Lentulo, & ab aliis coniuratis constituta, quæ tantam afferebat crudelitatem.

PERORATIO.

DENIQVE *Sect.* 26. Quibus pro tantis rebus, &c. *Extrema conclusio est totius orationis: quæ verbis, & sententiis incredibili quodam sensu tractatur ad ciuium beneuolentiam conciliandam. Ostendit enim cætera se monumenta contemnere, sola populi memoria esse contentum. Et quasi prospiciens quæ postea acciderunt, modesta beneficii commemoratione, suam salutem populo commendat: & pollicetur se talem futurum priuatum, qualis fuerit in consulatu. Ad extremum populum hortatur ad venerandum Iouem, & ad vrbis custodiam, promittitq; saluti reipub. se non defuturum.* Id *autem dicendi genus in his causis plurimum valere in* 2. *de Orat. Sectio.* 183. 184. 185. *Scripsit M. Tullius, in quibus non licet animos hominum vehementius commouere. Prima pars perorationis primis verbis expressa,* Quibus pro tantis, &c. *principalis ratiocinationis complexionem continet.* Quamobrem conseruate huius diei memoriam sempiternam. *Sed hanc variis modis, & ornat, & auget. Primum enim, vt hoc, quod elocutionis est proprium, quasi præteriens dicam, proximis verbis,* In animis ego vestris, &c. *Per expolitionem verborum idem repetit, cum tamen aliud dicere videatur. Deinde complexionem amplificat à dissimili, cum*

ait, Nihil me mutum, &c. *Non magistratus, inquit, nec triumphi, nec statuæ, quæ mutæ res sunt; sed memoria vestra sempiterna delectat. Vbi interim beneuolentiam quoque sibi conciliat, significatione animi liberalis, & magni, honoris, & res externas contemnentis. Et paulò post, vbi dicitur,* Vnoque tempore, &c. *Alia est eiusdem complexionis amplificatio à pari. Infima autem Sect.* 27. Sed quoniam earum, &c. *Secunda pars est Perorationis: quæ beneficio modestè commemorando, salutis commendationem continet. Ac principio quidem proponit sententiam suam, eamq; dissimili exornat: dissimilis est, inquit, mea, & aliorum victorum conditio. Suam porrò salutem debere populo Rom. esse curæ ostendit primùm ex parium comparatione duplici: cæteris recta sua facta prosunt: mea ergo mihi non debent obesse. Altera comparatio est, prouidi nè coniurati vobis nocerent: ergo illi nè mihi noceant, debetis prouidere. Sed continuò dictum corrigit, vt aduersarij deterreantur, neve maiores animos illi sumant, & quòd consulem timidum ex his coniicerent, ad facinus audaciores redderentur. Quæstio igitur est, an coniurati possint Marco Tullio nocere? probat non posse, ex causis adiuuantibus, idest ex præsidijs, quibus sit defendendus, quæ quatuor enumerat: præsidium populi, & Senatus, in republica (nam per magnam dignitatem intelligit senatoriã, nisi quis ad ipsum Ciceronem id referre malit, & intelligat consulatum) vim conscientiæ, in aduersarijs: fortem animum in seipso: singulis autem pro-*
pria

pria accommodat per quandam Digestionis speciem. Atque in quarto loco fortem se, non timidum, apertè declarat. Cumq; commendationem salutis suę comparationibus parium ad æquitatem petitionis demonstrandam amplificauerit; deinceps ex fine, idest, ab vtili declarat, idem, cum ait, Quòd si eò omnes impetus, &c. *Significat enim non tam sua interesse, quàm populi Romani propulsari à se impetus improborum. Nam ipse si opprimeretur, satis tamen magnam gloriam adeptus fuisse videbatur: & populus defensoribus careret. Nam cum homines viderent hanc reipub. conseruatoribus conditionem esse propositam, vt ipsis postea moriendum eßet; fierent ad rempub. defendendã tardiores. Hoc quantam vim habeat ad animos multitudinis tractandos res ipsa declarat. Porro 29.* Vos Quirites, &c. *tertia & vltima pars est Perorationis de honore Ioui deferendo, vrbe diligenter custodienda, & diligentia consulis in posteritatem. Iam uerò exordium discutiamus.*

EXORDIVM EIVSDEM ORATIONIS.

PRINCIPIVM *orationis huius, ut item exordium secundę in Catilinam orationis, lætitiã excitat in animis auditorum, exornata magnitudine accepti boni, refertur autem ad beneuolentiã conciliandam, commemoratione & exornatione beneficij in rempubl. vniuersam collati. Sed in ex-*

Lętitia excitat
Exornato benef[ici]o
Ad Beneuol[entiam]

Summa totius rei ad Docilitatem.

tremo breuis quædam summa rei totius proponitur vt Romani fiant & dociles & attenti. Priores autem duæ principalis ratiocinationis partes,

Partes duȩ Ratiocinationis

propositio & aßumptio hoc exordio amplificationibus obuolutæ continentur. Vt hinc etiam appareat

ex visceribus c. exor.

ex visceribus causæ (ex qua ratio illa principalis, quæ in vtraq; sumptione cernitur, sumpta est) ductum eße hoc exordium. Atque Aſſumptio

Assumptio Propositioni preposita

propositioni prȩposita cum duabus præcipuis amplificationibus quȩ in confirmatione tractantur, prima Periodo comprehensa est Sectio. 1. Rempublic. Quirites, &c. Quæ paucis ita exprimi potest: Rempub. totam hodie diuina ope, meaq; diligenti prouidentia ab interitu conseruatam videtis (vt hinc rursus constet ex ijs quȩ sunt in oratione vberrima exordium sumi) cuius sententiȩ singula prope verba verso dicendi genere dilatantur. Verum prȩtermissis ijs quæ ad elocutionem pertinent, quȩ à quouis mediocriter erudito animaduerti & notari queant: ea quibus beneficium patefactæ & oppressæ coniurationis augetur ab oratore, perpendamus: quæ ad res magis quàm ad verba spectant. Prima igitur amplificatio est

Amplificatio 1 ex enumeratione partium Reipublicȩ

ex enumeratione partium in primis uerbis, Rempublic. Quirites, vitamq; omnium vestrũ, &c. Nam cum vniuersam Rempubl. dixerit deinde singulas partes enumerat. Alia amplificatio est

Amplificatio 2 ex causis.

in illis verbis, Deorum immortalium, &c. Ex causis idest, ex deorum beneuolentia, & vigilanti prouidentia consulis, vt iam tetigimus. Magnum enim illud videri necesse est, quòd sine diuina ope, tantaq; diligentia perfici non potuerit. Causa autem

tem

tem diligentiæ vt magna videatur, eam orator ex enumeratione partium amplificat: partes enim diligentiæ prudentis, vel prudentiæ diligentis, pro diligentia ipsa ponit: id quod intelligi potest ex secundo de Orat. Sect. 150. Reliqua sunt in cura, &c. *Vtraq; autem hęc sententia hoc modo expreßa multum valet ad inuidiam minuendam, quæ ex officij prędicatione oriri poterat. Propositio ratiocinationis deinde sequitur, Sect secunda,* Et si non minus, &c. *Dies inquit, quibus conseruamur, aut dies salutares, quod idem est, illustres esse nobis debent ac celebres. Hanc amplificat comparatione, quam quidam parium esse dicunt: ego comparationem minorum eßе arbitror ad augendum beneficium. Id declarant illa verba,* quod salutis, &c. *Nam elationem secant & summissionem. Sed inuidiæ vitandæ causa, summo artificio à Cicerone tractatur. Primum enim cum dicturus esset,* Si multo magis, &c. *Pro eo dixit,* si non minus. *Deinde cum dicendum esset,* Esse apud vos posterosque vestros maiore in honore, esse debeo, &c. *Vim comparationis suppressit, de se autem tertia persona locutus est. Elatio autem & summissio comparationis ex causis & adiunctis dissimilibus. Nam certa lætitia salutis, et incerta conditio nascendi causę sunt maioris & minoris celebritatis. Sine sensu, & cum voluptate, modi dissimiles. Quinetiam alia minorum amplificatio notanda est: qua se conseruatorem vrbis cum Romulo eiusdem conditore confert: cuius redditionem paulò ante tetigimus, illis verbis,* Esse apud vos, &c. *Postremæ autem*

com-

Amplif. ex enum partiu.

Propo ratiocinat.

Amplif. Collatio Min.

Elatio et summissio ex Caussis et Adiunctis Dissimilib.

Minoru Collatio

Apodosis

comparationis hanc Apodosim Sec. 2. Nam totius vrbis, &c. *ex effectis illustrat: quibus rempubl. & vrbem Romanam à se fuiße conseruatam ostendit. Nam exitiosos coniuratorum impetus reipub. imminentes à se propulsatos esse profitetur. Atque hęc in tertiam Catilinariam hactenus.*

Amplif. ex Effectu

ARTIFICIVM PRIMAE ORATIONIS, IN CATILINAM artificiosè retextum.

AEC oratio deliberatiui generis est: cum suadeat orator Catilinę vt exeat; quod vel ex hac ipsa oratione constat, Sect. 13. Vbi ait, si me consulis, suadeo. Nam quòd in oratore affirmat à se accusatum Catilinam, nihil obstat: cum reprehensio hæc ad suasionem referatur. Alioquin & oratio pro lege Manilia exornationis existimanda eßet: cum dicat ibidem Cicero Pompeium ea ornari. Atqui nemo dubitet illam quoq; esse deliberationis. Hęc dixerim propter quosdam, qui hanc orationam ad iudiciale genus retulere. Constat autem Exordio, Confirmatione, Confutatione, & Peroratione; ardentiq; dicendi genere & incenso tota ferè tractatur. Nam interdum summißè ac tenuiter orator dicit.

Oro cujus gnis. Quas partes heat.

Quæstio autem, quæ de hac prima oratione à M. Tullio tractatur est.

quam quonem.

An Catilina ex vrbe egredi debeat?

Subiecta pars quęstionis huius est, Catilina, reliquæ uoces ad partem eius attributam sunt referendæ. Igitur ad cognitionem quæstionis absolutā de singulis vocibus ea sunt, quoad fieri potest, cogno-

gnoscenda, quæ primo capite diximus, saltem ea, quæ ad rem explicandam necessaria videantur. Trium maximè vocum hic habenda est ratio, Catilinæ, vrbis, egressionis: cum presertim ex his argumenta in hac oratione ducantur. Quæ omnes notę Cice. satis erant. Catilina quis fuerit Sallustius etiam scriptum reliquit, vt inde nos quoq; hominem noscamus. Vrbis nomine Romam hoc loco per Antonomasiam intelligi nemo nescit: de qua quis non loquitur? quis non scribit? Reliqua perspicua.

Quæstio autem hęc finita coniecturalis est. Proinde argumenta siue rationes, quibus ad eam probandam vtitur, sunt omnes ex adiunctis, Catilinę, præter secundam, quę vrbis effectum continet, quippe quę molestiam Catilinę afferat: & quintam quæ ex effectis egressionis deprompta est. Nam iucundum est, quod parit delectationem. Quamquã quinta hęc ratio potest ex fine deprompta dici. Finis enim egressionis erat, vt iucundè Catilina, & ad libidinem suam viueret. Quæ item sumuntur ex parte subiecta rationes, & Catilinæ adiuncta dicuntur, ad egressionem relatæ & cum ea comparatę causarum efficientium vim obtinent: rationes autem quinque quibus egrediendũ Catilinæ probet, sunt huiusmodi.

1 Quia eius coniuratio patet.
2 Quia in vrbe nihil eum delectare potest.
3 Quia omnes boni ciues eũ egredi cupiũt.
4 Quia ipsemet vehementer optat ire foras ad Manlium.
5 Quia profectio hæc iucũda illi futura est.

Ex

Ex his autem rationibus in vnum conglobatis principalis ratiocinatio, docendi causâ, fieri debet, quę summam totius orationis comprehendat, hoc modo.

Cuius coniuratio comperta est, cui nihil potest esse iucundum in vrbe: quem ciues omnes egredi cupiunt: qui summo exeundi tenetur desiderio: cuique summam discessus afferet voluptatem: is vrbem relinquere debet.

Sed Catilinæ hæc omnia conueniunt.

Catilina igitur ex vrbe proficisci debet, vel in exilium, vel ad castra Manlij.

Verùm quoniam in orationis serie singulę rationes separatim tractantur; quemadmodum M. Tullius eas digesserit, & vt ex singulis singulas ratiocinationes effecerit, quoq; modo eas oratoriè tractauerit videre operę pretium est. Ex primo igitur argumento, etsi hoc modo ratiocinationem formare poterat. Rocinatio 1

Cuius coniuratio patet, is egredi debet ex vrbe.

At Catilinæ coniuratio patet.

Catilina igitur debet egredi ex vrbe.

Paulò tamen aliter connexa argumentandi forma, & ad ipsum Catilinam, quem pręsentem alloquebatur, accommodatè, sic exprimere maluit.

Si tua coniuratio patet, muta mētem, & abi.

Sed patet. Abi igitur.

Hanc autem quadripartitam fecit, assumptioni subiecta approbatione. Sed singulas argumentationis partes ita nudè ac simpliciter docēdi cau-

sa propositas longè is ornatius et copiosius expres sit. Quarum vnaquæque in quota Sectione sit earum in quas D. Alexander Scot. non ita pridem Ciceronis opera dissecuit, breuiter indicabimus, vt res tota planè intelligi ac perspici possit. Quod idem, Deo iuuante, deinceps in alijs facturi sumus. Propositio itaque est in principio confirmationis Sect.6. Si neque nox, &c. *Quam tamen complexio proximè antecessit, illis verbis expressa,* Quid est quod iam amplius expectes, *quæ sunt prima verba Confirmationis. Assumptio verbis illis continetur:* Teneris vndique, &c. *At illa,* quæ etiam mecum licet recognoscas *verba sunt interiecta, ad attentionem excitandam. Deinde additur aßumptionis approbatio: quam quatuor argumentis approbat, & vnumquodq; subiectis rationibus confirmat: quę signa sunt certissima coniurationis. Primum est in Sect.7.* Meministine, &c. *In cuius extremo breuis inter argumenta amplificatio inseritur ex adiunctis cum dicitur res tanta, tam atrox, tam incredibilis. Secundum ibidem,* Dixi ego idem in senatu, &c. *Tertium Sect.* 8. Quid? cum te Præneste, &c. *Rursus excitat attentionem verbis illis,* Recognosce, &c. *ad quartum argumentum audiendũ, quod paulò post sequitur,* Dico te priori nocte, &c. *Quo confirmato interserit amplificationem Sect.* 9. O dij immortales, &c. *Et ibidem,* fuisti igitur apud Leccam, &c. *ad quartum argumentum reuertitur, idq; apertius proponit, atque iterum confirmat. Ratiocinationis verò complexionem his verbis, Sect.*10. Quæ cum ita

sint,

sint, &c. *Ibidem comprehendit: eamq́; paulò copiosius exprimit augendi causa per expoliationẽ: quod idem in sumptionibus efferendis ante fecerat. Ab eodem deinde loco, Sect.* 11. Magna dijs immortalibus, &c. *Vsque ad, Sect.* 13. Quid est Catilina? num dubitas, &c. *Sect.* 17. *rem probatam multiplici comparatione amplificat: complexione argumentationis ad extremum alijs uerbis repetita. Atque hoc modo primam quæstionis propositæ rationem tractauit.*

Sectione verò eadem, idest, 13. absoluta illa amplificatione, principalis ratiocinationis complexionem, quæ quæstionem siue thema continet, ideo repetiuit, vt secundum illi argumentum adiungeret: quod quidem illis verbis continetur, Quid enim est, Catilina? &c. *Ex quibus plena hæc ratiocinatio existeret:* 2 Rationis Tractatio.

Cui vita in vrbe iucunda esse non potest, is egredi ex ea debet.

Sed Catilinæ vita in vrbe iucunda esse non potest.

Egrediatur ergo ex vrbe Catilina.

Omisit propositionẽ enthymemate usus, quòd frequenter euenire solet. Cõplexio est in illis uerbis, Quid est Catilina? num dubitas, &c. *Sect.* 13. *Assumptio ratiocinationis, quæ est antecedens Enthymematis, complexionẽ statim sequitur,* Quid enim Catilina est, &c. *ibidem. Quæ asũptio ubi approbata erit, infra cum ipsa complexione repetetur, Sect.* 20. Quæ cum ita sint, Catilina, dubitas, &c. *Nã ab illis verbis,* in qua nemo est, &c. *Sect.* 13. *vsque ad illa,* Quæ cum ita sint, &c.

Sect. 20. probatio illius assumptionis continetur, Catilinam videlicet non posse in Vrbe Viuere iucundè. Idque multis argumentis, ex repugnantibus iucunditatis: quæ in hanc ratiocinationem ab eo conferuntur.

Quem omnes metuunt, & oderunt: qui summa flagrat infamia: qui est obrutus ære alieno: quem omnes sciunt sæpe rempubl. fuisse perdere conatum: qui non potest perficere, quæ cupit & molitur: qui non longè abest à carcere atque à vinculis: ei non potest non grauis esse & acerba vita in vrbe.

At tu Catilina es huiusmodi.

Non ergo potest hic cœli spiritus tibi esse iucundus.

Complexionem supra posuit, quę assumptio erat superioris. Propositionem omittit, quam tamen infra Sect. 17. ibi, Serui me hercle mei, &c. *quadam ex parte confirmabit. Assumptionem per partes proponit & confirmat: etsi primam partem de metu & odio ciuium initio paucis perstringit sine approbatione, copiosius infra probaturus, Sect. 16.* Venisti, &c. *Secunda pars est Sect. 13.* Quæ nota, &c. *quam confirmat ex turpitudine domestica, & impuritate vitæ. Interim illis verbis,* Quæ libido, &c. *amplificatio est, inter argumenta, turpis & sceleratę vitæ ex enumeratione partium. Tertia pars assumptionis est illis verbis expreßa,* Prætermitto ruinas, &c. *Sect 14. Deinde vero ibidem complexionem repetit, Sect. 15.* Potestne tibi huius, &c. *vt alias ei probationes*

addat. *Quarta igitur pars aßumptionis continuo sequitur*, Cum scias horum, &c. *Quinta pars est ibidem, ibi*, Nihil agis, nihil moliris, &c. *Interposita suis probationibus: hæ namq; partim antecedunt, partim sequuntur. Illa tamẽ pauca*, Neq; tamen conari ac velle desistis, *extra probationem addita sunt, ad odium Catilinæ conflandum, audacia ex effectis illustrata. Amplificatio igitur est inter argumenta breuis: vt item illa non multo post: Sect.* 10. Tamen ea carere diu non potes, &c. *vsq; ad*, Nunc verò, &c. *Quibus verbis repetit complexionem, vt rationes alias ei subijciat: quod antequam faciat, inserit ad mouendum leniter, ad beneuolentiam conciliandam pauca, cum ait*, Sic enim iam tecum, &c. *Deinde verò Sect. eadem*. Venisti paulo ante, &c. *Argumenta, id est tria signa subijcit ad confirmandum primam illam assumptionis partem, Catilinam omnibus ciuibus esse timori atq; odio, quam supra tantum tetigerat. Sed illa pauca*. Qui tibi persæpe ad cædem constituti fuerunt, *interposita sunt argumentis amplificandi causa. Complexionẽ verò mox ibidem repetit sæpius repetitam, Sect.* 17. Quo tandem animo, &c. *Deinceps cũ ait Sect. eadem*. Serui mehercle mei, &c. *Confirmat primam propositionis partem de metu & odio: omnemq́, argumentationem ad questionem orationis principalem accommodans, probat discedendum esse Catilinę in exilium: quòd in tanto ciuiũ odio sine summa molestia viuere non possit. Argumentis tribus utitur ex comparatione firmissimis: quorum duo prima ex minore sumpta sunt: tertium*

ex pari Sect. eadem & 18. *Sed tertium,* Si te parentes, &c. *explicatur à Cic. ratiocinatione tripartita: cuius partes ordine ponuntur sine vlla commutatione. Sect. verò 18. ibi,* Quæ tecum Catilina, &c. *Assumptionem superioris argumentationis, amplificandi causa & permouendi, ea sententiarum figura exornat, quam Græci* προσωποποιΐαν *vocant. Postrema verò pars illius assumptionis, cuius cæteras partes adhuc confirmauit, Catilinam non longè abeße à carcere, atque à vinculis, tractatur Sect. 19.* Quid? quod tu, &c. *hac argumentatione.*

Qui seipsum iã dignum custodia iudicauit, is non longè videtur à carcere atq; à vinculis abesse debere.

Tu autem, Catilina, te dignum custodia iudicasti:

Quare non longè à carcere debes abesse.

Complexionem omittit, quia ex propositione satis intelligitur, quæ est expressa illis verbis, Sed quàm longè, &c. *Pro assumptione ponit eius approbationem: quæ cum sua confirmatione præponitur propositioni, nam,* Quid? quod tu, &c. *approbatio assumptionis est: &,* quid? quod vitandæ, &c. *eius confirmatio. Cum verò mira arte confirmatis omnibus assumptionis illius multiplicis partibus, totam illam primam argumentationem concludit, qua probauit nihil eße in vrbe, quod Catilinã delectare poßet.* Quæ cum ita sint, &c. *Sect. 20. vbi pro emori, legendum est, morari.*

3 Ratio principalis. *Deinceps Sect. eadem 20* Refer, inquis, ad senatum, *& sequenti 21. et 22. tertium argumentum*

tum tractatur, quo probet discedendum esse Catilinę, quòd ciues omnes id velint & cupiant. Id quod probat ex enumeratione partium, quòd & senatores, & equites, & plebs vniuersa, quæ particeps non sit coniurationis, discessu illius gauisura sit. Sed nota quàm artificiosè hanc primam partem ingrediatur, per anteoccupationem. Singulis etiam partibus probationes adiectas obseruare oportet: etsi duę posteriores, de equitibus & plebe, coniunctè probantur. Paulò verò post, Sect. 22. Quanquam quid loquor, &c. *Digreditur cõfirmata re ad amplificandum, antequam concludat, et quoniam vtrunque genus ibi motuum permiscet, ad inflammandum & conciliandum, locus est etiam miro artificio temperatus ex vtroq; genere dicendi, & eo, quod lenitate permulcet hominum mentes; & eo quòd atrocitate perturbat. Protrahitur amplificatio ad complexionem usq;, quæ est Sect. 23.* Quamobrem vt sæpe iam dixi, &c. *Hanc enim permotis animis iecit ad extremum. Sed ea rursus amplificatur ex repugnantium, & contrariarum rerum contentione.*

Non multo verò post Sect. 24. Quanquã quid ego te inuitem, &c. *Transit M. Tullius ad quartum argumentũ, quo Catilinæ abeundum probat, ex eiusdẽ uoluntate et desiderio, idest, quòd ipse uelit etiam, & cupiat exire, siue, quòd sua sponte sit egreßurus. Idq; hac ratiocinatione tractatur.* 4 Ratio principalis.

Qui iamdudum vehementer egredi ad bellũ exoptat, is proficisci pebet, & vrbem relinquere.

Tu autem, Catilina, iampridem vehemen-

ter exoptas ire ad Manlium.
Proficiſcere igitur, & vrbem relinque.

Propoſitionem omiſit: Aßumptionis probatio prima eſt in illis verbis, à quo iam ſciam, &c. *Illa autem pauca*, quam tibi ac tuis, &c. *uſq; ad*, conſtitutum fuit. *itemq; illa*, Tu vt illa, *&c.* tranſtuliſti, *extra probationem ſunt ad amplificandum inſerta. Complexio cũ aſſumptione. Sect. 25. ſuccedit*, Ibis tandem aliquando, &c. *Vnde principalis concluditur: Si enim aliquando tua ſponte egreſſurus es, nunc egredere.*

5 Ratio principalis.

Continuò deinde quintum quęſtionis argumentum ſubijcit. Vult enim ob eam cauſam relicta vrbe Catilinam ad Manlium diſcedere, quòd id iucundum illi futurum ſit. Tractat hoc argumentũ Collectione quadripartita. Subdit enim huic argumento, tanquam propoſitioni Collectionis, rationem ex tribus cauſis efficientibus illius iucunditatis, Ad hanc te amentiam, &c. *Sec. eadem 25. Cui rationi addit confirmationem naturæ & voluntatis ex effectis*, nunquam tu, &c. *& fortunę item ex effectis, ideſt ex euentu fortuito*, nactus es ex perditis, &c. *Complexio illis uerbis continetur, Sect. 26.* Hic tu qua lætitia, &c. *Sequitur deinde iucunditatis illius, ſiue uoluptatis amplificatio re confirmata, ab illis uerbis*, Ad huius vitæ ſtudium, &c. *uſque ad confutationem. Amplificationis uerbum extremum eſt*, nominaretur.

CONFVTATIO.

Hactenus oſtenſum eſt, quemadmodum M. Tul. quinque rationes illas tractauerit: nunc breuiter,

etiam

etiam nonnulla de refutatione dicamus. (Cuius initium est Sect. eadẽ 27. Nunc vt à me P. C. &c. *Cum enim nonnulli defenderent, aut defendere saltem potuissent, Catilinam debuisse necari à consule: voluit ostendere cur id non faciendum iudicauerit. Contrariȩ igitur sententiȩ argumenta primum proponit. Fingit enim (idq; ornatissimè) patriam obijcientem per prosopopœiam ea, quæ contra dici poterat. Ad quȩ postea respondet Sec. 29. ibi,* Ego si hoc optimum factu, &c. *Conceditq; vera esse quȩ dicta sint, perniciosum ciuem debuisse interfici: sed negat id expedire reipub. cũ ei utilius futurum sit, si cum suis egrediatur. Hac autem ratiocinatione reliqua oratio comprehensa est.*

Si esset vtilius Catilinã interfici quàm emitti, interfecissem.

Sed vtilius est Reipubl. ipsum emitti, quàm necari.

Quamobrem non interficiatur, sed emittatur, & ex vrbe egrediatur.

Sumptiones suis approbationibus confirmantur: quanquam hic prȩtermisit assumptionem: Assum. omittit? *quæ ex eius approbatione perfacilè intelligitur: quòd in alia quadam argumentatione supra ostendimus. Approbatio est in illis uerbis, Sec. 30.* Nũc Approb. assu. intelligo, &c. *Sed illa uerba, Sect. 29.* Quod si ea, &c. *Itemq; illa, Sect. 30.* Quanquam nonnulli, *quȩ per correctionem propositionis approbationi subiecta ipsi assumptioni præponuntur, digressionem quandam continent ad amplificandum tum conciliandi causa, tum permouendi, & in-*

Quanquam, &c. *est amplificatio posterior ad permouendum. Quia ciues improbi quidam notantur, & illis odium conflatur. Ratiocinationis complexio, &c.*

PERORATIO.

Ratiocinationis complexio est eadem principium Perorationis, Sect. 32. Quare P. C. secedant improbi, &c. *In ea uerò peroratione uarijs utitur amplificationibus, partim ad inflammandum in coniuratos odium: partim ad conciliandã sibi beneuolentiam accommodatis. Prima amplificatio est ex effectis, quibus augetur eorundem improbitas ad odium. Secunda ibi,* Polliceor vobis, &c. *ex adiunctis personarum, Digestione ornata: quæ adiuncta etiam ut causæ adiuuantes eædemq́; perimentes rectè intelliguntur opprimendæ coniurationis, atque hęc ad beneuolentiam. Rursus Sect.* 33. *ibi,* Hisce omnibus, &c. *Repetitur complexio, & amplificatur egressio ex fine turpi, vt bellum impium ac nefarium gerat: & hic finis augetur ex causis adiuuantibus cum contentione contrariorum. Ad extremum Ioui supplicans, quem ut causam adiuuantem principem coniuratorum opponit potentiæ, totam illi rem commendat. Sed & ad illius potentiam, & horum improbitatem augendam amplificationes ex definitionibus conglobatis varię, illę ad beneuolentiam, hæ ad inuidiam afferuntur.*

DE

DE EXORDIO.

Cvm nulla in hac oratione narratio sit, quæ sit pars ab alijs distincta: Exordium paulò longius protrahitur vsque ad illa verba Sect. 6. Etenim quid est, Catilina, &c. in quibus initium confirmationis eße diximus. Sed exordium quomodo ex ipsius causę visceribus depromptum sit, & quò maximè spectet, videndum est. Causa siue quæstio finita, quæ hic tractatur, est, vt supra diximus, An Catilina egredi ex vrbe debeat. Iam prima fronte animaduertere licet ex adiunctis Catilinæ, (quæ pars est subiecta quæstionis) quòd sit homo audacissimus: quæ audacia variè amplificatur, primùm ex effectis audaciæ, quòd tam diu non vereatur abuti senatorum, bonorumq; omnium patientia, quòd tam diu omnes eludat, quasi furens audacia, scilicet, vt in principio secundæ orationis dicitur: quòd tam diu se iactare non dubitet, &c. Deinde ex causis perimentibus, id est, ex ijs, vel rebus, vt præsidijs, et excubijs, vel personis, & earũ autoritate grauissima, quę cum plurimùm ad opprimendam illius audaciam, & exanimandum deterrendumq; hominem à nefarijs consilijs valeat; his tamen nihil ille moueatur. Vnde necesse summam illius audaciam videri. Quam rursus auget ex effectis, quòd cum perspecta sciat sua consilia; prodire tamen in conspectum hominum, & in senatum venire non dubitet, & illic vnumquemq; designare ad cædem. Præterea, cum ex ijs quæ in oratione sunt vberrima duci etiam exordium soleat;

& in confutatione huius orationis, vt supra demonstratum est, illud accuratissimè disputetur, sitne interficiendus Catilina, an eijciendus: ex ea quoq; parte pars altera principij ducta est, in qua Catilinam asseuerat, & disputat debuisse necari, cuius partis initium est Sectio. 2. ibi Nos autem viri fortes, &c. *Omnia autem quæ in hac parte dicuntur amplificando, ad extenuandam atq; abijciendam consulis fortitudinem, quam eadem de causa ignauiam vocat, (nam & per Ironiam dicit,* nos autem viri fortes, *cum aliud significare velit) referuntur. Extenuatur autem fortitudo, & augetur ignauia ex effectis, quod satis habeat consul vitare illius furorem, & à repub. auertere, quem interfici iussu consulis iampridem oportebat. Hanc verò partem alijs amplificationibus auget, primum à pari, vt interficiatur, qui vult alios interficere. Deinde ex comparatione minorum, ibi, Sect. 3.* An vero vir, &c. *Rursus à pari exemplo, ibi,* Nam illa nimis, &c. *Deinde contentione contrariorum multiplici. Nam in primis verbis,* Fuit, fuit, &c. *comparatur fortitudo antiquorum cum ignauia consulis, & illorum fortitudo ex effectis augetur cum minorum quadam comparatione. Deinde Senatorum præsentiũ fortitudinem, quam extollit etiam ex euentis, cum sua itidem ignauia confert, cum ait,* Habemus enim, &c. *Rursus veterum senatorum, & consulum, eodem modo animi magnitudinem ex effectis auget, & suam ignauiam similiter damnat in apodosi comparationis, vbi dicitur Sec. 4.* At nos vigesimum, &c. *Cuius protasis fuit,* Decreuit quon-

[Manuscript marginal notes: "ex Confutatione 2a exordij pars ducit." — "Ironia." — "Auget ignauia cos. ex effectis"]

quondam, &c. *Sed in hac postrema contentione, includitur etiam comparatio minorum: cum leuiora illi commisissent, qui olim occisi sunt, quam Catilina. Elatio igitur, & summissio in omnibus illis minorum comparationibus ex effectis sumitur. Sed apodosis illa rursus amplificatur ex contentione repugnantium, quòd qui interfici debuerit, viuat: & hoc ex fine turpi augetur, cum contrariorum contentione. Deinde verò, eadē Sec.4. vbi dicitur,* Cupio P. C. &c. *Rursus suam auget ignauiam, primum clementia sua cum illa dissimiliter conferenda: deinde ex adiunctis, vel potius ex causis perimentibus, idest, ex multis maximisq; malis reipubl. imminentibus, quæ omnem huiusmodi ignauiam exterere, & consulem ad illis occurrendum interficiendo Catilinā excitare deberent, cum tamen tergiuersetur, & procrastinet. Sed vt paulo ante, clementiæ quasdam significationes dedit, ita tandem cum ait, Sect.5.* Si te iam, Catilina, &c. *Vsque ad confirmationem dat significationes prudentiæ suæ, & vigilantiæ: quarum rerum amplificationes ex effectis deprompta esse constat. Concludit ergo non expedire, vt nunc interficiatur Catilina, sed expectandum esse tempus magis opportunum: in quibus verbis totius orationis propositio, quæ ad docilitatem valet, inuoluta est. Habes vnde, & quomodo ductū sit: nunc paucis accipe quo maximè spectet hoc principium. Cum igitur omne principium ad mouendum pertineat, perspicuum est ad inflammandos animos, & vehemens in Catilinam odium præcipuè referri. Quanquam prior eius pars, in qua*

augetur

augetur Catilinæ audacia, hanc vim habet maxime: posterior in qua consulis, vel fortitudo extenuatur, vel ignauia augetur, ea dicit Orator, quæ vim habeant sibi à sua persona cõciliandam: cum sic amabiles suos mores significet, danda significatione modestiæ, lenitatis, prudentiæ, & studij patriæ à periculis defendendæ. Cumq; sedatiora soleant esse principia, vt & Cicer. admonet in 2. de Orat. Sect. 317. Neque dubium, &c. Hoc tamẽ vehemens, & pugnax est, cum id, & periculi magnitudo, & Catilinæ præsentis audacia, & reipubl. salus postularet.

Hęc de inuentis rebus, & earum ordine ad quęstionem explicandam, quo pacto tanquam nerui, & venæ per totum corpus orationis diffundãtur: quæ cum nudas ferè proposuerimus, facilè quiuis intelliget ex reliquis, quę vix attigimus, quis ornatus accesserit. De hoc enim pauca in trãsitu diximus: vel quia minus perspicua fuissent, quę attulimus, tot simul rebus explicandis: vel quia ex dictis videtur satis posse à perspicacibus intelligi, ab ijs pręsertim, qui elocutionis præcepta tenuerint, vel quia si eo non explicato sibi satisfactum non putent eloquentiæ candidati, separatim aliàs aperiri poterit.

FINIS.

AD OPERIS HVIVS LECTOREM.

Qui cupis eloquio plauſus captare forenſes,
Captaq; haud faciles aure tenere viros.
En tibi doctorem, methodo qui pandit aperta
Rhetoricæ motus, Schemata, dicta, tropos.
Quid mihi opus reliquis, Marco ductore? repertũ
Monſtrat iter Marcus, ſed liber ipſa via eſt.

Aliud.

Viſne Periclæis populum frœnare lupatis?
Vis Demoſthenicis corda mouere modis?
Hunc lege: namque docet, quicquid Pitho aurea roſtris
Hellados, & Latij ſuada diſerta tonant
Et breuis, & nouus eſt, ſed multa vetuſtaq; tradit
Vnicus, aut multos continet ille libros.

